

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia

Janne Fridolin

**Harrastuskoori motivatsioonist ja dirigendi rollist selle
kujundamisel Noorte Segakoor Vox Populi koorimuusika
lavastuste näitel**

Töö doktorikraadi taotlemiseks

Juhendajad: prof Urve Lippus

dots Anu Kõlar

Tallinn 2017

Abstrakt

Käesolev töö „Harrastuskoori motivatsioonist ja dirigendi rollist selle kujundamisel Noorte Segakoori Vox Populi koorimuusika lavastuste näitel“ („Regarding The Motivation of an Amateur Choir and the Role of a Conductor in its Development on the Example of the Productions by the Youth Choir Vox Populi“) on osa doktoriõppe loomingulis–uurimuslikust projektist. Uurimuses käsitletakse 2006. aastal asutatud ja praeguseni tegutseva asjaarmastajate koori Noorte Segakoor Vox Populi lauljate motivatsiooni ja selle dünaamikat, keskendudes dirigendi võimalustele motivatsiooni kujundamiseks ja mõjutamiseks. Rakendades enesemääramisteooriast pärit terminoloogiat ja käsitusviisi ning tuginedes kooriliikmetega tehtud küsitlustele ja intervjuudele, analüüsitakse väitekirjas lauljate motivatsiooni ja seda mõjutavaid tegureid.

Uurimuse empiiriline osa tugineb kolmele Veljo Tormise koorimuusika lavastusele: „Pariisi linnas Londonis“ (2010/2011), „Ingerimaa õhtud“ (2012) ja „Meditatsioonid Tormisega“ (2015), mille lavastajad on Anne Türrpu ja Eva Koldits. Lavastuste ettevalmistuste ja esituste käigus on siinse töö autor teinud osalusvaatlusi ning ajavahemikul 2013–2016 läbi viinud koorilauljatega viis pikemat küsitlust ja intervjuud. Koorimuusika lavastused, mis on dirigendi kavatsuste kohaselt rikastanud Vox Populi repertuaari ning kasvatanud osalejate motivatsiooni, päädisid 12 laulja koorist lahkumisega 2015. aastal. Seetõttu analüüsitakse käesolevas uurimuses motivatsiooniteooriale ja koorilauljate hinnangutele tuginedes ka selle situatsiooni põhjuseid. Uuringust ilmneb, et peamiseks probleemiks kujunes vähene arvestamine lauljate autonoomsus- ja kompetentsusvajadusega.

Sisukord

1. Sissejuhatus	5
1.1. Uurimuse probleem ja eesmärk. Töö struktuur	5
1.2. Teoreetilised lähtekohad harrastuskoori lauljate motivatsiooni uurimiseks.....	7
1.2.1. Harrastuskooris laulmine kui tõsine vaba aja tegevus	8
1.2.2. Enesemääramise teooria ja selle rakendamine harrastuskoori motivatsiooni uurimisel	10
1.2.3. Vooseisundi tähendus musitseerimises.....	16
1.3. Töö metodoloogiast	19
2. Veljo Tormise koorimuusika lavastused Noorte Segakoor Vox Populi tegevuses.....	22
2.1. Ülevaade Noorte Segakoorist Vox Populi.....	22
2.2. Veljo Tormise kolm koorimuusika lavastust Noorte Segakoor Vox Populi töös.....	25
2.2.1. Vox Populi repertuaar ja tee koorimuusika lavastusteni.....	25
2.2.2. „Pariisi linnas Londonis”	29
2.2.3. „Ingerimaa õhtud”.....	34
2.2.4. „Meditatsioonid Tormisega”.....	40
2.3. Harrastuskoori dirigent koorimuusika lavastamisprotsessis.....	43
2.3.1. Motiveeriva dirigendi omadused töös harrastuskooriga	44
2.3.2. Dirigendi roll koorimuusika lavastustes	48
3. Veljo Tormise koorimuusika lavastuste mõjust Noorte Segakoor Vox Populi lauljate motivatsioonile	53
3.1. Küsitluste valim ja analüüsimeetod	54
3.2. Vox Populi lauljate vastuste analüüs ja arutelu	56
3.2.1. Teatrikunsti ja koorilaulu kooseksisteerimine laulja aspektist	56
3.2.2. Vox Populi lauljate motiveeritus koorimuusika lavastustes	59
3.2.3. Intervjuude kokkuvõtte koorist lahkunud lauljatega.....	65
3.2.4. Vox Populi lauljate vooseisundi tajutav koorilavastustes 2016. aasta küsitluse järgi	69
3.2.5. Arutelu koorimuusika lavastustest Vox Populi tegevuses	72
4. Kokkuvõte.....	76
Allikad	79
Kasutatud kirjandus.....	82
Summary	84
Lisa 1. Küsimustik VP lauljatele 2013. aastal „Vox Populi Sinu elus“	93

Lisa 2. Küsimused Vox Populi lauljatele 2014. ja 2016. aastal „Kes laulavad Vox Populis?“:	94
Lisa 3. Segakoori K.O.O.R., Kaarli koguduse segakoori ja VP motivatsiooni uuring 2015. aastal.....	95
Lisa 4. VP lauljate tagasiside lavastusele "Meditatsioonid Tormisega" 2015. aastal:	103
Lisa 5. VP koorimuusika lavastuste protsessis osalemise vooseisundi mõõtmine 2016. aastal	105
Lisa 6. Intervjuu koorist lahkunud Heiliga, 23.02.2016.....	107

1. Sissejuhatus

Käesolevat uurimust ajendas kirjutama minu tegevus kooridirigendina: huvi lähemalt tundma õppida mõjureid, mis on toonud noored inimesed koori laulma ning analüüsida, milline roll on dirigendil harrastuskoori motiveerimisel. Praegusel võimalusteküllasel vaba aja veetmise ajal leidub Eestis palju noori inimesi, kes oma elukaare kiireimas faasis (õppimine, pereloomine, töö ja lapsed) seovad ennast pärast pikka tööpäeva mõne tõsise vaba aja tegevusega (vt ptk 1.2.1.), sh koorilauluga. Mul on olnud võimalus jälgida alates Noorte Segakoori Vox Populi (edaspidi Vox Populi või VP) arengut alates koori loomisest 2006. aastal, olla selle dirigent ning õppida aastatega noori lauljaid põhjalikult tundma. Tegutsemiskümnend on koorisest elu palju muutnud, kuid kindlasti on need muutused olnud suuresti seotud ka minu enda haridustee ja arenguga.

Kooris Vox Populi laulab alates 2009. aastast püsivalt umbes 50 inimest. Esindatud on paljud ametid lihttöolisest spetsialistini, kuid liikmete hulgas on ka üliõpilased ning üldhariduskooli õpilased. See seab dirigendi olukorda, kus sageli tuleb arvestada lauljate õppeülesannetega ja töö spetsiifikaga ning leppida olukorraga, et proovides ei ole kõik kohal ja kontsertide kuupäevad ei pruugi mõnele inimesele sobida.

Selline harrastuskoori toimimisel üldiselt tavapärane olukord on tekitanud palju küsimusi: kas lauljad käsitavad kooritegevust teise tööna pärast ametliku tööpäeva lõppu või pelgalt meelelahutusena? Kas kõigi lauljate ühine eesmärk on heal tasemel musitseerimine või pigem seltskondlik suhtlus, kontsert(reis)idel käimine vm? Mida saaksin dirigendina teha, et lauljate huvitatus püsiks ja kasvaks? Milliste vahenditega on võimalik saavutada ning hoida koori head kunstilist taset? Kas ja kuidas võib tekkida situatsioon, et kooriga liitub või sellest lahkub korraga tähelepanuväärne hulk lauljaid? Need küsimused olid minu töö lähtepunktiks.

1.1. Uurimuse probleem ja eesmärk. Töö struktuur

Käesoleva uurimuse keskmes olev **probleem** on koorilauljate motivatsioon ja dirigendi roll selle kujundamisel. Alaküsimusteks olen seadnud järgmised: mis ajendab noori laulma harrastuskooris; kas ja kuidas kooritegevuse käigus lauljate motivatsioon muutub ning milliseid vahendeid ja stiimuleid saab kasutada dirigent, et innustada inimesi tegelema

koorilauluga ja püüdlema sealjuures järjest parema kunstilise ja tehnilise taseme poole? VP tegevust käsitledes küsin, kuidas mõjutas lauljate motivatsiooni uus töösuund – koorimuusika lavastused.

Vastamaks nendele küsimustele, kirjeldan esmalt harrastuskoori tegevust kui tõsist vaba aja veetmise viisi ning toon välja need motivatsiooniteooria aspektid – enesemääramisteooria, vooseisund, väline ja sisemine motivatsioon – mida rakendan VP lauljate ja dirigendi tegevust analüüsides. Väitekirja empiiriline pool hõlmab kooriliikmete hulgas tehtud küsitluste (neid on kokku 5) ja 12 intervjuu analüüsi. Need on järgmised: aastatel 2013, 2014 ja 2015 toimunud kirjalikele valikvastustega küsimustele palusin vastata kõigil lauljatel (küsimused vt Lisa 1–4). 2016. aasta lõpul tegin lisaküsitluse 52 lauljale, et analüüsida lauljate suhestumist motivatsiooniteooriaga seotud olulise nähtusega – vooseisundiga (*flow*; vt Lisa 5). Poolstruktureeritud intervjuud korraldasin 2015. aasta novembri- ja detsembrikuus 12 koorilauljaga, kes olid otsustanud VP-st lahkuda (ühe intervjuu täistekst vt Lisa 6).

Lisaks küsitlustele ja intervjuudele olen alates 2009. aastast, kui VP tavapärasele kooripraktikale lisandusid lavastatud kontsertetendused (vt lähemalt ptk 2.2.), teinud osalusvaatlusi kultuuriantropoloogide välitööde eeskujul. See tähendab, et etapis, mil minu kui dirigendi töö lavastuste muusikalise poole õpetamisel sai põhiliselt tehtud, jälgisin lavastajate käe all toimuvat, olles üheaegselt nii protsessis osaline (kõigi jaoks „oma”), püüdes samal ajal analüütiliselt jälgida lauljate reaktsiooni ning nende motivatsiooni ja selle dünaamikat. Siinse uurimuse jaoks osutusid eriti oluliseks 2015. aastal toimunud kontsertetenduste „Meditatsioonid Tormisega” ettevalmistuse ja esituste jälgimine, sest Vox Populist lahkus peale viimaseid etendusi 12 lauljat.

Uurimistöö **eesmärk** on analüüsida harrastuskoori lauljate motivatsiooni ning dirigendi võimalusi, tähtsust ja tähendust motivatsiooni kujundamisel. Dirigendina olen otsinud strateegiaid ja vahendeid lauljate sisemise motivatsiooni hoidmiseks ja tugevdamiseks, sest olen kogenud, et inimeste motivatsioon võib koori laulma tulles olla küll kõrge, kuid rutiinses koorielus ei pruugi algselt innustavalt mõjunud ajendid püsida. Seetõttu püüdsin mitmekesistada VP praktikat, kaasates koori tegevusse professionaalsed teatriinimesed Anne Tärnpu ja Eva Kolditsa, kellega koostöös on 2016. aasta lõpuni valminud viis kontsertlavastust. Käesolevas väitekirjas analüüsin Veljo Tormise kolme koorimuusika lavastuse alusel, kuidas ettevalmistusprotsess ning dirigendi, koori ja lavastajate koostöö on mõjutanud lauljate motivatsiooni. Motivatsiooniteooria aspektist on minu kui dirigendi

tegevus mõistetav välise motivatsiooni instrumendi (antud juhul koorimuusika lavastuste) rakendamisenä selleks, et hoida ja kasvatada koorilauljate huvi ja motivatsiooni uute väljakutsetega keerulise repertuaari omandamisel.

Töö struktuurist. Käesolev väitekirj koosneb kolmest põhilisest peatükist. Sissejuhatuses annan ülevaate töö probleemist ja meetodist ning peatun põhjalikumalt uurimuse teoreetilistel lähtekohtadel. 2. peatükis tutvustan kõigepealt Noorte Segakoori Vox Populi ajalugu, koosseisu ja töökorraldust. Seejärel annan ülevaate kolmest Veljo Tormise koorimuusika lavastusest (“Pariisi linnas Londonis”, lavastati ja esitati 2010. ja 2011. aastal; “Ingerimaa õhtud” 2012. aastal ning “Meditatsioonid Tormisega” 2015. aastal). Lisaks kirjeldan (ptk 2.3.) dirigendi rolli harrastuskoori motivatsiooni kujundamisel ning tema töö spetsiifikat koorimuusika lavastamisel. Käsitledes kolme Tormise koorimuusika lavastuse töö- ja esituste protsessi, peatun mõnedel lauljate antud hinnangutel ning retseptsioonil ning püüan neid tõlgendada enesemääramisteooria aspektist. Väitekirja 3. peatükis kirjeldan küsitluste ja intervjuude läbiviimise korda ja valimit ning seejärel keskendun koorilauljate motivatsiooni analüüsile. Uurides lauljate seisukohti kirjalike küsimuste ja intervjuude vastuste põhjal, analüüsin VP liikmete motivatsiooni dünaamikat kontsertlavastuste protsessis. Arutluste käigus püüan välja tuua põhilised komponendid, mis motivatsiooniteooriast ja vooseisundi-uuringutest lähtuvalt kujundasid ja mõjutasid lauljate hinnanguid ja otsustusi, sh koorist lahkumist.

1.2. Teoreetilised lähtekohad harrastuskoori lauljate motivatsiooni uurimiseks

Käesoleva väitekirja teemas on kaks kesket mõistet – harrastuskoor ja motivatsioon, milles sisalduvad viited peamistele teoreetilistele lähtekohtadele ja metoodilisele raamistikule, mida oma uurimuses rakendan. Harrastuskooris osalemist saab käsitleda ühe võimalusena sisustada vaba aega, mis kuulub laiemalt inimese heaolu ja elukvaliteedi uurimisdiskursusesse. Vaba-, puhke- või jõudeaja (*leisure*) uurimine on viimastel aastakümnetel pälvinud kasvavat tähelepanu nii sotsioloogias, psühholoogias kui kultuurikäsitlustes laiemalt, sest töödest ja muudest kohustustest ülejääva aja sisustamine peegeldab inimese huve ja soove, andes olulist informatsiooni tema elukvaliteedi ja heaolu analüüsimiseks ja hindamiseks (Stebbins 2007: 42, 113; Lamont 2011: 48–49). Siinses töös vaatlen kooris laulmist kui tõsist vaba aja tegevust (*serious leisure*; ptk 1.2.1.). Edasi (ptk 1.2.2.) püüan välja tuua sellise valiku teinud

inimeste ootusi ja motiveeritust ning näidata, kuidas koori dirigent, aga ka käesolevates juhtumiuuringutes olulised lavastajad saavad motivatsiooni mõjutada ning milliseid võtteid ja strateegiaid on otstarbekas kasutada, et koori motivatsioon ning ettekannete kunstiline tulemus oleks kõrge. Nende küsimuste uurimise teoreetilisteks lähtekohtadeks kasutan enesemääramisteooria ja selle alateooriate aspekte, näidates, kuidas neid on võimalik rakendada harrastuskoori lauljate ja juhtide (VP dirigent, lavastajad) motivatsiooni analüüsimiseks. Lõpuks (ptk 1.2.3.) kirjeldan vooseisundit kui sisemise motivatsiooni erilist vormi, mis on ideaalne seisund esinemissituatsioonis, sest võimaldab tänu kõigi osaliste jäägitule kaasatusele saavutada parimaid kunstilisi tulemusi.

1.2.1. Harrastuskooris laulmine kui tõsine vaba aja tegevus

Lähtudes vaba aega täitvatest tegevustest ning nende mõjust inimese elule, on ameerika sotsioloog Robert A. Stebbins (1998, 2007) välja toonud kaks põhitüüpi: tõsised vaba aja tegevused (*serious leisure*) ning juhuslikku laadi, argised vaba aja tegevused (*casual leisure*; *unserious leisure*). Mõlemad neist on inimese elus vajalikud optimaalse elustiili saavutamisel, kuid nende tähenduslikkus inimeksistentsile on erinev. Argised vaba aja tegevused, näiteks teleri vaatamine, mängimine, muusika kuulamine, lõõgastumine, kerge vestlus jms, on need, mis pakuvad inimesele kohest rahuldust ja naudingut ning ei nõua erioskusi.

Tõsised vaba aja tegevused on argistele mitmes mõttes vastanduvad. Need on tegevused, mida inimene hindab oma elus oluliseks, millele ta on valmis pühenduma ning mis tekitavad sügava rahuldustunde sellest, et isik on midagi saavutanud, omandanud uue oskuse või kogemuse. Tõsise vaba aja tegevusi iseloomustab süstemaatilisus, regulaarsus, planeeritavus ning koherentne, tegevusele pühendunud inimgrupp.

Stebbins (2007: 11–28) toob välja kuus omadust, mis iseloomustavad tõsiseid vaba aja tegevusi: (1) tegevus nõuab püsivust ja raskuste ületamist; (2) pingutus toob kaasa tuntava arengu, mis on võrreldav inimese tööalase karjääriga; (3) pühendudes tõsisele vaba aja tegevusele, omandatakse teadmisi, treenitust ja/või oskusi; (4) tegevustega kaasnevad püsivad tulemused ning isiklikud ja sotsiaalsed hüved. Isiklike hüvede hulka kuuluvad isiksuse täiustumine (*personal enrichment*), eneseteostus, rahulolu või naudingutajumine seoses saavutatuga. Sotsiaalsed hüved on sõpruskondliku suhtluse tekkimine teiste sama tegevuse harrastajatega, osalemine grupi saavutuses ja panustamine grupi arengusse; (5) tegevus

kujundab inimes(t)e identiteeti; (6) ühise tõsise vaba aja tegevuse käigus kujuneb välja unikaalne vaimsus, mis seob grupiliikmeid omavahel tugevalt.

Lähtudes eeltoodud määratlusest, saab harrastuskooris osalemist käsitada „tõsise vaba aja” kategooriasse kuuluva tegevusena. Kooritöö, sh VP oma, on süstemaatiline ja regulaarne ning vajab toimimiseks ühiste huvidega inimeste hulka. Koorilaulu valinud isikud mõistavad, et see vajab püsivust, pingutust ja nad on valmis sellele pühenduma. Samas toob kooritegevus kaasa isiklikud ja sotsiaalsed hüved, sh annab võimaluse eneseteostuseks, rahuloluks saavutatute üle ja arusaamise, et iga laulja roll on oluline grupi/koori arengus. Teisisõnu, harrastuskoori plaanitavad tegevused (nii kontserdid kui ka antud töö lähtepunktis olevad kontsertlavastused) on eesmärgid, mille nimel koos pingutatakse ning mis loovad osalejates tunde, et nende panus on vajalik.

Vaadeldes Noorte Segakoori Vox Populi lauljaid, vajab eraldi tähelepanu nende vanus – noored täiskasvanud (17–40-aastased)¹ – ja sellega seotud probleemaatika. Nimelt, arvestades, et selles elukaare osas on inimesed reeglina hõivatud nii õpingute ja tööga kui ka lähisuhete loomise ja pere asutamisega, võivad neil tõsise vaba aja tegevustes osalemisel tekkida arvestatavad piirangud. Teemakohastes uuringutes (Stebbins 2007; Reiska 2014) räägitakse põhiliselt kolme laadi piirangutest: struktuursed (aja või raha puudus, halb juurdepääs harrastustegevusele); interpersonaalsed (suhtlus perega, sõpradega) ja intrapersonaalsed piirangud (psühholoogilised tegurid, sh oma võimete ebapiisavaks hindamine, väärtushinnangute teisenemine jm). Sotsiaalteadlase Epp Reiska 2014. aastal kaitstud magistr töö põhjal selgus, et noorte seas on kõige laiemalt levinud struktuursed piirangud, st aja- ja rahaliste vahendite nappus, sh seoses perekohustustega (Reiska 2014: 20–32).² Samas ilmneb soovis piiranguid ületada otsene seos inimeste motivatsiooniga: kui valitud harrastusega tegelevad noored on tugevalt motiveeritud, kasutavad nad tõhusaid strateegiaid, sh teiste vaba aja tegevuste hülgamist, pereelu ümberkorraldamist jms, et oma lemmikalaga jätkata. Nagu kirjutab Reiska, oli loobumine/allaandmine erandlik: „osaluse vähendamine [motiveerivast vaba aja tegevusest – J.F.] või harrastusest loobumine tuli kõne alla vaid väga intensiivsete piirangute puhul.” (Reiska 2014: 4).

¹ Inimese elukaare jaotused on sotsiaal- ja kasvatusteaduste töödes mõnevõrra erinevad. Siin lähtun SA Innove Rajaleidja määratlusest, kus nimetatakse 17–45-aasta vanusesse jäävat eluetappi varaseks täiskasvanueaks <http://www.rajaleidja.ee/inimene-labib-elus-viis-pohietappi/> (vaadatud 7.03.2017).

² Epp Reiska tugines oma uurimuses Stebbinsi vaba aja kategooriatele ning kontseptsioonile, lisades sellele komponendid, mis on seotud noorte täiskasvanute pühendumisega tõsistele vaba aja tegevustele. Ta analüüsis 12 intervjuu põhjal, kui motiveeritud on noored oma vaba aja tegevustes ja milliseid strateegiaid nad rakendavad, et piiranguid ületada (Reiska 2014: 28–32).

Tõsise vaba aja uuringutest pärinevad terminid (sh sotsiaalsed ja isiklikud hüved ning grupi ühine vaimsus) ja järeldused, eriti piirangute ja nende ületamise strateegiad, on üheks lähtekohaks, kui siinse töö 3. peatükis analüüsin VP lauljate vastuseid küsitlustele, eriti nende otsuseid jätkata kooris osalemist või sellest loobuda.

1.2.2. Enesemääramise teooria ja selle rakendamine harrastuskoori motivatsiooni uurimisel

Motivatsioon kui üksikindiidi või inimeste rühma toimimise ajendite kogum on pälvinud paljude uurijate tähelepanu. Eriti alates 20. sajandi keskpaigast on välja töötatud märkimisväärne hulk motivatsiooniteooriaid, mida rakendatakse erinevates valdkondades: psühholoogias, kasvatusteadustes, sotsioloogias, juhtimisteaduses jm eesmärgiga selgitada, põhjendada, suunata või prognoosida inimeste valikuid, eelistusi ja tegutsemist.³

Ehkki motivatsiooniteooriaid on rohkesti, toob ameerika psühholoog, organisatsioonikäitumise uurija Terence Mitchell neis välja mõned ühised tunnused: (1) motivatsioon on individuaalne, st isikuti erinev, kuid samas leidub motivatsioonis universaalseid, üldinimlikke aspekte; (2) motivatsioon on dünaamiline, st see saab tekkida, kasvada, kahaneda, kaduda, ning seetõttu kirjeldatav protsessina; (3) motivatsioon on seotud inimese tahtega; (4) motivatsiooni käsitledes ei analüüsita mitte käitumist või tegutsemist, vaid selleni viinud impulsse. Samas võimaldab motivatsiooni uurimine prognoosida inimese või rühma toimimist (Mitchell 1982: 80–88). Analüüsides edaspidi (ptk 3) Noorte Segakoori VP lauljate motivatsiooni, lähtun eeltoodud omadustest, vaadeldes nii üksikute lauljate kui ka terviku/kollektiivi motivatsiooni, mida käsitlen protsessuaalsena, st ajas muutuvana. Püüan välja selgitada lauljate toimimist reilemõjutanud motivaatoreid ning dirigendi ja lavastajate rolli motivatsiooni mõjutamisel.

Paljudest motivatsiooniteooriatest tuginen oma töös ühele autoriteetsemale ning siinse teemakäsitluse jaoks relevantsele enesemääramise teooriale (*self-determination theory; SDT*).

³ Üks tuntumaid motivatsiooniteooriaid on Abraham H. Maslow` inimvajaduste hierarhia, mida iseloomustava püramiidi alumise osa moodustavad esmased ehk füsioloogilised vajadused ja mille tipus on eneseteostus. Organisatsioonikäitumise ja ettevõtluse uuringutes kasutatakse sageli Victor Vroomi väljatöötatud ootuste-väärtuste teooriat. Ülevahtlikult on paljusid motivatsiooniteooriaid ja mõisteid tutvustatud Victor H. Vroomi ja Edward L. Deci toimetatud raamatus „Management and Motivation” (1983).

Tegemist on Edward L. Deci ja Richard M. Ryani⁴ esmaselt 1980. aastatel välja töötatud kontseptsiooniga, mida nii nemad ise kui ka teised uurijad on hiljem edasi arendanud. Käesoleva uurimuse jaoks pean just seda teooriat relevantseks esmalt seetõttu, et selles on välja toodud vastastikused põhjuslikud seosed inimese psühholoogiliste põhivajaduste ja motivatsiooni vahel. Teisi põhjuseid *SDT*-le tugineda selgitan allpool.

Enesemääramise teooria lähtekohaks on arusaam inimese kolmest kaasasündinud psühholoogilisest põhivajadusest – autonoomsus, kompetentsus ja seotus – mille rahuldamine toob kaasa motiveeritud, eesmärgipärase tegutsemise, ning vastupidi: kui need vajadused on täitmata, tunnetab inimene motivatsiooni langust või amotivatsiooni. Lühidalt määratletakse kolme põhivajadust järgnevalt (Deci; Ryan 2000, 2006 jm): autonoomsus/*iseseisvus* (*autonomy*) on inimese vabadus ise valida, teha otsuseid ning nende alusel käituda. Kompetentsus (*competence*) on inimese oskus efektiivselt tegutseda ning sedakaudu ümbritsevat keskkonda endale vajalikult mõjutada.⁵ Kompetentsustunne tekib tänu teatava tegevuse käigus omandatud oskustele ja pädevustele. Seotus/*kuuluvus* (*relatedness*) on inimese soov tunda sidet ja kokkukuuluvust teistega/grupiga, sest see toob kaasa vastastikuse hoolivuse ja heakskiidu. Seotus tekib jagatud kogemuse ning tähendusrikaste suhete kogemisel.

Käesolevas uurimuses (ptk 2.2.1 ja 3.2.2.) vaatlen autonoomsuse aspektist harrastuskoori ja dirigendi suhteid motivatsiooni kujundamisel, kuna enesemääramise teooria järgi saavad kooriliikmed tajuda autonoomsust eelkõige olukorras, kus nende tegevust (laulmist, esinemisi, osalust kooritöös) ei kontrollita sundival viisil ning lauljale pakutakse valikuvõimalusi. Teisisõnu: ehkki dirigent on koori tegevuse juht, tajuvad lauljad autonoomsust siis, kui neid ei suunata autoritaarsel moel, vaid pakutakse teatavaid valikuid. Kompetentsuse aspekt on siinse töö analüüsis tähtis koorilauljate rahulolu indikaatorina: toon näiteid sellest, kuidas lauljate õnnestumiste ning muusikaliste oskuste ja pädevuste paranemine on kaasa toonud soovi tegevusega jätkata. Samas arutlen ka vastupidiste näidete üle: kas vajakajäämine

⁴ Edward L. Deci (s 1942) ja Richard M. Ryan (s 1953) on Rochesteri ülikooli professorid. Oma töös võtan nende paljudest uurimustest aluseks põhiliselt raamatud “Intrinsic motivation and self-determination in human behavior” (1985), “Self-Regulation and the Problem of Human Autonomy: Does Psychology Need Choice, Self-Determination, and Will?” (2006), artiklid „Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions Contemporary Educational Psychology” (2000a), „The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-determination of Behavior, Psychological Inquiry” (2000b) ning „Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health” (2008).

⁵ Tõsise vaba aja uuringutes (Reiska 2014) on samuti olulistena välja toodud autonoomsuse ja kompetentsuse mõisted. Nimelt on inimese autonoomne vabadus see, mis loob võimaluse vaba aja sisustamiseks. Pühendumine tõsise vaba aja tegevusele ning selle käigus omandatud oskustele ja pädevustele aga loob kompetentsustunde (Reiska 2014).

kompetentsuse tajumisel võis olla üks põhjustest kooritegevus katkestada? (ptk 3). Ka seotuse/kuuluvuse teema tõstatub uurimuses edaspidi eriti siis, kui analüüsin põhjuseid, mis viisid mõnede lauljate lahkumiseni koorist ehk sotsiaalsest grupist, mis neile oli (varem) pakkunud võimalust tajuda toetavaid ja hoolivaid vastastikuseid suhteid (ptk 3.2.).

Enesemääramise teooria lähtekohaks on jaotus, mille järgi jaguneb motivatsioon sisemiseks ja väliseks ning nende vastandiks ehk amotivatsiooniks. See tähendab, et teooria fookusesse tõstetakse küsimus, kas erinevusi inimeste valikutes, tegevuses ja käitumises tingivad sisemised või välised põhjused. *SDT* järgi võib küsimuse sõnastada ka nii: millisel määral on motivatsioon isiku enese määratletud ning kui palju on see väliselt mõjutatud või kontrollitud. Teooria paljudest edasiarendustest⁶ toon järgnevalt välja need aspektid, mis aitavad mõtestada siinse töö põhiküsimusi: milline on dirigendi roll koori motiveerimisel; kuidas ja milliste stiimulite mõjul muutub lauljate motivatsioon pikaajalise tõsise harrastuse käigus.

Sisemine motivatsioon (*intrinsic motivation*) ehk rõõm, nauding ja uudishimu tegutsemisest endast (*per se*), on inimesele sünnipäraselt omased. Lapse kasvades ja isikupäraste huvide selgepiiriliseks muutudes diferentseeruvad ka valdkonnad, mille osas tuntakse sisemist motiveeritust. Deci ja Ryan on toonud välja kolm sisemisest motivatsioonist tulenevat valikukriteeriumit: a) püüd teada saada (*to know*), mille puhul nauding tekib avastamisest, uutest teadmistest (sh uuest laulurepertuaarist); b) püüd saavutada *to accomplish*) – nauding saadakse eneseületamisest, millegi saavutamisest; c) püüd kogeda innustust (*to experience stimulation*) – nauding tekib tänu elavdavale, stimuleerivale kogemusele (Deci; Ryan 2004).

Harrastuskooris laulmisega oma vaba aja tegevuseks valinud noori ühendab järelikult esmane, valiku tegemist suunanud sisemine huvi ja motiveeritus ühise muusikategemise vastu. Tegevus – kooslaulmine – on eelduslikult seega inimestele nauditav, uusi teadmisi, kogemusi ning stiimuleid pakkuv valik. Sisemise motivatsiooni ajal tehtud valikute puhul tunnustusele ja tasule üldiselt ei orienteeruta.⁷

Küsimusi, millest sõltub sisemise motivatsiooni dünaamika, st selle kestmine, kasvamine või hääbumine ning kuidas see on seotud kontekstiga ehk sotsiaalsete faktoritega, on käsitletud

⁶ Esmase vahekokkuvõtte enesemääramisteooria uutest suundadest, selle kriitikast ja edasiarendajatest kirjutasid teooriale alusepanijad Richard Ryan ja Edward Deci 2000. aastal ilmunud artiklis: „Sisemised ja välised motivatsioonid: klassikalised määratlused ja uued suunad” (Deci; Ryan 2000a). Järgnenud aastate jooksul on teooria veelgi rohkem hargnenud.

⁷ Deci, Koestner ja Ryan on välja toonud, et ainealine tasu mõjub sisemisele motivatsioonile koguni pärssivalt: „käteakatsutataval tasudel on negatiivne mõju sisemisele motivatsioonile. [...] Isegi siis, kui preemiat pakutakse hea esituse tulemuseks, vähendab see reeglina sisemist motiveeritust” (Deci, Koestner, Ryan 1999: 658).

Deci ja Ryan ning teised uurijad⁸ enesemääramise alateoorias, mida nad nimetavad kognitiivse hindamise teooriaks (*Cognitive Evaluation Theory; CET*). Teoorias tuuakse välja vastastikmõjutused sisemise motivatsiooni dünaamika ning inimese psühholoogiliste põhivajaduste – autonoomsuse ja kompetentsuse vahel. Selle kohaselt püsib või suureneb sisemine motivatsioon juhul, kui inimene tunneb end oma tegevuses autonoomse ja kompetentsena. Kui aga inimene tunneb end ebakompetentsena või tajub survestamist ehk oma autonoomsuse piiramist, siis sisemine motivatsioon kahaneb ning tegevus muutub aja jooksul vähem nauditavaks ja ebahuvitavaks. *CET* järgi on sisemise motivatsiooni dünaamikas oluline ka sotsiaalne keskkond, sealjuures on tähendusrikas roll juhil – lapsevanemal ja õpetajal, siinse uurimuse puhul aga koori dirigendil ja lavastajatel. Empiiriliste analüüside käigus on välja selgitatud, et autonoomsust toetavad juhid saavad juhitavaile (koorilauljatele) valiku- ja otsustusvõimalusi andes kasvatada nende sisemist motivatsiooni, st jätkuvat uudishimu ja soovi leida uusi väljakutseid. Seevastu kontrollivad, autoritaarsusele kalduvad juhid lämmatavad juhitavate initsiatiivi ning nende tulemused, eriti loovate ja keerukate ülesannete lahendamisel, on kesised (Deci; Ryan 1985; 2000a: 58–60). Sama kehtib ka kompetentsuse puhul: kui juhid annavad jõukohaseid ülesandeid ning positiivset ja julgustavat tagasisidet, jääb lauljate sisemine motivatsioon püsima või suureneb.

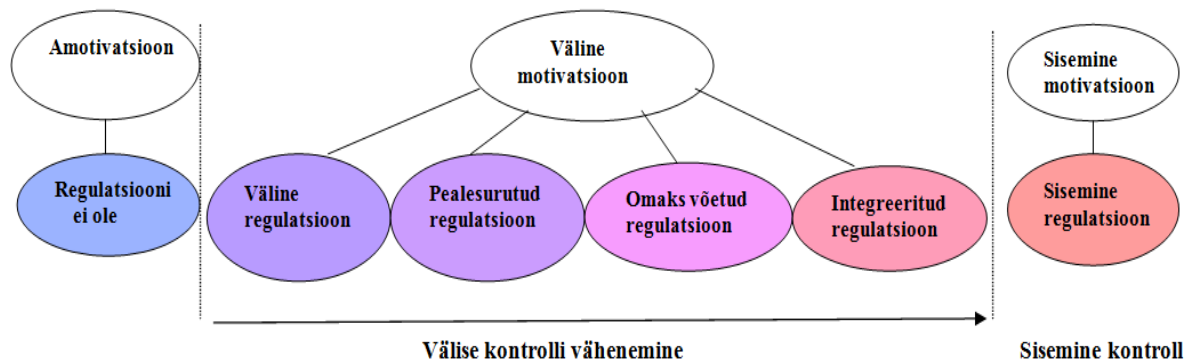
Uurides, mis iseloomustab sisemiselt motiveeritud inimeste tööprotsessi, on pedagoogikateadlased Dale Schunk jt toonud välja järgmised jooned: nad järgivad meelsasti juhiseid, seostavad uut infot varem omandatuga, rakendavad oma teadmisi erinevates olukordades, naudivad väljakutseid ning suhtuvad ülesannetesse loominguliselt (Schunk; Pintrich; Meece 2008: 173–188).

Seega on sisemise motivatsiooni uuringutest käesoleva doktoritöö jaoks oluline, et harrastuskooris laulmise on oma vaba aja tegevuseks valinud noored, keda ühendab uudishimu ja huvi selle vastu. Sisemise motivatsiooni dünaamika kooritegevuse käigus sõltub olulisel määral sellest, kas kooris osalemine rahuldab inimeste vajadust kompetentsuse ja autonoomsuse järele. See omakorda on suuresti seotud juhtide (sh dirigendi ja siinse uurimuse puhul ka lavastajate) käitumise ja suhtumisega: mida rohkem toetavad juhid koorilauljate autonoomsust ja võimaldavad neil end kompetentsena tunda, seda tugevam on kooriliikmete sisemine motivatsioon.

⁸ Olulisteks uurijateks on Robert J. Vallerand ja Greg Reid, kes sisemise motivatsiooni mõjutajaid on käsitlenud haridus- ja sporditeadustes, võttes empiiriliste analüüside aluseks erinevas vanuses õpilaste küsitlused. Uurijate esimene töö ilmus 1984. aastal ajakirjas *Journal of Sport Psychology*: „On the causal effects of perceived competence on intrinsic motivation: A test of cognitive evaluation theory.”

Väline motivatsioon (*extrinsic motivation*) on sisemisele vastandlik, kuna inimese tegutsemisimpulsid lähtuvad välistest nõudmistest, kontrollist ja/või oodatavast tasust. *SDT* järgi on väline motiveeritus aga märksa paljukihilisem, kui esmapilgul paistab. Eelkõige eristatakse välise motivatsiooni tasandeid seotuna autonoomsuse aspektiga, st sellega, kui palju inimesel on võimalus end ise määratleda. Sellest tulenevalt tuuakse välja neli astet. Neist tugevaima välise kontrolli/regulatsiooniga situatsiooni puhul on inimese tegevuse impulsiks eelkõige karistuse ja muude ebameeldivuste vältimine ning „käegakatsutava” (hea hinne, preemia) tulemus ootus. Teine, pisut suuremat autonoomiat võimaldav välise motivatsiooni tase on introjektiivne ehk pealesurutud regulatsioon, mille puhul inimene (siinses töös koorilaulja) püüab tõrjuda süütunnet, parandada enesehinnangut ja leida heakskiitu. Järgmise, identifitseeritud ehk teadlikult omaksvõetud regulatsiooni puhul juhib indiviidi käitumist tulemustele orienteeritus ja teadlikkus tegevuse vajalikkusest, ehkki sellega ei pruugi kaasneda naudingut: inimene on suurel määral iseseisev, käitudes soovitud viisil ilma tõsiste väliste regulatsioonideta. Integreeritud regulatsioon on välise motivatsiooni kõige autonoomsem vorm, mille puhul inimese tegutsemisimpulsid ja eesmärgid langevad kokku tema väärtushinnangutega ning seetõttu tunneb ta end tegutsedes loomuliku ja vabana. Samas eristab seda tüüpi sisemisest motivatsioonist asjaolu, et toimimise eesmärk on küll saavutada (hea) tulemus, kuid sellega ei pruugi kaasneda suurt rõõmu või naudingut tegutsemisest *per se* (Deci; Ryan 2000a: 60–63).

Kokkuvõtlikult illustreerib motivatsiooni tüüpe, tunnuseid ja jaotust näites 1 toodud skeem. Selle vasakus servas on amotivatsioon, mille puhul inimene on kavatsusteta ja passiivne, ta ei allu mingile sisemisele või välisele regulatsioonile. Välise motivatsiooni neljane jaotus peegeldab välise surve järk-järgulist vähenemist ning inimese autonoomsuse tõusu. Paremal on kujutatud sisemise motivatsiooni seisundit, mille puhul inimene tegutseb sisemise huvi, naudinguga ja vabaduse ajel.

Näide 1. Motivatsioonitüübid ja enesemääramise kontiinum (Deci; Ryan 2000a: 61 järgi).

Uuringud, mis käsitlevad erinevate välise motivatsiooni tasemete mõju tegevuse tulemustele, kinnitavad, et mida tugevam on väline regulatsioon, seda vähem inimesed pingutavad. Kesise resultaadi puhul kaldutakse sealjuures süüdistama teisi, eelkõige juhte. Ilmne on ka korrelatsioon psühholoogilise heaolu-tundega: mida väiksem on välise regulatsiooni mõju, seda suurem on osalejate heaolu-tajumine (Deci; Ryan 2000a: 63).

Käesoleva uurimuse jaoks on välise motivatsiooni aspektist olulised välja tuua need vahendid, mida dirigent saab kasutada, et vähendada välist kontrolli lauljate motivatsioonis. Võtan edaspidises analüüsis arvesse ka seaduspärasusi, mis on tunnuslikud integratsiooniprotsessile, st välise surve vähenemisele ning inimese enesemääramise taju kasvule. Nimelt leitakse *SDT*-s, et esmaseks eesmärgiks peaksid juhid kui integratsiooniprotsessi eestvedajad seadma juhivate (koorilauljate) kuuluvustaju (*relatedness*) kasvatamise, et lauljad tunnetaksid respekti ja väärtustamist nii grupi/koori siseselt kui ka juhtide poolt. Selle tulemusena on nad tõenäoliselt valmis omaks võtma kollektiivis kehtestatud väärtusi ja kaasa tulema (näiteks erinevate muusikaliste projektide jaoks) püstitatud eesmärkidega (Deci, Ryan 2000a: 64). Niisuguse protsessis käigus jõutakse reeglina identifitseeritud ehk omaks võetud välise motivatsiooni staadiumini. Veelgi olulisem aga on liikuda samm edasi, integreerituse tasemele, mille puhul inimesed aktsepteerivad sisemiselt tegevuse väärtusi ja eesmärke. Nagu on näidanud senised uurimused, on sellel astmel efektiivsed eelkõige need vahendid, mis kasvatavad inimeste kompetentsuse ja autonoomsuse taju, näiteks enamate valiku- ja otsustusvõimaluste pakkumine, stressivaba, arengut toetav õpetamisviis jms. Deci ja Ryan kinnitavad kokkuvõtlikult, et vaid selgelt suunatud autonoomsuse kasvatamine ning kõigi

kolme psühholoogilise põhivajaduse rahuldamine viib tulemuseni, kus kõik tegevusse kaasatud inimesed tajuvad motiveeritust ja heaolu (Deci; Ryan 2008: 182–185).

Siinses väitekirjas annab välise motivatsiooni terminoloogia ja jaotus võimaluse analüüsida nii koorilauljate kui ka dirigendi toimumisimpulsse. Lauljate puhul võimaldab see küsitluste ja nende tegevuse jälgimise käigus kogutud andmeid analüüsides teha kindlaks nende motiveeritus ja käitumuslikud seaduspärasused ning leida põhjendusi ja selgitusi kooritegevusele laiemalt. Dirigendi ja lavastajate rolli mõtestamisel ja selle üle arutlemisel pakuvad välise motivatsiooni tüübid ja protsess raamistikku, millele toetudes saan hinnata valitud juhtimisstrateegiate ja -võtete tõhusust ning nende toimet kooriliikmete motivatsiooni kujundamisele.

1.2.3. Vooseisundi tähendus musitseerimises

Vooseisund (ka kulgemine; *flow*) on kõrgendatud meeleseisund, ülim motiveeritus, võimete ja loovuse kaasatus, mis innustab inimest andma igas tegevuses parimat. Vooteooria väljatöötajaks peetakse Ungari päritoluga USA psühholoogi Mihaly Csíkszentmihályid, kelle 1970ndatel alustatud uurimused kulmineerusid 1990. aastal avaldatud raamatus “Flow: The Psychology of Optimal Experience” („Kulgemine. Optimaalse kogemuse psühholoogia”, eesti keeles ilmunud 2007).

Csíkszentmihályi teoreetilises käsituses on kaks olulist mõistet: voog ja optimaalne kogemus. Vooseisundis tajub inimene sügavat naudingut ja elevust, mille on ta oma pingutuse ja teadvuse suunamisega loonud ning „mis jääb mällu kauaks püsima, kui märk sellest, milline elu peaks olema” (Csíkszentmihályi 2007: 15). Autor toob välja kaheksa omadust, mis iseloomustavad voogu/kulgemist: (1) inimese tegevusel on selged sihid ja toimimise käigus saab ta vahetut tagasisidet oma sammude tõhususest; (2) inimese oskused sobivad hästi ülesannete raskusega; (3) kulgemises kogeb inimene täielikku vaimset keskendumist; (4) eesmärgistatud tegevusse mittepuutuvad stiimulid kaovad teadvusest; (5) inimene tajub oma potentsiaali ja kontrolli; (6) „mina” piirid hajuvad, inimene tajub end arengus, osana suuremast tervikust; (7) ajataju muutub, tavaliselt tundub aeg mööduvat kiiremini; (8) kogemus muutub autoteelseks, st tegevust on mõtet teha ja korrata tema enda pärast (Csíkszentmihályi 1990; 2007).

Csikszentmihályi ja teiste uurijate (sh Brophy 2014) järgi on kulgemise alus „mina“ areng. Selleks on parimad need tegevused, mis soodustavad keskendumist, pühendumist ja eristuvad nn igapäevaelu reaalsusest, näiteks mäng, kunst, rituaalid, sport.

Kulgemise üldine eesmärk on elukvaliteedi parandamine. Ehkki see toimub isikuti ja kultuuriti erinevalt, on muusika praktiseerimine ja kogemine heaolu (*well-being*) saavutamise universaalseks võimaluseks (Csikszentmihályi 2007). Sealjuures on tähtis, et musitseerimine toimuks tasemel, mis on osalejate jaoks optimaalne, st et nõuaks küll pingutust ja oskusi, kuid poleks samas liiga komplitseeritud. Haridusteadlane Jere Brophy (2014) on toonud välja järgmised seosed: inimesed kogevad vooseisundit kõige sagedamini keeruliste tegevuste käigus neis valdkondades, milles nende oskused on kõrgel tasemel. Kui oskus on hea, kuid ülesanne liiga lihtne, tuntakse igavust. Kui nii oskus kui ka ülesande keerukus on madalal tasemel, tabab osalejaid apaatia, ning kui ülesandega toimetulekuks oskusi napib, kogetakse ärevust.

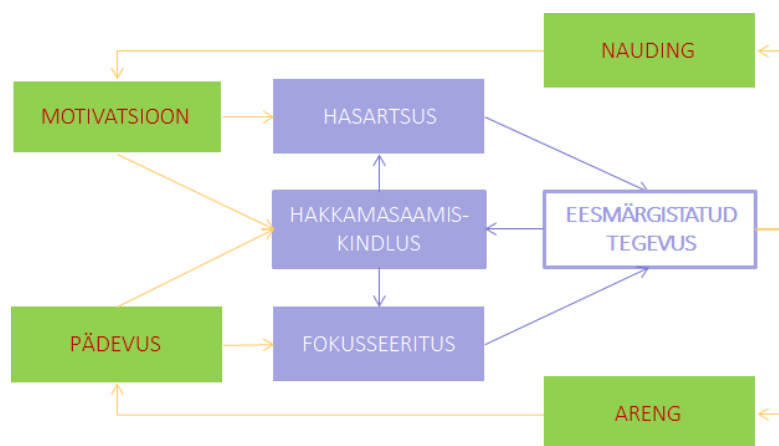
Seega on vooseisund musitseerimises, k.a harrastuskoori tegevuses ideaal, mille poole väärrib pürgida, eriti kontserdi ja kontsertetenduse olukorras. Sellise seisundi puhul on lauljad ja dirigent oma tegevusest nii haaratud, et kõik ümbritsev muutub tähtsusetuks. Kogetu ise on aga sedavõrd nauditav, et selle (taas)kogemise nimel ollakse valmis pingutama ja pühendumata. Vooseisundit võib pidada üheks võimsamaks tõsise vaba aja tegevusega kaasnevaks hüveks, mis hoiab kõrgel ka koorilaulja sisemist motivatsiooni.

Lisaks paljudele teistele psühholoogidele, kes on arendanud Csikszentmihályi kontseptsiooni, on sellele tuginenud ka Tartu Ülikooli psühholoogiateadur Andero Uusberg koos Kaspar Kruubiga, kes on töötanud välja voo eneseregulatsiooni mudeli (*self-regulatory model of flow*) ning keskenduvad eelkõige inimeste vooseisundi mõõtmise võimalustele (Uusberg ja Kruup 2015).⁹ Ühe siinse uurimuse käigus läbi viidud küsimustiku (vt Lisa 5) koostamisel toetusingi nende mudelile ja mõõdikule. Uusberg ja Kruup kirjeldavad vooseisundit kui täielikku keskendumist käimasolevale tegevusele (fokusseeritus) ning suurt tahet saavutada selles tegevuses sisalduvaid eesmärke (hasartsus). Vooseisundi eeldustena nimetavad nad motiveeritust, pädevust ja hakkamasaamiskindlust ning vooseisundi kogemise tagajärgedena

⁹ Andero Uusbergil ja Kaspar Kruubil valmis 2015. aastal Tartu Ülikooli ja Flowtime OÜ koostööprojekti lõppraport „Vookogemuse mõõdikutepaketi arendamine“. Praegu (2017. aasta veebruaris) on selle teksti näol tegemist minu kätte usaldatud käsikirjaga, millega autorid töötavad edasi eesmärgiga lõpetada ja avaldada sel teemal ingliskeelne teadusartikkel. Ehkki võib öelda, et uurimus on pooleliolev ja mõneti eksperimentaalne, võimaldab selles töös esitatud voo- (Uusbergi ja Kruubi sõnastuses ka hoo-) seisundi mõõdik küsida VP liikmete käest siinse käsitluse jaoks olulisi küsimusi, mille kaudu otsin vastuseid nende olukordade kohta, kus lauljad tajuvad proovide või esinemiste käigus täielikku keskendumist ja pühendumist.

jätkuvat tegevuse nautimist ja oskuste arengut (Uusberg ja Kruup 2015: 13). Seega on motiveeritus vooseisundi vajalik eeltingimus ning vooseisundi kogemine hõlmab ka pädevuse tajumist, mis on üks kompetentsuse – inimese psühholoogilise põhivajaduse – komponente. Sellest tulenevalt on vooseisundil ja selle mõõtmise võimalusel selgelt määratletud seos motivatsiooniteooriaga.

Vooseisundi analüüsimiseks valmis Uusbergil ja Kruubil küsimustik, mis toetub vooseisundi lihtsustatud mudelile, mida on kujutatud alloleval joonisel (Näide 2). Lühidalt defineeritakse mudeli kaudu voogu kui eesmärgistatud tegevuse käigus tekkivat seisundit, mille põhiomadusteks on inimese infotöölusressursi täielik investeerimine tegevusse (fokuseeritus) ning tugev tunnetatud tahe tegevusega jätkata (hasartsus). Vooseisundi vahetuks eelduseks on tegutsemise käigus uuenev õnnestumise ootus (hakkamasaamiskindlus), mis annab tõuke fokuseeritud ning hasartse seisundi püstitatud eesmärgi saavutamiseks. Kõrget hakkamasaamiskindlust produtseeriva tagasiside käivitumine omakorda eeldab tegevuse ja/või selle tulemuste piisavat väärtust tegutseja jaoks (motivatsioon) ning vahe- ja lõppeesmärkide saavutamiseks vajalikke oskusi (pädevus). Vooseisundis tegutsemine lisab teadmisi ja oskusi (areng) ning assotsiatsioone tegevuse ja positiivse afekti vahel (nauding; Uusberg ja Kruup 2015: 4–5;13–17).

Näide 2. Uusbergi ja Kruubi vooseisundi lihtsustatud mudel (Uusberg ja Kruup 2015: 4, 14)

Mudeli alusel koostatud küsimustik mõõdabki seitset eesmärgistatud tegevusega seostuvat omadust, mida vooseisundi tajumine hõlmab: fokuseeritust ja hasartsust, motiveeritust, pädevust ja hakkamasaamiskindlust ning naudingut ja arengut. Küsimustikuga saab korraka

mõõta ühe tegevuse omadusi. Tuginedes Uusbergile ja Kruubile, rakendan küsimustikku kahte tüüpi analüüsideks: uuritava tegevuse tavapärase voopotentsiaali mõõtmiseks, paludes uuritavatel (lauljatel) kirjeldada “keskmist” tegevuse sooritamise episoodi, ning konkreetse soorituse voo mõõtmiseks, paludes iseloomustada toimunud esitust vahetult pärast selle lõppemist.¹⁰ Komponendid, mida vastajad hindavad viiepallisel skaalal (alates 1 ehk „ei nõustu üldse“ kuni 5 ehk „nõustun täielikult“) on järgmised: (I motiveeritus) 1. See tegevus oli minu jaoks oluline 2. Olin motiveeritud 3. See tegevus tundus mulle mõttetu; (II pädevus) 4. Ma ei saanud aru, kuidas mul läheb 5. Tundsin end ebapädevana 6. Teadsin pidevalt mida järgmiseks teha; (III hakkamasaamiskindlus) 7. Tundsin et tulen ootamatustega toime 8. Suutsin teha kiireid otsuseid 9. Seisin silmitsi jõukohase väljakutsega; (IV fokuseeritus) 10. Ma ei mõelnud muudest muredest 11. Sain segamatult keskenduda 12. Olin täielikult keskendunud; (V hasartsus) 13. Otsekui unustasin end 14. Aeg otsekui lendas 15. Olin hoos; (VI nauding) 16. Tahan seda uuesti teha 17. Nautisin seda kogemust 18. See tegevus oli minu jaoks tüütu; (VII areng) 19. Nägin võimalusi õppimiseks 20. Sain millegi uuega hakkama 21. See tegevus ei arendanud mind (Uusberg, Kruup 2015: 13). Vastuseid, mida neile küsimustele andsid VP lauljad, analüüsin peatükis 3.2.

1.3. Töö metodoloogiast

Töö peamisi analüüsimeetodeid on kaks. Esmalt kasutan standardiseeritud kontentanalüüsi ja kvalitatiivset sisuanalüüsi, et uurida ja tõlgendada lauljate antud kirjalikke ja suulisi vastuseid viiele küsimustikule. Teiselt poolt tuginen antropoloogiast pärinevale osalusvaatlusele ja selle tulemuste tõlgendamisele. Rakendan osalusvaatlust, kui kirjeldan Veljo Tormise kontsertlavastuste sündi ning lavastust ennast (vt 2. ptk).

Standardiseeritud kontentanalüüs ja kvalitatiivne sisuanalüüs sisaldavad mõlemad aspekte, mis võimaldavad tõlgendada vastuseid, mida sain kooriliikmete kirjalikul küsitlemisel ja intervjuerimisel.¹¹ Nimetatuist esimene uurimisviis võimaldab empiirilise uuringu käigus

¹⁰ Nagu selgitas Andero Uusberg, kujunesid nende töö küsimused läbi esialgsete eksperthinnangute ning seisnesid selles, et osalejad pidid küsimuste valiku abil kirjeldama erinevaid kogemusi. Uuringu tulemuste põhjal selgitas faktoranalüüs välja küsimused, mis näivad mõõtvat üht ja seda sama allolevat muutujat – nii tekkisid antud mudeli küsimused (Uusbergi ja Fridolini kirjavahetus; 21.03.2017).

¹¹ Kuna Tartu Ülikooli sotsioloogiaprofessor Epp Kalmus eristab uurimismeetodi ülevaates rangelt kahte analüütilist terminit – standardiseeritud kontentanalüüs ja kvalitatiivne sisuanalüüs (<http://samm.ut.ee/kuidas->

lauljatelt saadud vastuseid esitada kvantitatiivsete näitajate vormis ning objektiivselt. Siinse töö kontekstis tähendab see, et lähenen standardiseeritud kontentanalüüsist pärineva strateegiaga neile ankeetküsitluse vastustele, mis on üheselt tõlgendatavad ning mille tulemusi saan väljendada arvulistes näitajates (skaaladena, graafikutena, protsentides) ning mis minu hinnangul ei eelda tekstist esmapilgul varjatud tähenduste otsimist ja nende tõlgendamist. Kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodiga saab tekstile ja suulistele vastustele läheneda sügavuti, tuues sellest välja olulisemad sisukategooriad, sh ka esmapilgul varjatud tähendused ning seosed. Sellest meetodi terminoloogiast tulenevalt on minu valim strateegiline (Laherand 2008: 71) ning juhtumipõhine (Mayring 2000; Kalmus, Masso, Linno 2015). See tähendab, et siinse analüüsi aluseks on teatava kindla tunnuse alusel (osalemine kooritöös) tehtud valim, mis piirdub Vox Populi¹² liikmetelt saadud vastustega küsitluste ja intervjuude käigus. Uurides üht piiratud tekstikogumit, püüan selle põhjal tuua üldistavalt välja need iseloomuomadused, mis karakteriseerivad tänapäeva noori koorilauljaid, kirjeldan erinevaid lauljatüüpe ning näitan, mis motiveerib neid kooritegevuses.

Osalusvaatlus, mida rakendan põhiliselt käesoleva töö peatükis 2.2., kirjeldades kontsertetenduse valmimist ja esitust, kujutab endast sündmuste ja selles osalevate inimeste ning protsesside tähelepanelikku ja süstemaatilist jälgimist ning toimuva fikseerimist kas märkmetena, päevikuna või muul moel. Sellisena tähendab osalusvaatlus (küsitluste ja intervjuude kõrval) veel üht võimalust, et koguda andmeid kvalitatiivseks uurimustööks. Ent osalusvaatluse spetsiifika teiste andmekogumismeetodite kõrval seisneb uurija kahetises rollis: ühelt poolt on ta sündmustes kas suuremal või vähemal määral osaline, teiselt poolt tuleb tal jälgida toimuvat uurijapositsioonilt. Nagu on kirjutatud selle meetodi käsitlustes (Kawulich 2005; Spradley 1980: 59–62), võib uurija olla kas nõ välisvaatleja, passiivses, mõõdukas rollis või sündmustes täielikult kaasa teha. Minu osalus kontsertetenduse

analüüsida-tekste-ja-diskursust; 22.09.2016), siis jään ka oma töös nende mõistepaaride juurde, kuigi sõnadel „kontent” ja „sisu” on sarnane tähendus.

Nimetatud analüüsimeetodeid ei rakenda ma siinses uurimuses terviklikul ja standardsel kujul, vaid kasutan kummastki neid aspekte, mis on võimalikud, otstarbekad ja optimaalsed käesolevas töös. Nimelt: kui tavapäraselt kasutatakse standardiseeritud sisuanalüüsi suurte, eksplitsiitsete tekstimassiivide puhul, mille tulemusi väljendatakse süsteemselt, täpselt ja objektiivselt (Kalmus 2015), siis sinne valim – 92 laulja vastused – on pigem väike. Siiski võimaldab standardiseeritud sisuanalüüsi strateegia teatavate, selgeid ja üheseid vastuseid nõudnud küsimuste puhul väljendada tulemust objektiivsetes, nõ arvude ja protsentide keeles. Kvalitatiivne sisuanalüüs puhtal kujul sisaldab endas teatavaid kindlaid analüüsiprotseduure, -võtteid ja etappe (Mayring 2000), mida ma käesolevas töös täpselt ei järgi. Küll aga lähtun selle peamisest printsiibist: tõlgendada vastuseid/tekste laiemas kultuurilises kontekstis ning keskenduda olulisimatele tähendustele, mida tekstides tuvastan.

¹² Küsitlesin tegelikult lisaks Vox Populi lauljatele ka kahe teise segakoori – segakoor K.O.O.R. ja Kaarli koguduse segakoori liikmeid, kuid kasutan saadud vastuseid vaid taustavõrdlusena ning oma analüüsis neile eile keskendu.

väljatoomisel oli aktiivne, tundsin teisi osalejaid (lauljaid, lavastajaid) põhjalikult juba varasema koostöö põhjal ning seetõttu sain keskenduda põhilistele küsimustele, mille olin osalusvaatluseks püstitanud: kas uue tegevussuuna (kontsertetenduse) valimine suurendab koorilauljate motivatsiooni ja annab neile võimaluse kogeda vooseisundit.

2. Veljo Tormise koorimuusika lavastused Noorte Segakoor Vox Populi tegevuses

Dirigendina on mind köitnud Veljo Tormise (1930–2017) teosed juba minu loometee algusest peale. Leides, et paljud Tormise teosed võimaldavad dramatiseeringuid, mis loovad lisaks puhtmuusikalisele tasandile veel teise dimensiooni, tekkis mul suur huvi koorimuusika lavastuste vastu laiemalt. Võrreldes ooperi, opereti, muusikali jms lavastuste teooria ja praktikaga, on koorimuusika lavastus suhteliselt tundmatu ja värske žanr. Tõsi, koorimuusika ettekandeid on palju illustreeritud erinevate liigutuste ja liikumistega, kuid professionaalse lavastaja loodud kontsertetendus on olnud üpris haruldane nähtus. Eestis harrastatakse seda aga üha enam,¹³ mis minu arvates näitab tänaste dirigentide tundlikku meelt laulude sisu osas, sest kaasates tööprotsessi lavastaja, saab dramaturgia jaoks oluliseks just laulude sisuline/ideeline pool.

Vox Populi on toonud kontsertetendusi lavale üle poole oma tegutsemisajast, alates 2009. aastast alates. Tekkinud on teatav kogemus, aga ilmselt ka rutiin, mis ongi üheks ajendiks, et uurida koorimuusika lavastuste mõju lauljate motivatsioonile.

2.1. Ülevaade Noorte Segakoorist Vox Populi

Käesolevas peatükis kirjutan ülevaatlikult Noorte Segakoori Vox Populi töökorraldusest, repertuaarist ning liikmete hariduslikust ja sotsiaalsest taustast. See annab olulist informatsiooni harrastuskoori toimimisest ja loob vajaliku konteksti lauljate motivatsiooni analüüsimiseks Veljo Tormise koorimuusika lavastustes.

Vox Populi algus ulatub aastasse 2006, kui dirigent Elo Keskküla tuli ideega asutada uus koor ning kaasas mind selle loomisprotsessi. Sama aasta septembris alustasime proovidega. Kaks dirigenti töötasid koos 2008/09. hooaja lõpuni, sellest alates juhatan koori üksinda. Koori

¹³ Näitena võib tuua viimastel aastatel Eestis loodud koorimuusika lavastused: NUKU koori kontsertetendus “Armastus on pärl” (esitatud 2016. a augustis Lihula mõisas, lavastaja Reeda Toots), Tartu Ülikooli kammerkoori kontsertlavastus “Südamepeitjate planeet” (mais 2016 Raadi lennuangaaris, lavastaja Jaanus Tepomees), Euroopa Kultuuripealinna Segakoori kontsertetendus “Universumi armastus” (oktoobris 2015, Vabal Laval, lavastaja Reeda Toots), Eesti Filharmoonia Kammerkoori kontsertetendus “Viis Eesti muinasjuttu” (novembris 2015 Estonia kontserdisaalis, lavastaja Margus Kasterpalu), Eesti Filharmoonia Kammerkoori muusikaline mana “Sünnisõnad” (augustis 2015 Noblessneri valukojas, lavastaja Peeter Jalakas).

nimeks sai Noorte Segakoor Vox Populi suuresti tänu tollaste lauljate keskmisele vanusele, mis oli 22–23 aastat. 2014. aastal¹⁴ oli VP nimekirjas 63 aktiivset lauljat vanuses 19–41 aastat (keskmine vanus 27,5 aastat). Kooris laulmise keskmine staaž oli 3,5 aastat, kuus inimest on selles osalenud loomisest alates ning 22 lauljat liitusid viimasel (2014/15) hooajal. Kaks aastat hiljem, 2016. aasta kevadel kuulus koori 51 inimest.

Enamikel lauljatel oli 2014. aasta seisuga kõrgharidus: 18 lauljal magistri-, 18-l bakalaureusekraad ning 21 õppisid ülikooli erinevatel astmetel. Ühel noorel oli kutse-, kolmel keskharidus ja üks oli gümnaasiumiõpilane. VP liikmete teine hõivatus oli järgmine: 39 töötasid, 20 õppisid ja töötasid paralleelselt ning neli lauljat pühendusid vaid õppimisele. Sealjuures töötas 19 lauljat 9–13 tundi tööpäevas. Elukutsetest esindavad kooriliikmeid erinevaid ametipositsioone lihttöolisest tippjuhtideni. Paljud töötavad noorte ja lastega, olles õpetajad, ning mitu lauljat täiskasvanud inimestega (psühholoog, personalispetsialist, publikuteenindaja jm), veel oli insenere, ettevõtjaid, analüütikuid ja muude erialade esindajaid. Enamik VP lauljaid omas kuupõhist sissetulekut ning 34 protsendil ületas see Eesti keskmist palka. Lauljate perekonnaseis on erinev: 31 on vallalised, 32 kooselus või abielus; lapsed kasvavad umbes kahekümnes peres.¹⁵

VP liikmete tööväliste harrastuste hulgas on kooritegevus tähtsal kohal, kuid selle kõrval tegeldakse üsna aktiivselt ka paljude muude hobidega. Vaid 8% lauljatest ei ole peale VP muud hobi, ülejäänud leiavad nädalas aega ka teiste harrastuste jaoks. 27,3% lauljatest tegeleb harrastustega lisaks VP-le 5 ja rohkem tundi nädalas. Hobide seas on nii tõsise vaba aja (improteater, peotants, rahvatants, kergejõustik, kaitseliit, instrumendiõpe jt) kui ka argise vaba aja tegevusi (maalimine, lugemine, tervisesport, viibimine looduses, kinos ja teatris käimine jt). VP-s laulmist peab 74,6% lauljatest üheks olulisemaks tõsise vaba aja harrastuseks, millele pühendutakse võrreldes teiste harrastustega kõige enam.

Muusika-alase hariduse osas, millest sõltub olulisel määral isetegevusliku koori toimimine, sh repertuaari valik, jagunevad VP lauljad täpselt pooleks: 50%-l on omandatud muusikaline algharidus, ülejäänutel mitte. Enamik (31 lauljat) on õppinud muusikakoolis, mõned ka

¹⁴ Annan ülevaate koorist põhiliselt 2014. aasta seisuga, kuna siis alustasin uurimustööga ja viisin Vox Populi lauljate hulgas läbi esimesed küsitlused; vt Lisa 1. Tuginen kooriliikmete antud vastustele nende haridus- ja tööalaseid ning perekonda puudutavat teavet esitades ja analüüsides. Juhul, kui koori või selle liikmete andmetes on olulisi muutusi, toon välja uuema, 2016. aasta info; vt ka koori kodulehte <http://voxpopuli.ee/>

¹⁵ Huvitav on fakt, et kaheksa lauljat on oma elukaaslase leidnud Vox Populist ning et 12 laulja perre on sündinud laps koori tegutsemisajal. Mitmed lauljad on tulnud Vox Populisse, olles juba lapsevanemad.

Tallinna Muusikakeskkoolis ning üldhariduskoolide muusikakallakuga klassides.¹⁶ Professionaalseid muusikuid peale dirigendi ja hääleseadja VP-s 2014. aasta seisuga ei olnud, kaks aastat hiljem osalesid kooris kolm Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia üliõpilast.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et VP lauljad on valdavalt noored, alla 30-aastased aktiivse eluviisiga inimesed. Koori suurus on tegutsemisajal olnud alati üle 50 inimese, kuid koosseis on suhteliselt kiiresti muutuv, mis tuleneb ühelt poolt noortele omasest mobiilsusest (liikumine erinevatesse elu-, õppimis- või töökohtadesse), teiselt poolt aga ka muutustest kooriliikmete huvides ja motivatsioonis, millele keskendun siinse uurimuse järgmistes peatükkides.

Eeldades, et harrastuskoori lauljate huvitatust ja motivatsiooni mõjutavad koori töökorraldus ja rahastamisallikad, peatun lühidalt ka neil teemadel. VP proovid toimuvad Tallinna Teeninduskoolis Majaka tänaval; kuni 2016. aasta jaanuarini kaks, hiljem üks kord nädalas: teisipäeval kell 18.00–21.30.¹⁷ Lisaks proovidele korraldatakse kaks korda aastas kahepäevaseid laululaagreid väljaspool Tallinna.

Koor majandab ennast alates 2007. aastast mittetulundusühinguna (MTÜ). See tähendab, et VP-l puudub katusorganisatsioon ning tuluallikaks on lauljate liikmemaksud ning projektipõhiste taotluste alusel eraldatud toetused Eesti Kultuurkapitalilt, Tallinna Kultuuriväärtuste Ametilt, Hasartmängumaksu nõukogult jm, mis lisaks piletitulule katavad kontsertide ja etenduste korraldamise kulud. Koori liikmemaks on 10 eurot kuus, millele lisanduvad laululaagriga ja kontsert- või konkursireisidega seotud kulud. Maksu laekumise järgi võib arvata, et see summa on lauljatele jõukohane.

Koori tegevust juhib dirigent, kes valib repertuaari ja inimesed, kellega teha koostööd, vastutades sisuliselt koori kunstilise taseme eest. Koos koori presidendi ja juhatusega otsustatakse kontsertide korraldamise ja konkurssidel osalemise küsimusi. Juhatusse kuuluvad peale dirigendi ja presidendi hääleseadja, häälerühmade vanemad, laekur, noodi- ja kostüümihaldur ning kroonik. Enamik nimetatuist on koori üldkogu poolt valitavad ja

¹⁶Noodilugemisoskus on harrastuskoori lauljate juures oluline, ehkki paljudes koorides, sh VP-s ei ole olnud see vastuvõtu kriteeriumiks, sest neid soovijaid, kel on küll hea muusikaline kuulmine, kuid muusika baasharidus puudub, on palju. 2016. aasta jaanuarist on aga noodilugemisoskus saanud vastuvõtu üheks kriteeriumiks.

¹⁷ Proovide arvu vähendati 2016. aasta alguses kolmel põhjusel: 1) kontsertlavastuse protsess “Meditatsioonid Tormisega” ja kontsertreis sellega USA-sse 2015. aastal oli väga intensiivne, mille lõppemisel oodati puhkeperioodi ja seetõttu dirigendina tundsin motivatsiooni langust; 2) koori tase võimaldas mobiliseerida ühele proovile nädalas, sest noodilugejaid on tulnud juurde; 3) kaks proovi nädalas tingis olukorra, kus ühel päevadest oli proovis palju puudujaid, mis näitas, et lauljatel on palju lisategevusi, tööd või motivatsioonipuudus kahe proovi jaoks. Proov ühel korral nädalas on muutnud oluliselt paremaks kohalkäidavust ning pühendumist.

tegutsevad vabatahtlikkuse alusel, hääleseadja on kutsunud dirigent ja ta saab töötasu.¹⁸ Juhatuse liikmed ei pea maksma koorimaksu ning neid premeeritakse väikese kingitusega kaks korda aastas.

2.2. Veljo Tormise kolm koorimuusika lavastust Noorte Segakoor Vox Populi töös

Enne, kui kirjeldan Veljo Tormise koorimuusika lavastusi ning nende rolli harrastuslikus kooritegevuses ja mõju VP lauljatele, peatun lühidalt koori repertuaaril üldisemalt. Selle kaudu püüan luua vajaliku ajaloolise tausta ja repertuaari valikuprintsiipide konteksti, näidates, millistel asjaoludel jõudsid koorimuusika lavastused VP praktikasse.

2.2.1. Vox Populi repertuaar ja tee koorimuusika lavastusteni

Dirigendina Noorte Segakoor Vox Populi repertuaari valides lähtun mitmest põhimõttest, näiteks muusikaline vaheldusrikkus, teoste kunstiline väärtus, koori võimekus ja selle arendamine. Mitmekesiste kavade koostamisel olen koori repertuaari võtnud väike- ja suurvorme nii eesti kui välismaistelt autoritelt, sh Cyrillus Kreegi, Mart Saare, Urmas Sisaski, Arvo Pärdi, Veljo Tormise, Galina Grigorjeva, Pärt Uusbergi, John Taveneri ja Morten Lauridseni muusikat, samuti jazzmuusika seadeid koorile.

Mitmekesisus tähendab ka seda, et kava koostamisel arvestan nii kalendripühadega (jõulumuusika, mõne helilooja juubel vms) kui ka publiku ootustega. Näiteks jõulukontserdi kava kokku pannes mõtlen eelkõige publiku huvile: mis võiks olla kuulajate jaoks uudne ja huvitav jõulukontsertide suures valikus. Nii oleme laulnud traditsioonilisi jõululaule “jazzivõtmes” või Galina Grigorjeva ja Eino Tambergi lastelaule Mari Amori arranžeringutes.

Siiski on mu tähtsaimaks kriteeriumiks repertuaari valikul lauljate vokaalse võimekuse arendamine ning soov leida muusikat, mis pakuks koorile huvi ja esitamiselamust. Usun, et

¹⁸ Koori üldkogu koosneb vähemalt 75% lauljatest ning koguneb igal kevadel, hooaja lõpus. VP hääleseadja on alates 2012. aastast EMTA lauluosakonna üliõpilane, endine Filharmonia Kammerkoori bassbariton Andreas Väljamäe.

laulmisest ja/või teosest saadav nauding on oluline laulja motivatsiooni hoidmisel ja kasvatamisel ning sedakaudu ka kontserdi kõrge kunstilise taseme saavutamisel. Et selleni jõuda, on mu dirigendipraktikas välja kujunenud kindlad etapid. Kõigepealt kaasan lauljaid üldisemasse otsustusprotsessi: olles koorile tutvustanud eelseisvaid projekte ja esinemisvõimalusi, annan kooriliikmetele võimaluse valida, kas võtame kirjeldatud projekti oma plaanidesse või mitte. Juhul, kui ühine otsus on jaatav, siis konkreetse kava valin ise, kuna lauljate arvamusi oleks kindlasti palju ning kõike arvesse ei saa võtta. Repertuaari valikul olen suures osas lähtunud lisaks projekti sisule sellest, mis mind ennast motiveerib ja kõnetab (teose helikeel, laulu tekst vms). Valminud kava näeb kõigepealt koori juhatus, kellel on õigus arvamust avaldada. Teine etapp, kus oma kogemustele toetudes pean kindlasti vajalikuks kooriga põhjalikult suhelda, on kavvavõetud teoste suuline tutvustamine: annan ülevaate laulu heliloojast, sisust, kavva võtmise põhjusest, selgitan, mida olen teoste valikul silmas pidanud, kuhu paigutub üksikteos projektis kui tervikus jne. Lauljate küsimustele vastamine on tähtis nende usalduse võitmiseks ja motiveerimiseks. Sel moel on olnud võimalik hoida repertuaaris nii kergesti omandatavaid laste- ja rahvalaule kui ka keerulist ja pühendumist nõudvat koorimuusikat. Ei juhatuses ja lauljate seas pole minu koostatud kavad küsimusi tekitanud.

Lähtudes enesemääramise teoriast, pean juhina seega oluliseks lauljate autonoomsuse kasvatamist, andes neile võimaluse valida erinevate projektide vahel. Tõsi, sealjuures tuleb kooriliikmetel jõuda grupina konsensusele, sest kõigi valikutega ei saa arvestada. Võimalik, et on üksikuid lauljaid, kes on tunnetanud selles olukorras individuaalsete valikute mitteametust. Püüan mitmekesise, erineva raskusastmega repertuaari valikul suurendada ka lauljate kompetentsustunnet, võttes kavadesse teoseid, mis minu hinnangul on koorile jõukohased, pakkudes samas võimalust end parajal määral pingutada. Nagu selgub hilisemast analüüsist (ptk 3) on mõned lauljad siiski vahel pidanud lugusid liiga keerukateks, mis on nende kompetentsuse taju ja seega ka heaolu kahandanud.

Vox Populi hooajad on olnud töömahult erinevad, kuid enamasti mahub ühte aastasse 3–4 erineva suuruse ja repertuaariga projekti. Kontserte antakse rohkem, keskmiselt 10 aastas, kuid repertuaar nendes kordub.

Kuni aastani 2009 andis VP n-ö tavapäraseid koorikontserte, mis siiski sisaldasid vahel lavastuslikke elemente nagu koori sammuv või tantsuline liikumine ja solisti(de) erinevad žestid. Nii näiteks pakkusid Urmas Sisaski “Näärilatooriumi” partituuris olevad märkused

nagu “solist süütab küünlad” või “näärिताat koputab kepiga uksele” ja dialoogi sisaldav tekst võimaluse nii 2007. kui 2008. aasta kontsertidel vastavateks liigutusteks. Samuti olen lisanud tantsusamme aafrika rahvalauluseadete esitustele. Seega tingis lavastuslike elementide kaasamise vastav repertuaar, see ei olnud omaette eesmärk. Siiski on see elavdanud nii kontserti kui ka lauljate lavalist olekut, kelle sõnul on liikumine aidanud vabaneda ärevusest ja pingest.

Uus inspiratsioon ja julgus koorimuusika lavastamiseks tuli mulle Veljo Tormise kontsertlavastuste nägemisest, eriti 2008. aastal, kui vaatasin Tõnu Kaljuste ja Peeter Jalaka lavastust “Meestelaulud”.¹⁹ See andis äratundmise, et koorimuusika lavastamine võib publiku jaoks avada muusika ja teksti sügavuse, pannes inimese mõtisklema oma juurte ja olemuse üle. Leidsin, et olen dirigendina võimeline tegelema küll lihtsa koreograafiaga, kuid oskused lavastamiseks ning erinevate lavastuslike tasandite välja toomiseks mul puuduvad. Kaljuste-Jalaka koorimuusika etendustest saadud inspiratsioon ja kirg midagi analoogset ise teha oli peamiseks põhjuseks, miks pöördusin 2009. aasta kevadel Anne Tärnpu poole ning tegin talle ettepaneku lavastada minu magistrikontsert. Lisaks enda huvile pidasin oluliseks ka VP esituspraktika mitmekesistamist, lootes selle kaudu kasvatada lauljate motivatsiooni.

2008. aastal Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (EMTA) magistrikontserdi kava koostades jõudsin Tormise kooritsüklini “Külavahelaulud”, mis võlus ja ühtlasi üllatas vähese tuntuse ja harvade esituste poolest. Anne Tärnpu kutsus endaga koostööle ka Eva Kolditsa²⁰ ja tsükli sooloosi laulma tollased EMTA lavakunstikooli tudengid. Samal suvel, peale magistrikontserti, sõideti koorimuusika lavastusega²¹ Kihnu, kaasas nii lavastajad, näitlejatudengid kui ka lõõtsmoonik Siim Rikker. Kihnus antud kontsertetendus osutus emotsionaalselt eriliseks, kuna sellest sai alguse veel teinegi projekt “Laulud koju tagasi”, mille algatas Anne Tärnpu ning mille kaudu viidi “Külavahelauludes” sisalduvad Kihnu rahvalaulud saare publikule tagasi. Emotsionaalselt liigutav oli jälgida publiku reaktsioone “oma” laule koori esituses kuuldes – mõned naeratasid või isegi nutsid, teised hakkasid kaasa laulma.

¹⁹ Veljo Tormise „Meestelaulud” toodi Tallinna Kultuurikatlas lavale Von Krahli Teatri ja Nargen Opera koostöös 2008. aasta juunis.

²⁰ Tol ajal veel Eva Klemets, alates abiellumisest aastal 2015 Eva Koldits. Siinses töös kasutan läbivalt tema praegust perenime.

²¹ Kasutan oma töös mõisteid “kontsertlavastus” ja “koorimuusika lavastus” sünonüümidenä; “kontsertetendus” käib lavastuse ühe konkreetse ettekande kohta.

Minu kui dirigendi silmis oli VP lauljate jaoks esimene koostöö lavastajate ning näitlejatudengitega eriline ja nauditav kogemus, mis avas uue tasandi nii Veljo Tormise muusikas kui ka selle esitamises. Noore dirigendina tundsin, et koostöö lavastajatega oli hariv ja inspireeriv ning see motiveeris mind tegelema edaspidigi sarnaste projektidega.

2009. aasta sügisel tegi Anne Tärnpu Vox Populiga Uku Masingu 100. sünnipäevaks koorimuusika lavastuse Masingu viisistatud tekstidele. „Külavahelaulud” ja „Uku Masing 100” – olid suureks tõukejõuks järgmistele projektidele, ning sellest alates on koor igal aastal teinud koostööd Anne Tärnpu ja Eva Kolditsaga. Ühistegevuses on toodud välja lavastused „Pariisi linnas Londonis” 2010 ja 2011, „Ingerimaa õhtud” 2012, „Tokerjad. Pööramäng Anija meeste mälestuseks” 2013 ja 2014 ning „Meditatsioonid Tormisega” 2015. Koori osalemine teatrimaastikul on kokku viinud ka teiste lavastajatega: Tiit Ojasoo ja Ene-Liis Semperiga lavastuses „Savisaar” (Teater NO99, 2015) ja Tamur Tohveriga Tallinna Vanalinna Päevade avaetenduses „Meistrimäng” (2015).

Töö järgmistes alapeatükkides tutvustan kolme VP tegevuskavas olnud koorimuusika lavastust: „Pariisi linnas Londonis”, mis tuli lavale 2010. aastal ning kordusena 2011. aastal. „Ingerimaa õhtud”, mida esitati 2012. aastal ja „Meditatsioonid Tormisega”, mis oli kavas 2015. aasta sügisel. Toetudes oma tollastele päevikuvormis sissekannetele, püüan avada kõigi lavastuste protsessi: idee sünd, prooviperiood ning etendustest saadud tagasiside nii publiku kui ka lauljate endi poolt. Nende kolme faasi avamine on vajalik lauljate motivatsiooni edasiseks käsitlemiseks ning võimaldab aru saada VP-s toimunud protsessidest. Kuna käesoleva töö fookuses on harrastuskoori lauljate motivatsiooni uurimine, siis pöoran marginaalselt tähelepanu lavastuslikule poolele, tuues sellest sisse vaid neid aspekte, mis seostuvad põhiteemaga.

Sissejuhatavana esitan kokkuvõtliku võrdleva tabeli kolme Veljo Tormise koorimuusika lavastuse kohta. Edasise analüüsi jaoks on oluline, et koori tähtsus ja tähendus on järjest kasvanud: kui „Pariisi linnas...” laulis koos kokku umbes 35 minutit, siis „Meditatsioonides...” 50 minutit. Järjest on suurenenud ka koori lavaline roll, alustades „kõrvaltegelaseks” olemisest „Pariisi linnas” ning jõudes keskseks viimases lavastuses.

	“Pariisi linnas Londonis”	“Ingerimaa õhtud”	“Meditatsioonid Tormisega”
Muusikaline materjal	Kooritsükkel “Külavahelaulud” ”Linnamäng” “Sõrmemähkimismäng” ”Küla kuuleb” ”Käsikivimäng” regilaulud “Mareta laps”, “Mõlemad me moonamehed”, “Kuldne noorik”	Kooritsükkel “Ingerimaa õhtud” (9 osa) ”Kui ma kasvasin kanake” ”Sinikan laulu” ”Kolme käo kukkumine” Kristo Matsoni uudisteos “Kosolaine” ”Laevas lauldakse”	Kooritsükkel “Sügismaastikud” ”Modaalsed etüüdid” (7 osa) ”Vanavanemate viisivakk” (7 osa) ”Kevadkillud” (4 osa) ”Kuus eesti lastelaulu” (5 osa) “Lüpsiloits”
Laule kokku	10 kooriteost + 3 regilaulu	14 kooriteost	29 kooriteost + 2 tertsetti
Laulude ajaline maht	~35 min	~45 min	~50 min
Etenduse kestus	~75 min	~60 min	~60 min
Koori roll	Lisaks koorile osales 8 näitlejat. Koor on kõrvaltegelane; muusikaline foon.	Koor ja ansambel Röntyskä on pearollis, publikule kogu aeg nähtav, v.a ühes teose esituses	Koor on pearollis
Prooviperiood	Pigem pikk: proovidega alustati 2009. aastal. Enne etendusi (2010 ja 2011) 4 proovipäeva etenduspaigas	Pigem keskmine. Proovid alates 2012. jaanuar, aprillis kontsert Peterburis. Enne etendusi (2012) 3 proovipäeva	Pigem lühike: jäi 2014 sügisel pooleli; uuesti mais, augustis, septembris 2015. Enne etendusi (2015) 4 proovi.

Näide 3. Kokkuvõtlik ülevaade Veljo Tormise koorimuusika lavastustest

2.2.2. „Pariisi linnas Londonis”

Nagu juba märgitud, sattus Veljo Tormise kooritsükli „Külavahelaulud” (loodud 1972) noot mulle kätte 2008. aasta kevadel, kui otsisin teost, mille põhjal ette valmistada oma magistrikontserti EMTAs. Tsükkel tundus VP jaoks sobiva raskusastmega, mitmekesise koosseisuga (solistid ja koor) ning värske, kuna seda oli Eestis väga vähe esitatud.

Veljo Tormise kirjutas kõnealuse kooritsükli Vanemuise muusikalise lavateose „Külavahelaulud ehk Pariisi linnas Londonis” tarvis, mille heliloojalt tellis ja lavastas 1972. aastal Kaarel Ird. See Enn Vaiguri “Kraavihallide” süžeele loodud lavastus oli väga menukas, püsides teatri repertuaaris järjest kaheksa aastat. Peale tuntud näitlejate tegid kaasa ooperikoor ja rahvalik pilliansambel koosseisus viiul, kitarr ja akordion. Paraku puudub lavastusest video, kuid minu jaoks olid ülevaate saamisel Tormise kooritsüklist abiks Eesti Raadio arhiivi heliülesvõtted nii Vanemuise näitlejate kui ka Eesti Raadio Segakoori esituses.

Olles tutvunud “Külavahelauludega” lähemalt, leidsin, et selles olevad rahvalaulud, mis räägivad humoorikalt külaelust ja noorte suhetest, võiksid olla noortekoorile sobiv aines. Tormise oskuslikult komponeeritud dialoogid poiste ja tüdrukute vahel andsid mõtte kooriteost lavastada. Teades Anne Tärnu loomingulisi huvisid pärimusmuusika kasutamisel, tegin talle ettepaneku koostööks. Nagu juba varem märgitud, oli Anne Tärnu koheselt nõus ning kaasas ka Eva Kolditsa. Esimene kohtumine lavastajatega leidis aset 2008. aasta sügisel Tallinnas, kui tutvustasin neile Tormise “Külavahelaule” ning oma koori. 2009. aasta kevadeks oli lavastus valmis. Selle läbivaks jutustuseks oli tsükli kuue laulu sisu, tegelased ja kontekst, ning ei sisu ega laval toimuva osas ei sarnanenud uuslavastus Kaarel Irdi 1972. aasta tööga.

Pärast 2009. aasta Kihnu ja Tallinna menukaid kontsertetendusi tekkis mul soov esitada “Külavahelaule” ka järgmisel aastal, kui Veljo Tormis tähistas oma 80. sünnipäeva. See plaan käivitas aga hoopis mahukama projekti: arutelust lavastajatega sündis idee tuua välja “Külavahelaulud” varasemast suuremalt, lisades laule ning kasutades uut ruumi, milleks arvasime sobivat helilooja Kõrveaia sünnitalu Kuusalu vallas. Kõrveaiani jõudsime tänu Veljo Tormise Kultuuriseltsile.²²

Kontsertlavastus sai ka uue nimetuse – „Pariisi linnas Londonis“, mis on tsükli „Külavahelaulud“ esimese laulu intrigeerivalt kõlav pealkiri. Lisaks “Külavahelauludele” kõlasid lavastuses veel Tormise „Linnamäng“, „Käskivimäng“, „Sõrmemähkimismäng“, „Küla kuuleb“ ning kaheksa autentset ühehäälselt rahvalaulu Eesti eri paigust.

Vox Populi proovid tsükli õppimisega algasid 2010. aasta jaanuaris Tallinnas. Sel ajal oli kooris 57 aktiivset liiget, kellest lavastuses tegid kaasa 55. Osalemine nii mastaapses projektis oli koorilauljatele esmakordne ja vabatahtlik ning see, et puudujaid oli vaid kaks, annab kinnitust, et lauljate huvitatus oli suur.

Kõige tihedam proovide periood oli mai lõpus ja juuni algul, mil toimusid ka lavastuse ja kostüümiproovid. Pingelise tööperioodi esimene kulminatsioon oli kontsertlavastuse esimene filmimine Tallinna Hobuveskis 12. juunil 2010, kus VP-i lauljad ja EMTA lavakunstikooli tudengid mängisid rahvariides, kasutades ära Hobuveski atmosfääri ning ruumi eripära. Salvastuse eesmärk oli võtta üles nii heli kui ka pilt, mis hiljem lõigati kokku Kõrveaial

²² Veljo Tormise Kultuuriselts moodustati 1997. aastal. Seltsi esimene suurem töö oli Tormise 70. juubeli tähistamine 2000. aastal. Edaspidi on seltsi tegevus laienenud ning selle eesmärgiks on Kuusalu kihelkonna vaimse ja materiaalse kultuuripärandi hoidmine, taastamine ja arendamine (http://www.tormis.ee/wordpress/?page_id=7 vaadatud 13.07.2016)

ülesvõetud pildiga. Hobuveskis toimunud proovis viibis ka Veljo Tormis, kes juhtis aeg-ajalt tähelepanu tempoliste, dünaamiliste ja agoogiliste märkidele, näiteks teose esimeses osas palus ta teravamalt aktsenti sõnadel “pam-pim-pam”. Üldmuljega aga jäi helilooja väga rahule ning tänas koori suure töö eest.²³

Kevadproovide perioodil osutus keerukaks organisatoorne ja majanduslik pool, kuna VP-l eraldi selle valdkonna asjatundjat pole ning puudusid ka varasemad kogemused suurprojekti läbiviimisega. Enne etenduse paigas toimuvaid proove tegeleti lisaks partiide õppimisele ka muude toimetustega: monteeriti reklaamklipp, maikuuks said valmis plakatite ja flaierte kujundused, mida levitati Tallinnas jm. Sellele lisandusid mitmed muud organisatoorsed tööd, mis näisid olevat koorile kui loomingulisele kollektiivile keeruline. Samas on oluline, et ettevalmistusprotsessi ning etenduse paiga ettevalmistusse olid kaasatud pea kõik lauljad, kes panustasid korraldustöösse huviga ja vabatahtlikult.

Proovid etenduspaigas Kõrveaial algasid 31. juulil 2010. Tutvuti lavastuses oluliste tegevuspaikadega: talu õuega, aidataguse alaga, aia taga oleva heinamaaga ja metsateega, mis lookles parkimisplatsilt kuni taluõueni ja oli rajatud spetsiaalselt lavastuse tarvis.

Minu töö dirigendina oli selleks ajaks tehtud: laulud olid selgeks õpetatud ning salvestatud. Edasi osalesin lavastuse loomisprotsessis, kus võtsin justkui vahemehe rolli, sest esimesed proovid näitasid, et koor ei mõista alati lavastajate ideid ja soove. Peale esimesi etendusi kinnitasid lavastajad, et lauljad tõepoolest ei mõistnud päriselt nende ettepanekuid mõne liikumise või asendi osas. Seetõttu on samasugune vahendaja roll jäänud mulle ka edaspidi ning seisnenud ühelt poolt selles, et aidata koorilauljal mõista lavastaja nägemust ning lisaks hoida tema motivatsioon kõrgel ka siis, kui ta peab lisaks dirigendi juhiste toetumisele ka lavastajate soove järgides. Teisalt olen lavastajatele koori “sotsiaalne mõõdik”, kes annab proovides märku nii koori väsimusest kui ka sellest, millised lavastuslikud võtted on kooriga teostatavad või mis on liiga keerulised.

Motivatsiooniteooria aspektist oli seega tegemist olukorraga, kus lauljad ilmselt tajusid koorina omavahelist seotust/kuuluvust ning vastastikust toetust koostöös suurema grupiga. Samas võis neis tekitada segadust nõ mitmikjuhtimine (dirigent ja lavastajad), mille puhul ei

²³ Hobuveskis intervjueris lavastaja Anne Tümpu Veljo Tormist, mis jäädvustati lisaks lavastusele samuti DVD-le. Küsimused Tormisele olid üldist laadi: miks sündis esimene lavastus koos Kaarel Irdiga ning kuidas Tormis jõudis külavahelauludeni. Küsimus oli ka inspiratsiooni kohta: mis Tormist inspireerib, kuidas ta teoseid loob ning miks on just regilaulud heliloojat juba aastakümneid köitnud. DVD „Pariisi linnas Londonis“ ilmus 2011. aastal.

pruukinud alati olla mõistetav, kelle ülesanded ja heakskiit on kõige tähtsam. Kohati ilmnesis vastuolud ka juhtidel omavahel, mis võis lauljate motiveeritust ja kaasahaaratust mõjutada. Siiski leian protsessis osalenud vaatlejana, et valdavalt oli tajutav lauljate huvi ja uudishimu ning ühine orientatsioon kõrgele kunstilisele tulemusele. Seda kinnitavad ka siinse töö 3. peatükis analüüsitavad vastused küsimustikule.

Kompetentsuse ja autonoomsuse aspektist oli lavastuse sünniprotsess huvitav. Tünnpu ja Koldits alustasid tööd hääle- ning rütmipillide improvisatsiooniga, milles osales kogu koor kas hääle või instrumendiga. Sel hetkel ei teadnud veel keegi, et nii sündis muusika, mis hiljem hakkas kõlama n-ö. muusikalisel metsarajal. Nii omandati osade kaupa kogu lavastus. Esialgu tekitas see lauljates segadust, sest igal neist toimis fantaasia erinevalt, kõik püüdsid luua oma pilti tervikust. Lõpuks viidi ellu lavastajate visioon. Jälgides lauljate reaktsiooni, oli ilmne, et nad ei tajunud sealjuures kõrvalejäetust ning kompetentsuse vajakajäämist. Pigem võis see neile osutada õpetlikuks näiteks lavastajate loomingulisest tööst.

Proovid olid intensiivsed ja alates 2. augustist toimusid nad kell 22 õhtul – nii nagu oli välja kuulutatud etenduste algusaeg – ning kestsid paaril korral kuni kella 2–3-ni öösel. Esietendus toimus 4. augustil 2010. Pileteid müüdi 235, mis oli oodatust palju rohkem ja näitas, et publikuhuvi oli suur.²⁴ Järgmine etendus toimus 5. augustil 211-le vaatajale ning see läks osalejate hinnangul paremini kui esietendus. Kolmas, Veljo Tormise 80. sünnipäevale pühendatud etendus oli 6. augustil.²⁵ Külalisi oli umbes 250–300, nende seas dirigente, muusikateadlasi ja heliloojaid, Eesti Vabariigi valitsuse liikmeid. Viimane etendus toimus 7. augustil, publikut oli 133. Sama päeva Aktuaalse kaamera saates kajastati nii kontsert-etendust kui ka Tormise sünnipäevapidustusi üldisemalt, sealjuures toimusid intervjuud heliloojaga ning lavastajatega. Ajalehtedes “Vooremaa” ja “Viimsi Teataja” ilmusid artiklid dirigendist.

Motivatsiooniteooriast lähtudes võib öelda, et etenduste järelkajaga kaasnenud tunnustus, tähelepanu ning tänu olid lauljate motivatsiooni välisteks instrumentideks integreeritud regulatsiooni astmel, mis lubas käivituda ka sisemisel motivatsioonil. Seda tõendas koori ühine otsus mängida lavastust ka järgmisel aastal.

²⁴ Vaatajate-kuulajate hulgas oli Kuku raadio korrespondent Kristel Kossar, kes pärast kontsertetendust intervjuueeris mind kui dirigenti ja projektijuhti, lavastajaid Anne Tünnpu ja Eva Kolditsat ning paari külastajat. Intervjuud olid Kuku raadios eetris 7. augusti „Publikumärk” saates.

²⁵ Kontsert-etendus oli päevaplaanis peaüritus, millele eelnesid ja järgnesid sõnavõtted ning helilooja büsti pidulik avamine. Tormise istutatud tamme ümber oli ehitatud bassivõtme-kujuline paealusele rajatud puupink, selle juurde ümmargusele graniitalusele asetatud maestro büst ning teisel alusel tema allkiri. Skulptuur valmis 2005. a. Arseni Mölder käe all, aluste autorid olid Kai Süda ja Risto Parve.

Nii toimus aasta hiljem, 4.–7. augustil 2011, arvestades ka seekord Veljo Tormise sünnipäeva, veel neli etendust „Pariisi linnas Londonis”. Ehkki proovipäevi oli teisel aastal vähem, kujunesid ka tollased etendused koori jaoks värsketeks ja eriilmeliseks, kuna suur osa lauljaskonnast – tervelt 40% – oli uuenenud. Nimelt lahkus erinevatel eraelulistel põhjustel koorist 2011. aastal küll 15 lauljat, kuid samas lisandus sel aastal 26 uut liiget. Tähelepanuväärne on, et mitmed uued lauljad mainisid sisseastumiskatsetel VP edukaid lavastusi Kõrveaial, millest nad kuulnud või mida ise näinud olid.

Peatudes lauljate muljetel ja publiku tagasisidel, siis üldistavana saab öelda, et see oli väga positiivne. Koorilauljate vastustest minu küsimustele (vt Lisa 1) ilmneb erinevaid hinnanguid nii proovietapile kui etendustele. Proovid tundusid koorile üldiselt suurt pingutust nõudvad, kuid enamik neist suhtus nii dirigendi kui lavastajate töösse mõistvalt:

Tööd tehti kontseptsioonist arusaamisega ja põhjendati miks midagi tehakse. Sain tunda, et minu panus on oluline. Paindlik oli väga tore olla ja tundagi end kohati nagu hüpiknukk. Häälestamine looduse ja esivanemate lainetele oli väga mediteeriv.

Motivatsiooniteooria kohaselt oli antud vastaja kompetentsitaju kõrge; tal oli arusaam, et igaühe panus on oluline. Kuigi vastuses oli märgitud juhtide autoritaarne suhtumine („nagu hüpiknukk”), suhtuti sellesse mõistvalt. Oluliseks motivaatoriks osutus keskkond.

Mõni laulja pidas proove siiski väsitavaks: “Pariisi linnas Londonis” lavastuse proovid olid väsitavad, pidevalt oli edasi-tagasi jooksmist ja mitu korda oli vaja üht ja sama teha.”

Dirigendi ja lavastajate ülesandeid ning nende tööd kooriga hinnati reeglina positiivselt. Oluliseks sai looduskeskkond ning kokkukuuluvus omavahel ja publikuga.

Mõlema lavastuse [„Pariisi linnas Londonis” ja „Ingerimaa õhtud” – J.F.] puhul andis meeolelu ja valmisolekut hea etendus teha dirigendi energia ja olek.

Dirigent ja lavastajad on igal korral oma oleku ja sõnadega lauljad ja näitlejad etenduse jaoks meid lainele viinud. Ei oska hetkel konkreetselt näidet tuua, kuidas see kõik käib, aga kindel on see, et sel ajal, kui inimesed peavad lavale astuma ollakse meeolelus ja kohal.

Laulja roll lavastuses on olla kohal – teada, mis lavastuses osaled, mis roll on kooril, elada sisse tegevustesse jne. Niisama lihtsalt olla ei saa, ikka peab suhestuma sellega, mis tehakse 100%.

Ka nendest vastustest kumab motivatsiooniteooria kohaselt kompetentsuse tunnetamist; lauljad kõik asjaosalised tajusid oma vastutust ning tegutsesid rõõmuga ja „kohalolekuga”. Vastustest võib järeldada, et enesemääramiskontinuumil on vastajate motivatsioon liikumas

väliselt regulatsioonilt sisemise suunas: lauljad olid teadlikud, mida neilt lavastuses oodatakse ning valmis seda teostama, tundes rahuolu ning huvitatust. Seetõttu võib oletada, et tegemist on omaksvõetud või integreeritud regulatsiooniga, kus on juba suur annus sisemist motivatsiooni.

Lavastuspaik – Kõrveaia ja ümbritsev kaunis loodus – aitasid lauljate meelest olulisel moel nii esinejate kui kuulajate elamust suurendada:

Sain ju osa metsarajast lauljana ning hiljem ka kõrvalt kuulajana. See on miski, mille osaks saamise eest olen ma siiralt tänulik. [...] see, kus ühe etenduse ajal „Kui noorelt mina mängisin” [...] taamal müristas, oli vägev.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et „Pariisi linnas Londonis” kujunes pikaks projektiks, mille käigus tuli kooril mitmel korral kaasa teha pingutav ettevalmistustöö. Sellest hoolimata olid enamiku lauljate huvi ja tegutsemistahe kõrged ning nad oskasid tajuda pingutust ühisena ja seda väärtustada. Kaheldamatult mõjutas koori positiivset tagasisidet ka tähelepanu ja head hinnangud, mis etendustele osaks said.

2.2.3. „Ingerimaa õhtud”

Mõte järgmisest kontsertlavastusest tekkis mul kohe peale „Pariisi linnas Londonis” etendusi 2011. aastal. Selle põhjusteks olid eelmise kontsertlavastuse õnnestumine, ees ootav EMTA doktoriõppe kontsert-eksam ning idee minu jaoks lummavast ning lavastamiseks suurepäraselt sobivast muusikast – Veljo Tormise tsüklist „Ingerimaa õhtud”,²⁶ mille pakkusin taas välja Anne Türipule ja Eva Kolditsale.

Otsustasime suurteose ettevalmistuse käigus kooriga külastada Ingerimaad, et õppida tundma ja tajuda selgemalt sealset keskkonda ning kohapeal osa saada rahvalauludest ja tantsudest tänaste kultuurikandjate esituses. Jagasin seda mõtet 2012. aasta jaanuari alguses Veljo Tormisega, kellele oli plaan väga meeltnööda. Helilooja meenutas ansamblit Röntyskä, keda ta raadio vahendusel oli 1970ndatel kuulnud ning kelle tantsulaulud said oluliseks inspiratsiooniallikaks tsükli sünnile.

²⁶ Veljo Tormise käsikirjalises partituuris on tsükli alapealkiri „Sari ingerisooime rahvalaule, IV osa sarjast „Unustatud rahvad”. Üheksaosalise *a cappella* teose tekst on ingeri keeles, mille rahvaluule järgi seadis sarja jaoks Ada Ambus. „Ingerimaa õhtud” valmis 1979. aastal.

„Ingerimaa õhtute” õppimist alustas Vox Populi 2012. aasta jaanuaris. Võib öelda, et nooditeksti omandamine oli koorile küllaltki raske, eriti viimases, 9. osas, kus hääled peavad polüfooniliselt esitama erinevate röntüskate viise, samuti tekkis häälestusprobleeme jm. Kõige keerulisemaks osutus aga ingerisoomakeelne tekst, mida on palju, millest tuleb aru saada ning õigesti hääldada. Üks laulja kutsus appi Taisto-Kalevi Raudalaineni Eesti Ingerisoomlaste Liidust, kellelt saime proovides head nõu ja abi.²⁷ Kuigi tsükli omandamine oli raske, näidati selle käigus üles aktiivsust ja huvi: võib järeldada, et tööprotsess oli piisavalt motiveeriv, väsimusmärke silma ei hakanud.

Märtsis 2012 viibis ühes kooriproovis Veljo Tormis, kes julgustas olema mängulisem, laulma tantsulaule nii, et tantsida saab. Tähelepanu all olid „Ingerimaa õhtute” tempod ja tempomuutused, mis helilooja sõnul võiksid olla veelgi kontrastsemad ning üldiselt kiiremad kui kohalikel laulikudel. Tormis on põhjendanud liikuvamat tempot järgmiselt: „Enamasti olid lauljad [keda lindistati ekspeditsioonidel – J.F.] vanad inimesed, nad rohkem nagu tuletasid laulu meelde, neil puudus kehas see tantsurütm, kui nad istusid laua taga [...] Ma arvan, et nad laulsid tõesti aeglasemalt, kui tegelikult sai olla” (Tormis 2000: 217). Helilooja tegi VP proovis märkuse ka esimesest ja viimast osa läbivate häälekate sissehingamiste kohta, pidades neid liiga tagasihoidlikuks. Selle võtte kohta on Tormis kokkuvõtlikult öelnud: „Igatahes on need väga hoogsad ja rütmikad laulud ja mõnes mõttes on neil samasugune soomeugrilik joon nagu eesti regilauludelgi – neid lauldakse kindlas jätkuvas rütmis, ilma vahepausideta ja sellises maneeris, et kui õhk otsa lõpeb, siis hingatakse lauldes sisse ja lauldakse jälle edasi, laul läheb jälle omasoodu” (Kuusk 2000: 208).

VP prooviperioodi 2012. aasta jaanuarist kuni aprillini hindan hoogsaks, rõõmsaks ja tõiseks.²⁸ Aprillikuu alguseks olid kooril tsükkel nii selge, et plaan minna Peterburi ja sealt edasi Ingerimaa endistele aladele sai teoks. Reisi ette valmistades olin otsinud kontakte sealsete kultuuri- ja pärimustundjatega, saades selleks tõhusat abi Ingeri kiriku diakonilt Arvo Survolt, kes tutvustas mind isuri päritolu etnoloogi ja muusiku Olga Konkovaga, Korpi-koori juhiga, kellega vahetasime viis kirja ning leppisime kokku kohtumise meie plaanitaval reisil.²⁹

²⁷ Kontsert-etenduse jaoks õppisime lisaks ingeri lauludele ka ümberkaudsete rahvaste isurite ja vadjalaste laule Veljo Tormise seades: „Kui ma kasvasin kanake” tsüklist „Vadja pulmalaulud” ja „Kolme käo kukkumine” tsüklist „Isuri eepos”. Ka siin jagas häid näpunäiteid õige häälduse kohta Taisto-Kalevi Raudalainen.

²⁸ Mõtlesin tollal, et umbes sellises meeleolus võisidki Ingerimaal toimuda külanoorde laulude ja tantsudega kooskäimised. Eestis on nimetatud seda „istjatsed”, mida meie kooriproovidki aeg-ajalt võisid meenutada.

²⁹ Arvo Survo õppis EELK Usuteaduste Instituudis ning on töötanud muusiku ja evangelistina paljudes Ingeri kiriku kogudustes, olles üks parimaid kohalike inimeste ja kultuuri tundjatest. Põhjaliku ülevaate Ingeri kiriku

Kirjavahetuse käigus soovitas Olga koostööd teha ka folkloorigrupiga Röntyskä Peterburi lähistelt Rappula külast. Olles teadlikud Veljo Tormise heast suhtumisest põlistest ingerisoomlastest koosnevasse Röntyskässe, kes oli ka Eestis esinemas käinud, ootasime suure huviga kohtumist ansambliga.³⁰

Ka kooriga tegime reisiks ettevalmistusi. Teadvustasime, et sõidul Peterburi ja Ingeri aladele on kaks eesmärki. Ühelt poolt oli selle mõte „viia laulud koju”, st esitada tsükliks koos ingeri lauljatega Peterburi Jaani kirikus ning hiljem kutsuda neid ka osalema Eestis toimuvates kontsertetendustes.³¹ Teiselt poolt aga kujutas reis endast vaimset häälestumist lavastuse ettekandmiseks, reaalse kogemuse saamist tänasest Ingerimaast, mille kohta Veljo Tormis on öelnud: „Ingerimaa saatuslik õnnetus oli see, et ta asus kahe kultuuri ja võimu piirimail. Ta on käinud Vene võimu alt Rootsi võimu alla ja vastupidi” (Tormis 2000: 192).

Tutvumaks ingerlaste, vadjalaste ja isurite ajaloolise taustaga, palusid lavastajad vaadata kooril ETV arhiivist saadet „Ajavaod: Ingerimaa draama”. Arvan, et arusaam sealsete väikerahvaste ja nende kultuuri hääbumisest suurte vallutajate, linnastumise ja tööstusliku „progressi” tõttu jõudis juba enne reisi enamike koorilauljate teadvusse ning kinnistus elamuslikult sõidu käigus. Lauljad rääkisid, et neil oli valusalt emotsionaalne kogeda kontrasti elava ja rõõmsa külanoorte peomuusika ja Ingerimaa kadunud kultuuri vahel. Kokkuvõtlikult sõnastas Anne Türrpu meie ühiskogemuse ja oma lavastuse peamised mõtted nii: „Lavastuse juhtideeks on sõdade ja röövindustrialiseerimise tallermaaks olnud INGERIMAA MÄLU, mis ikka ulatub tänasest päevast – tööstuslikust tühermaast – mahajäetud külade ja kirikutega, vägistatud loodusega; aastatuhandete taha: soomeugrilaste loomislaulust, algasukate rituaalidest ja lauludest läbi imbununa, kord Maaemana hoitud, kord põllu ja karjamaana peetud; kes oma põliskasukaid pole suutnud kaitsta – neid on tapetud ja küüditatud, põletatud

keerukast taasasutamisest ning vene keele pealetungist ka kogudustes on kirjutanud Paul Saar 2007. aasta novembris ajalehtedes Eesti Kirik.

Korpi (tõlkes Põlismaas; *folkloriyhtye Korpi* või *фольклорная группа коренных народов Корпи*) on Peterburis tegutseva ingerisoomlaste laulukoorist *Pietarin kuoro* (Peterburi koor) välja kasvanud folklooriansambel, kes tegutseb aktiivselt, esitab ingeri, isuri, vadjalaste ja karjala laule ning on välja andnud mitu helikandjat (<http://www.inkeri.spb.ru/uutiset0605.html>; 26.09.2016). Olga Konkova näol on tegemist ühe autoriteetsema pärimustundjaga, kes on kirjutanud mahuka venekeelse isuri, vadjalaste ja ingerisoomlaste kultuuriloo.

³⁰ Röntyskä loodi 1977. aastal ning on oma koosluse ja rahvapärilike põhimõtete poolest unikaalne. Põhikoosseisu kuuluvad Rappolova küla eakad inimesed; 1980ndate alguses moodustati noortegrupp Röntyskä, mis jätkas sama laulu- ja tantsutraditsiooni. Sajandivahetus oli ansambli jaoks raske: osa liikmeid asus elama Soome, osa vanureid suri. 2010. aastal tuli ansamblijuhiks Jelena Kiseljova, kes on lõpetanud Sankt-Peterburi konservatooriumi. Praegu viljeleb ansambel aktiivset kontserttegevust ning korraldab traditsioonilisi Soome pühi nagu *Laskiainen* (vastlapäev), *Juhannus* (jaanipäev), *Joulu* (joulud) (Kiseljova 2012).

³¹ Olin enda jaoks mõtestanud reisi ka juurte ja identiteediotsinguna, meenutades sealjuures Eugenio Barba teatriuurimuses „Paberlaevuke“ sõnastatud arutlust, et ainult ennast teiste kaudu mõõtes saan ma anda oma teekonnale tähenduse ja leida identsuse (Barba 1999: 311).

ja piinatud – ja ikka on inimesed tagasi oma KOJU tulnud, kas või esivanemate vaimudena, kes INGERIMAA õhtutel suvesoojadest järvedest tõusvas udus külasimmanite magusvalusaid armastuslaule laulavad, pilades armastust ja naabripoissi ja usaldades oma valu vanale männile; sünnitades valudes ja surres rahus, kui elu nõnda elatud sai” (Türnpu 2012).

Peterburi ja Ingerimaa aladele asusime tee 6. aprillil 2012.³² Peterburi Jaani kirikus toimus esimene proov samal õhtul, kus suurem osa ajast kulus koorile sobiva esinemiskoha leidmisele ja kirikusaali akustika katsetamisele. Lavastajate ettekujutuse kohaselt laulis koor rõdult (sümbolina kaugetest aegadest ja muusikast), dirigent ja solist jäid kirikusaali.

Järgmiseks päevaks palus Anne Türnpu õppida ühe laulu „Ingerimaa õhtutest“ pähe, sest koori liikumine ei õnnestunud sujuvalt ja esitus takerdus teksti taha. Minu silmis oli lavastaja selgitus ja põhjendus koorile motiveeriv: „Ingerlastel vist ei ole enam kogudusetäit rahvast... Kui aga oleks nii paljude noorte inimestega kogudus nagu VP, kes laulaksid ingeri keeles, siis võiks rõõmustada. Kui teie oletegi ingerikeelne kogudus, ja paneks Röntyskä ja Korpi „mammid“ kiriku ette altari ossa ning nemad vaatavad minevikku, näevad teid kui ingerikeelset kogudust... Mis tunne neil olla võiks? Vaadake, et te nutma ei hakka.” (Türnpu 2012).

Hommikul märkasingi lauljaid, kes õppisid teose teksti pähe ning sain aru, et koor on motiveeritud ning hindab kõrgelt Ingerimaa külastamise võimalust. Samal päeval kohtusime 12-liikmelise Korpi-kooriga ja ansambliga Röntyskä. Omavahel ning meiega suheldi vene keeles. Korpi esitused osutusid ehmatavaks: lauldi küll soome keeles ja akordioni saatel, kuid väga suure vene aktsendiga; laulmis- ja tantsimisstiil mõjus samuti venepäraselt. Otsides hiljem sellele selgitust, leidsin Igor Tõnuristi 1996. aastal kirjutatud tööst andmeid isurite ja vadjalaste ammusest venestumisest: „kui isuri rahvapillimuusika tundus teile liialt venepärasena, siis vähemalt käesoleval sajandil ta selline juba oli” (Tõnurist 1996: 75–79). Vaatamata kõigele, esines Korpi-koor siira veendumusega ja nii ehedalt, kui nad vähegi suutsid. Röntyskä esitusstiil, liigutused ja rahvariided seevastu tundusid täiesti ehedana.

Kontsert Jaani kirikus algas Korpi-koori tseremoniaalse traditsioonilise jalutusega akordioni saatel, mida noored armastasid pidupäeval piki külatänavat teha ning mida tavaliselt saatis naiste laul. Pärast tervituslaulu kõneles Olga Konkova 100–150 aastat tagasi „elanud”

³² Kooriga sõitis kaasa Polarfilmi võttegrupp: režissöör Peeter Brambat, operaator Arvo Vilu ja helirežissöör Ranno Tislar. Tänu neile on olemas dokumentaalmaterjal tänasest Ingerimaast ja tema elanikest ning seal toimunud VP kontsertidest ja kohtumistest.

lauludest. Järgmisena astus üles ansambel Röntyskä, kelle esinemine mõjus pärimusteadlikuna. Kontserdi lõpuks esitas VP Veljo Tormise „Ingerimaa õhtud”, mille viimase osa ajal tantsis Röntyskä kaasa ning vastavalt partituuris märgitule lahkus ansambel selle lõpulõiguse lavalt. Viimaseks laulsid kõik esinejad ühiselt röntyskä „Rali ali ille ralla”, mis on pärit Toksova lähistelt.

Peterburist sõitsime bussiga Kupanitsa (Губаницы) külla, võtsime osa Ingeri kiriku koguduse teenistusest, mida viis läbi pastor Arvo Survo. Edasi liikusime mõned kilomeetri kaugusele Kikkeri (Кикерино) vanadekodusse. Kui olime sealgi mõned lood esitanud, palusime vanuritel endil laulda ning kuulsimegi 92-aastane naiselt soome keeles lühikese laulu käo kukkumisest ja lindude vidinast. Meie koori jaoks oli kohtumine eakatega väga südamlik.

Kokkuvõtlikult leian, et VP reis Peterburi ja Ingerimaa ajaloolistele aladele avardas kõigi silmaringi ja mõistmishorizonti märkimisväärselt. Saime aru, et tegemist on hääbuva kultuuriga, mille liikmetest vaid üksikud pingutavad, et mälu ja traditsioone hoida. Usun, et sealse olukorra kogemine andis uue dimensiooni ka „Ingerimaa õhtute” kontsertlavastuse mõistmisele ja paar kuud hiljem aset leidnud etendustele Eestis. Motivatsiooniteooria kohaselt oli sõit Ingerimaale väliseks stiimuliks lauljate motiveerimisel. Võib öelda, et tänu reisist saadud elamustele liiguti enesemääramise regulatsiooni skaalal sisemise motivatsiooni poole, sest eesmärk oli viia laulja kogu lavastusprotsessi ning teose tervikliku mõistmiseni ja tunnetamiseni. Sellele aitas kaasa dokumentaalfilmide vaatamine enne reisi ja bussisõidu ajal, Anne Tärnpu jutustused ingerlaste ajaloost, nende kombetalitustest ning lõpuks kohtumised järelejäänud kultuurikandjatega Peterburis ja Kikkeri vanadekodus. Koorilauljate huvi minevikulugude vastu oli selgelt märgatav. Saadud emotsioonid jagunesid laias laastus kaheks – oli nii rõõmu kui kurbust. Kontsert koos soomeugrilaste ansamblitega pakkus rõõmsaid hetki, kohtumine vanadekodus pigem nukrust. Võib järeldada, et Ingerimaalt mällu talletatud kohtumised lisasid esinemis- ja hakkamasaamiskindlust suvistel etendustel.

Tallinnas toimusid „Ingerimaa õhtute” kolm etendust juunis 2012 Okupatsioonide muuseumis. Neis tegi kaasa 62 Vox Populi lauljat ning ansambel Röntyskä. Lisaks „Ingerimaa õhtutele” olid kõnealuste kontsertide kavas ka Veljo Tormise „Laevas lauldakse”, „Kolme käo kukkumine” (kooritsükliline „Isuri eepos”), „Sinikan laulu” ja Kristo Matsoni uudisteos „Kosolaine”. Lavastuse kujundus oli lihtne: muuseumi eksponaadid ise olid vajalikeks rekvisiitideks. Suurele valgele kardinale kuvati filmilõike koori kevadisest sõidust Ingerimaale.

Kuulajate tagasiside kontsertetendustele oli hea ning sama võib öelda ka kooriliikmete hinnangute kohta. Võrreldes „Ingerimaa õhtute” kontsertlavastust teiste samasuguste projektidega, sisaldavad koori vastused küsimustikule kõige rohkem positiivset. Muusikalise poole õppimisprotsessis hinnati seda, et (erinevalt võõrkeelsest tekstist) polnud teose muusikaline pool liiga keerukas, lavastuses meeldis lauljatele liikumiste mõõdukas hulk ja arusaadavad liikumisjoonised.

Nagu olin dirigendina ja arutlustes lavastajatega lootnud, oli koori jaoks etendustele eelnenud reis Ingeri kultuuri aladele väga oluline. Üks laulja kirjeldas oma elamusi ja mõtteid järgmiselt:

Ingerlaste karm saatus ja ühe rahva lõpp. Kontsert-etendus ja sellele eelnenud Peterburi reis raputas vähemalt mind, isamaalist inimest, küll läbi. Mõte sellest, et sult võetakse kodu ära, ehitatakse selle kohale suur võõra rahva linn, sind pagendatakse minema ning paratamatusega sulandud teise kultuuri. Ja et enam ei kasva noori peale, kes vana keelt ja kultuuri edasi kannaks.

Ingerimaa külastamine ja Röntyskä osavõtt Tallinna etendustest andis uut indu ka juunikuus Okupatsioonide muuseumis toimunud proovides:

Soojendus käis suuremalt jaolt partiide harjutamisega või mingite konkreetsete kohtade harjutamisega, mis selgus, et polnud ikka veel korralikult selged. Ma sain energiat [Röntyskä] memmede vaatamisest. Lihtsalt mõtlesin sellele, kui armsad nad ikkagi on. Lisaks üritasin leida enda jaoks mõnda vaikset kohta ja seal olla.

„Ingerimaa õhtud”, milles on küll ka solistide osi, toetus lavastuslikult ja sõnumi edasiandmisel eelkõige koori musitseerimisele ja liikumistele. Ka lauljad mõistsid oma rolli ja selle tähendust:

Ingerimaa õhtud – koori roll keskne, hea muusika ettekandmine. Ideaalis kuulaja mõtlemapanek sõnumi, mitte lauljate oskuste peale. See eeldas ühtlast kõla koori poolt, mis omakorda eeldas lauljalt proovides käimist ja kokku laulmist.

Kokkuvõttes võib öelda, et „Ingerimaa” projekt oli ulatuslik, otsinguline ja sügavuti keskset ideed – ühe rahvakillu kurba saatust ja hääbumist – kajastada püüdev ettevõtmine. Minu kui dirigendi ning ka kooriliikmete jaoks sisaldas see ettevalmistavas etapis mõttelist kontrasti, esmapilgul isegi vastuolu, erksa muusikalise pooluse ja reaalse kultuurikogemuse vahel. Samas tunnetan, et just reis Ingerimaale oli see, mis kasvatas tugevalt kooriliikmete motivatsiooni paar kuud hilisemateks etendusteks Tallinnas.

2.2.4. „Meditatsioonid Tormisega”

Kontsertlavastus „Meditatsioonid Tormisega” sündis minu algatusel helilooja Veljo Tormise 85. sünnipäevaks 2015. aastal. Kohtusin lavastajate Anne Tärnpu ja Eva Kolditsaga, et arutada uue lavastuste kontseptsiooni ja esituskoha üle. Arutelu tulemusena sai lavastuskohaks Teater NO99 kammersaal. Lavastuse visuaalses pooles said oluliseks kogu saali kattev kunstmuru, loodusfotograaf Rein Arjukese piltidest moodustatud panoraampildid ning koori naislauljate värvilised, õhulisest kangast idamaised rüüd.

Prooviperioodi kõige olulisem märksõna oli vaikus. Mürast vabanemine ehk lavastuse jaoks vajaliku sisemise rahu leidmine oli ka kõige keerulisem. Selleks viis lavastaja Anne Tärnpu läbi erinevaid mängulisi situatsioone koori laululaagris 2015. aasta augustikuus.³³ Kooriproove külastas ka Liina Jaska, kes laulis kooriga mantraid ning rääkis nende tähendusest. Pool tundi enne kooriproove harrastati meditatiivse sisuga ning Alexanderi tehnikast tuntud poollamangut.³⁴

Lavastus koosnes Veljo Tormise kolmekümnest laulust tsüklitest „Looduspildid”, „Vanavanemate viisivakk”, „Modaalsed etüüdid” ning „Kuu eesti lastelaulu”. Lisaks esitas Jaska Tiibeti loitse. Lavastuse ideed kirjeldas Anne Tärnpu kavalehel järgmiselt:

„Meditatsioonid Tormisega” on lugu, või kui soovite, siis essee või valem sõna, heli ja maailma tühjusest. Ja kui seda suhet tahta kuidagi kirjeldada, siis on see vastastikune tõmme, on armastus. Nõnda siis on "Meditatsioonid Tormisega" üks lihtne armastuslugu, mis hoiab koos maailma, hoiab koos Eestimaad, hoiab (iga) inimest, maastikku - nii vist on Veljo (palju õnne, tervist ja jaksu), seda tundnud, arvame meie, kes me niimoodi tunneme (Tärnpu 2015).

Etendused toimusid NO99 kammersaalis 10., 11. ja 12. septembril 2015. Pärast seda sõitis VP koos lavastajate ja Liina Jaskaga Ameerika Ühendriikidesse, kus anti erinevates linnades kokku viis kontsertetendust. Tagasi tulles toimusid lisaetendused Ülemiste City SpaceX sündmuskeskuses 28. ja 29. novembril 2015 ning kontsertvormis (ilma mantrateta, kuid koos fotode, valguskujunduse ning koori liikumisega) 13. novembril Nõmme Kultuurikeskuses.

³³ Mõned mängud mõjusid koorile emotsionaalselt, näiteks situatsioon, kus Tärnpu pani ühe laulja valge lina alla lebama koori ette põrandale, samal ajal laulis koor „Juba linnukesed” Veljo Tormise „Vanavanemate viisivakast”. Mitu lauljat tajus seda matusena.

³⁴ Kehahoiu ning liikumisega tegeles lavastuste proovides Alexanderi tehnika õpetaja Karin Brown, kes juhtis tähelepanu eelkõige aeglases tempos liikumisele ja seda abistavale mõttetegevusele. Enne iga etendust oli koorile reeglilik viis minutit meditatsiooniga ehk vaikust.

„Meditatsioonid Tormisega” olid VP tegevusloos tähelepanuväärne ning kõige vastuolulisema tagasisidega koorimuusika lavastus. Ühelt poolt pole ühegi teise lavastuse puhul olnud nii tõsist ja pingutavat ettevalmistust, mis nõuab lauljalt erilist tähelepanu, süvenemist ja kõrgendatud keskendumisvõimet. Teiselt poolt tekitasid need vahendid ja võtted, mida lavastajad Anne Tärnpu ja Eva Koldits kasutasid oma visiooni ja ideede elluviimiseks, kooril vastakaid tundeid. Nii olid meditatsioon ja mediteerimisega kaasnev ning etenduse eelsete vaikuseminutite nõue mõnele lauljale vastumeelsed. Üks kooriliige isegi keeldus lavastuses osalemast, kuna tema usuliste veendumustega olid need võtted vastuolus.

Kogedes, et lavastuse prooviperiood oli paljude lauljate jaoks emotsionaalne ning tekitas väliseid ja sisemisi konflikte, palusin kooril iseloomustada oma tundeid ettevalmistusprotsessis. Vastustest tulid selgelt esile tugevad, samas vastandlikud tunded. Toon need välja kokkuvõtlikult, kõrvutades positiivseid ja negatiivseid hinnanguid. Kui mõni arvamus esines ühe korra või oli sõnastatud värvikalt, esitan selle jutumärkides. Korduvad hinnangud toon kokkuvõtlikuna ja ilma jutumärkideta.

Positiivsed hinnangud	Negatiivsed hinnangud
Koor oli uue materjali vastuvõtule positiivselt häälestatud. Vahel oli etendustel tunda koori täielikku panustamist, sünergiat.	Ei meeldinud juhtide suhtumine lauljatesse kui tegu on uue maailmaga paljude jaoks - lavastuses, eriti meditatsiooni kajastavas, on rohkelt teadmatust ja küsimusi käitumises või selles kuidas olla. Juhid ei tohiks emotsionaalselt karistada või negatiivseks muutuda lauljate suhtes.
Publiku vastuvõtt oli hea, eriti etendustel USAs.	Lavastajate ärritunud ja vihane olek prooviperioodil
Meditatsioon toimis päriselt, [...] enamus etenduste olemine oli sügavalt rahulik.	Prooviperiood enne USA reisi oli ülipingeline ja väsitav; juhid ei mõistnud seda. Lavastajad olid meid taga rääkinud.
See töö mida ta [Anne Tärnpu - JF] meiega (meie emotsioonidega) tegi aitas tohutult kaasa ülejäänud lavastusele.	
Meelde jäävad hetked, kui on tunda täielikku kohaolu ja sünergiat - nii laval kui publikus. Veljo Tormisega kohtumine, mis oli väga liigutav.	Pinged kooriliikmete ning koori ja lavastajate vahel, lauljate lahkumine. Mõnede lauljate ükskõikne ja hoolimatu suhtumine (hilinemine, huvipuudus laulude õppimisel). Lavastajate ülekohtuselt negatiivne tagasiside.

Näide 4. Kokkuvõtte VP lauljate positiivsetest ja negatiivsetest hinnangutest lavastusele „Meditatsioonid Tormisega”

Seega olid koorilauljate hinnangud lavastusprotsessile ja etendustele vastuolulised. Märkimisväärne on see, et mitmes arvamuses väljendati tõsiseid kommunikatsiooniprobleeme lavastajate ja koori vahel. Lavastajad, kes olid varasema koostöö käigus saanud tuttavaks koori võimetega, suhtusid „Meditatsioonide” tööprotsessis lauljatesse ilmselt liiga nõudlikult ning eeldasid neilt täielikku, professionaalsel tasemel pühendumist. See osutus siiski harrastuskoori jaoks häirivaks ja isegi alandavaks. Mediteerimine kui inimese sisemaailma mõjutamine ja suunamine oli mõnede jaoks vastuvõetav, teistele aga liigselt inimese privaatsfääri tungiv. Samas toodi positiivsena välja täielikku „kohalolu” ja pühendumist etendustel, mis peegeldab motivatsiooniteooriast tuntud vooseisundi tajumist. Võimalik, et osaliselt võib seda seletada just mediteerimise ja lavastajate nõudlikkusega, ent mõtlemisainet edaspidiseks meetodite valikuks andsid lauljate hinnangud nii mulle dirigendina kui lavastajatele.

Mõnes positiivses hinnangus nimetati ka head publiku tagasisidet. Samas sisaldasid kolm etenduste järgset arvustust nii tunnustust kui ka puudujääke. Nii pidas Kaspar Viilup „Meditatsioone” rahvusvahelise haardega projektiks, mis kannab universaalse sisuga sõnumit nii Eestis kui USAs. Ta leidis, et etendus oli hüpnootiseeriv ja sundis unustama kõik argimured (Viilup 2015). Ameerika väliseestlastest kuulajad olid tänulikud ja liigutatud, tundsid nostalgiat ja igatsust kodu järele. Ajalehe Vaba Eesti Sõna arvustus lõpeb lausega: „Kohalik eestlaskond on Vox Populi koorile südamest tänulik, et nad meile kõigile imelise kontserdielamuse pakkusid” (Kask 2015). Samas kirjutas Marge-Ly Rookäär ajalehes Sirp 18.09.2015 kriitiliselt: „Loodud olid kõik eeldused, et Tormise muusika kõlaks uues värskuses, kuid paraku seda ei juhtunud. Puudus peamine. Tormise muusika hea esituse asemel oli jupiti tunne, et laul jääb sootuks seisma. Võime siin ju viidata harrastuskoori rohkele liikumisele või kohati selili maas dirigeerivale koorijuhile, kuid see ei vabanda välja valenoote. Fraasialgused, ansambliline ühtsus, tekstuuri väljajoonistamine – need jäid võimekal kooril kahjuks tabamata.” (Rookäär 2015).

Huvitava aspekti sõnastas noor muusikauuriija Anna-Sophia Sevagin, kes kirjutas oma uurimustöös järgmiselt: “Saal oli ümbritsetud valge riidega ning pealtvaatajad olid pandud istuma kunstmuru peale, et luua neile tunne nagu nad oleksid keset loodust. Lavastuse režii seisukohalt oli see põnev, sest publik oli justkui kaasatud lavastusse. Samuti mõjus huvitavalt ka see, et pealtvaataja pidi tihti selles lavastuses lauljale alt üles vaatama – seega oli kuulaja pandud justkui õpipoisi rolli, kes kogus justkui näpunäiteid lavastuses etendatud eluliste

teemade kohta. Inimene kogeb läbi elu erinevaid situatsioone ja emotsioone ja need omakorda muudavad tema vaimset mõtlemist ning toimimist järgmiste eluetappide ees” (Sevagin 2016).

Nõnda siis on hinnangud erinevad, aga paistab, et kõik kirjutajad on tajunud hästi lavastuse peamisi ideid: ajalugu ja inimese eluring või ka vaimne rännak läbi elu. See näitab, et hoolimata pingetest lavastusprotsessis ning mõnedest puudujääkidest muusika esituses, olid põhilised mõtted tajutavad ja mõjuvad.

Kokku võttes kõigi kolme koorimuusika lavastuse tähendust Vox Populi tegevusloos, toon välja järgmised jooned: (1) kõik lavastused nõudsid nii ettevalmistusprotsessis kui esitustel lauljatelt kõrgendatud tähelepanu ning vaimset kohalolu; (2) lavastuste muusika esitati peast, mis lisas tööle ajalist mahtu; (3) raskusastmelt pean esimest, „Pariisi linnas Londonis” kõige keerulisemaks lavastuseks, kuna see oli lauljatel esmakordne kokkupuude uue žanriga ning lavastajate teadvustamisega juhirollis; (4) koori sisekliima ning lauljate ja lavastajate/dirigendi omavaheliste suhete osas oli kõige problemaatilisem viimane lavastus „Meditatsioonid Tormisega”.

2.3. Harrastuskoori dirigent koorimuusika lavastamisprotsessis

Harrastuskoor koosneb huvilistest, kes on valinud võimaluse tegelda tõsise vaba aja sisustamisega koos samade huvidega inimestega. Koorikollektiivi juhib reeglina üks inimene (dirigent), kellele lauljate grupp on valmis vabatahtlikult alluma, sõltudes oma tegevuses juhi kehtestatud reeglitest ja valikutest. Keerukamaks muutub kollektiivi struktuur ja lauljate seisund siis, kui lisaks dirigendile on koori suunamas ja juhtimas teine/teised isik(ud). Võib oletada, et selline situatsioon ei toeta kooriliikmete autonoomiat, mis, nagu varem kirjutatud, on sisemise motivatsiooni olulisim eeldus ja vajadus. Seetõttu vaatlen järgnevas peatükis esmalt motivatsiooni dirigendi aspektist, püüdes võrrelda seda lauljate omaga ning seejärel kirjeldan koorijuhi rolli spetsiifikat koorimuusika lavastustes, toetudes oma kogemusele Veljo Tormise teostele põhinevate lavastuste proovi- ja esitusprotsessis.

2.3.1. Motiveeriva dirigendi omadused töös harrastuskooriga

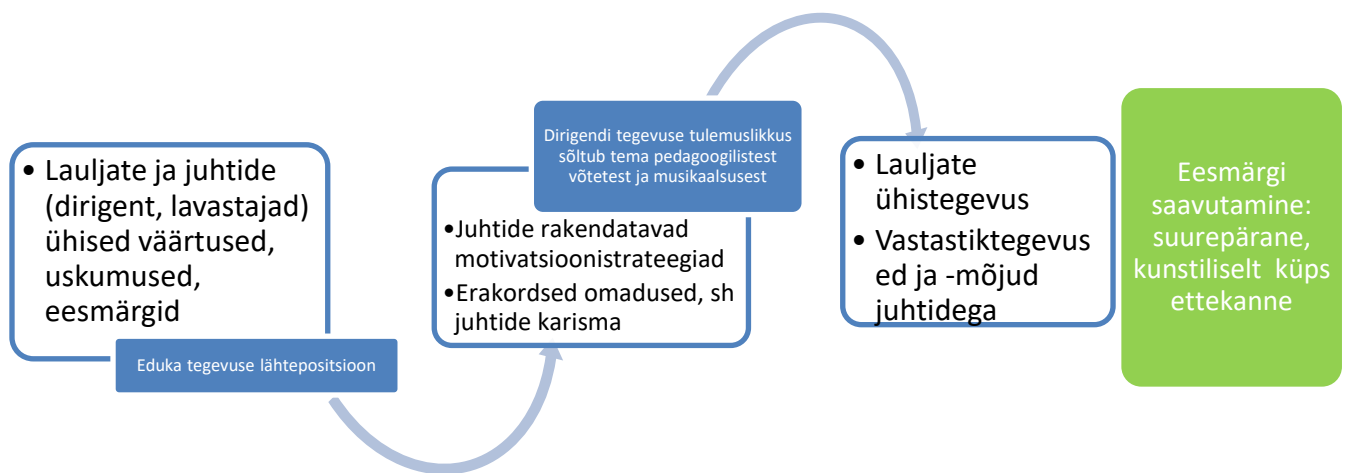
Olles töötanud mitme koori dirigendina juba alates 2001. aastast³⁵ ning oma kogemustele tuginedes saan öelda, et motivatsioon on teema, millele tuleb sageli mõelda, teadvustades sealjuures, et koorilauljate ja dirigendi motivatsioonis on nii ühisosi kui ka erinevusi. Ühine on mõlema soov jõuda kavva võetud teoste õppimise kaudu hea esituseni, st kontsertideni, mis pakuksid elamust nii esitajatele kui ka publikule. Ühisr eesmärgi nimel tegutsedes aga on dirigendi sihid enamasti koorilauljate omadest kaugeleulatuvamad (ideed sellest, milline võiks olla koori võimekus viie või kümne aasta pärast, millised teosed ja konkursid lauljaid arendavad jne). Lauljate motivatsioon on enamasti seotud lähitulevikus olevate kontsertide või projektidega ja väljakutsetega, mida need pakuvad ning sooviga tajuda koostegutsemise rõõmu ja kompetentsusest tulenevat heaolu ja tunnustust. Tuginedes motivatsiooniteooriale (vt ptk 1.2.2.) võib öelda, et lauljate soov kooris osaleda on tõukunud nende esmasest sisemisest huvist ehk nõ lähtemotivatsioonist selle tegevuse vastu. Samas eeldavad ja ootavad nad, et kooritegevus huvi hoiaks ja kasvataks, st et nende sisemine motivatsioon püsiks. Ent kui see kipub erinevatel põhjustel langema ning kooris osalemine muutub vaid väliselt motiveerivaks tegevuseks, on just dirigent see, kel tuleb leida võimalusi, strateegiaid ja stiimuleid koori innustamiseks. Teisisõnu: koorilaulja tegeleb musitseerimisega selleks, et hoida ja kasvatada oma motivatsiooni, dirigendi roll aga on lauljaid motiveerida.

Koori ja dirigendi motivatsiooni on viimastel kümnenditel kasvavalt uuritud paljudest erinevatest aspektidest.³⁶ Keskendudes dirigendile, kirjutab näiteks Norman Lebrecht raamatu „The Maestro Myth” sissejuhatuses, et ajalooliselt on dirigendina tegutsemiseks vajalik karisma, millega inspireerida muusikuid, tahtejõud, et realiseerida oma nägemus, hea organiseerimisvõime, füüsiline ja vaimne valmisolek, järeleandmatu ambitsioon, mõjuvõimas intelligentsus ja loomupärane loogikameel (Lebrecht 1991). Olen nõus kõigi nimetatud

³⁵ Mu koormus dirigendina on järjest kasvanud ning alates 2013. aastast juhendan viit koori: Noorte Segakoori VP, Tallinna Muusikakeskkooli kammer- ja poistekoori ning Rahumäe Põhikooli laste- ja mudilaskoori.

³⁶ Toon siinkohal näitena mõned huvitavamad uurimused viimastest kümnenditest. Colin Durant arutleb raamatus „Choral Conducting: Philosophy and practice“ (2003) kõrge esinemiskvaliteedi saavutamiseks vajalike faktorite üle, näidates, et võrdselt olulised on motivatsioon, muusikaline võimekus ning dirigendi pedagoogilised oskused. Kathy K Rolsteni doktoriväitekirjas „The Performance Production Process of an Outstanding High School Choir“ (2011) uuritakse erinevate dirigentide töö- ja motiveerimismeetodeid noorte koorilauljatega. Sarah Ruth Wilson keskendub uurimuses „Community Choir: What Motivates People to Join, Stay, and Sing” (2011) ühe Kanada piirkonnakoori näitel motivatsiooni teemale ning Isabella Poggy töös „Music and leadership: The choir conductor’s multimodal communication” (2011) näidatakse, kui oluline on dirigendi kommunikatsioon kooriga.

ideaalidega, kuid otsides võimalusi, kuidas dirigent saaks just harrastuskoori lauljaid motiveerida, leidsin tuge Lõuna-Florida Ülikooli õppejõu Kathy K. Rolsteni uurimusest „The Performance Production Process of an Outstanding High School Choir” („Väljapaistva keskkooli-koori esinemise ettevalmistusprotsess”; 2011), kus autor näitab, et lähtealuseks on koori ja dirigendi ühiselt omaksvõetud eesmärgid ja väärtused: jõuda kvaliteetse, kunstiküpse esituseni. Edasi tuleb rakendada nii oma professionaalseid pedagoogilisi oskusi kui ka motiveerimisvõtteid; samuti on oluline proovide sõbralik ja toetav õhkkond. Sellest sünnib hea, vastastikusel toetusel põhinev koostöö, mille lõpptulemuseks on suurepärase ja kunstiküps ettekanne (Rolsten 2011). Võttes aluseks Rolsteni kirjeldatud protsessi ning mugandades tema skeemi käesolevas töös käsitledavate juhtumite (harrastuskooriga koorimuusika lavastused) jaoks, koostasın näites 5 toodud skeemi:

Näide 5. Kathy K. Rolsteni (2011: 165) mudeli järgi koostatud ülevaade harrastuskoori tegevuses kunstiküpsete ettekannete saavutamiseks.

Seega, lauljate koosmusitseerimist ning koostööd juhiga mõjutavad paljud aspektid, kuid eelkõige dirigent/lavastaja, kelle isiksus, professionaalsus, pedagoogilised oskused ning motiveerimisstrateegiad loovad võimaluse saavutamaks harrastajatega kvaliteetset tulemust (Rolsten 2011; Durrant 2003).

Järgnevalt annan lühikese ülevaate konkreetsetest soovitustest, mida erinevad autorid on harrastuskoori dirigendi jaoks sõnastanud ning seejärel toon võrdluseks mõned vastused, mis selgusid Eesti harrastuskoorilauljate küsitlusest motiveeriva dirigendi omaduste kohta. Kõigepealt loetlen juhised, mis on kirjas Scott Fredricksoni populaarses käsiraamatus „Popular Choral Handbook” (2004) ning mis on minu dirigendipraktikas juurdunud, ent

vajavad ajuti siiski uuesti meenutamist. Fredrickson leiab, et lauljate jaoks on motiveeriv, kui (a) dirigent on prooviks hästi valmistunud; (b) lauljate aega väärtustatakse proovi täpse algus- ja lõpuajaga. Proovide töötempo arvestab mitte nõrku, vaid tugevaid lauljaid; (c) dirigent on nõudlik ja järjekindel; (d) dirigent annab esitusele hinnangu, väärtustades head musitseerimist ning inspireerides lauljaid kehva etteaste puhul. Alati tuleb leida esmalt kiitmisväärne komponent, alles seejärel veada; (e) rühmatöö ja koorihääle omavaheline võistlus;³⁷ (f) dirigent leiab vähemvõimekatele kooriliikmetele kohased ülesanded, et nad tajuksid oma kuuluvust (Fredrickson 2004: 3–9).

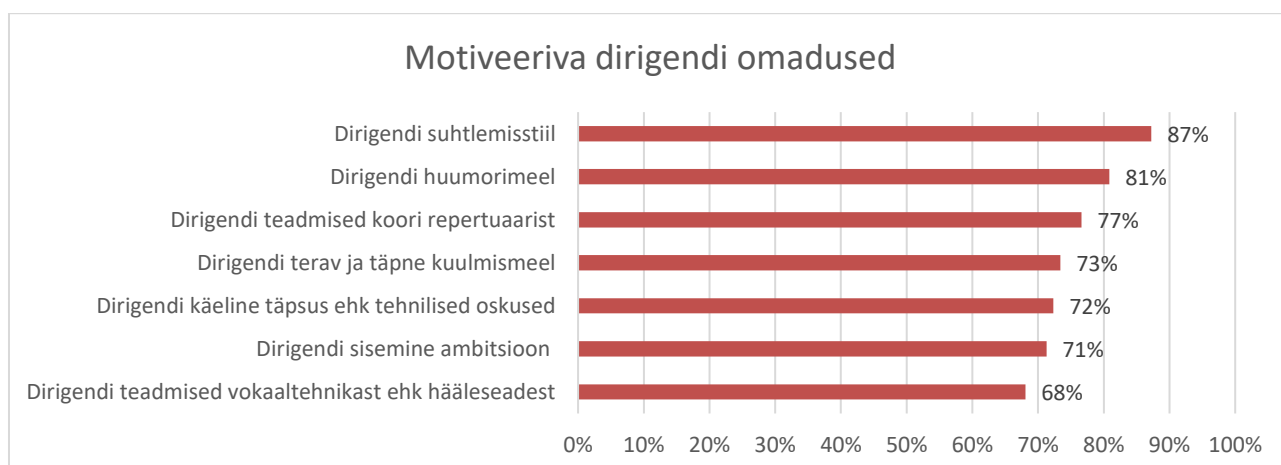
Ka Colin Durrant'i uuringus selguvad eeltoodule suhteliselt sarnased omadused ja võtted, mida dirigent saab (eelkõige prooviperioodil) lauljate motiveerimiseks kasutada: (a) lauljatega silmside hoidmine kogu proovi jooksul; (b) proovi tempo ja põnevuse hoidmine; (c) entusiastliku tooni, kontrastse miimika ja erinevate žestide kasutamine (Durrant 2003).

Üldistatumalt on dirigendi rolli mõtestanud São Paulo ülikooli professorid Rita de Cassia Fucci Amato ja João Amato Neto on oma uurimuses nimetanud koori motivatsiooni protsessiks, mille efektiivsus sõltub dirigendi juhtimislaadist ning oskust arendada inimeste võimeid: vaid sellisel juhul tekib soodus ja inimlik õhkkond kollektiivi kunstiliseks (taas)loomiseks. Nad vastandavad kaks dirigenditüüpi – autoritaarse (*authoritary conductor*) ja uuendusmeelse (*innovative conductor*). Esimesele tüübile on omane enesekesksus, grupist distantseerumine, inimeste käitumise kontrollimine, süüdistatavate otsimine, enda ideede pealesurumine, rühma koolitamise/harimise mittetähtsustamine, oma mustrite dikteerimine kõigile. Uuendusmeelne dirigent on kollegiaalne, rühma integreerunud isiksus, kes rajab teed ühiste eesmärkide saavutamiseks, jagab infot kõigile asjaosalistele, innustab kollektiivi, väärtustab rühma harimist, toetab häid ideid ja jälgib, et rühm oleks üksmeelne (Amato, Neto 2005: 11).

Kokkuvõtlikult saab tõdeda, et dirigendi funktsioon harrastuskoori motiveerimisel on väga tähtis. Dirigendi aspektist on mõistetavalt olulised professionaalsed muusikalised oskused, ent selle kõrval osutub määravaks ka see, kuidas ta on sõnastanud oma rolli suhetes kooriliikmetega: kas see on pigem autoritaarne ja keskendunud isiklike eesmärkide elluviimisele või on tegemist koori kaasava juhtimisega. Oluline on hea kommunikatsioon, sh eelkõige tagasiside esituste õnnestumiste ja vajakajäämistele kohta.

³⁷ Vox Populis (ja teistes Eesti koorides) nimetatakse sellist praktikat "luukambriks", kus igast häälerühmast valitakse üks laulja oma partiid esitama.

Eeltoodud omaduste kõrvale on huvitav, kuidas Eesti praegusaja harrastuskooride lauljad iseloomustavad motiveerivat dirigenti. Nimelt viisin 2014. aasta lõpul ja 2015. aasta algul kolme koori seas läbi küsitluse (vt Lisa 3), milles osales kokku 94 lauljat, kelle keskmine vanus oli 42 aastat.³⁸ Küsimustikus oli pakutud seitse omadust ning palutud lauljatel nende olulisust hinnata (vt näide 6). Vastustest ilmneb, et lauljad pidasid motiveeriva dirigendi kõige olulisemaks tunnuseks suhtlemisioskust. Sellele järgnes huumorimeelt ning kolmandana hinnati tema teadmisi repertuaarist. Seega peeti üldiselt kõiki küsitud komponente oluliseks, kuid esmatähtis on lauljate jaoks siiski koorijuhi isiksus ja kommunikatsioon kooriga. See langeb kokku nende omadustega, mille tõin välja eelnenud uurijate (Fredrickson; Amato, Amato Neto) töödest. Leian, et sellele tuginedes on VP kooriga toimunud laululaagrid ja kontsertreisid väga hea võimalus omavahelist suhtlust ja selle kaudu ka koori motiveeritust parandada.

Näide 6. Motiveeriva dirigendi omadused

Küsisin ka VP lauljatele, mis on nende meelest koorijuhi roll. Vastustest selgus üldistatult, et nad tunnustavad dirigenti kollektiivi liidrina („vaimne juht ja liider, see, kes kujundab inimmassist ühise eesmärgi nimel töötava ja üksmeelse laulukollektiivi”; juht peab olema „osaliselt-varjatult autoritaarne”); dirigendil peab olema selge visioon ja eesmärgid („kõik

³⁸ Küsitluse valimisse kuulusid segakoori K.O.O.R., Kaarli koguduse kontsertkoori ja Noorte Segakoor Vox Populi lauljad, kellest 34 olid mehed ja 60 naised. Küsimustele vastati kirjalikult ning anonüümsetena. Küsitletute keskmine vanus oli 42 aastat: 6% vastajatest oli vanuses 16-20 aastat, 31% vanuses 21-29 aastat, 42% vanuses 30-50 aastat, 21% vanuses 51-77 aastat. Haridustaseme poolest jagunesid küsitletud järgmiselt: 2% põhiharidusega, 27% keskharidusega (sh 13%-l oli ka kutseharidus), 71% kõrgharidusega (kellest 40% olid naised).

algab plaanide ja eesmärkide seadmisest”; koorijuht „määrab arengusuuna ja repertuaari”); dirigent peab olema motiveeriv juht, aga ka kollektiivi ühendav sõber (motivaator, sõber, õpetaja, hea kuulaja, võtmeisik; koorijuht on liim, mis lauljatest ühe kollektiivi loob”).

Kokkuvõtlikult tuleb tõdeda, et dirigendi kohustused ja vastutus kooritegevuses on väga suured, ulatudes lauljate motiveerimisest ja kollektiivi ülesehitamisest kuni pikkade tegevusplaanide ja eesmärkide seadmiseni. Sealjuures on tähelepanuväärne, kui palju sõltub harrastuskoori tegevus heast suhtlusest juhtide ja koori vahel ning dirigendi oskusest luua inspireeriv õhkkond nii prooviperioodil kui ka esitustel.

2.3.2. Dirigendi roll koorimuusika lavastustes

Koorimuusika lavastamine on VP jaoks olnud arendav ja põnev, ühtlasi ka intrigeeriv, sest koorimuusika lavalises tõlgenduses saavad kokku kaks interpretatsiooni: dirigendi ja lavastaja(te) oma. Ka minu kui dirigendi roll on lavastuste valmimise ja etenduste käigus olnud mahult ja tööde laadilt erinev, võrreldes nõ tavapärase kontserdi ettevalmistusega.

Kirjeldangi järgnevalt neid ülesandeid, mida dirigendina olen siinses uurimuses käsitledavate koorimuusika lavastustes täitnud. Võtan sealjuures aluseks neli etappi, millesse on laias laastus jagatavad kõik senised VP koorimuusika lavastusprotsessid. Need on: 1) valitud kooriteoste õppimine tavaproovides; 2) õpitud laulude või kooritsükli ja lavastusliku plaani kokku viimine; 3) lavastatud koorimuusika etendus(ed); 4) tagasiside andmine koorile pärast iga etendust ning lauljate nn motivatsioonikontroll. Enne, kui asun prooviperioodi käsitlema, peatun sellele eelneval ajal, mil tekivad ja võtavad kuju muusikalised ja lavastuslikud ideed.

Olen olnud kõigi kolme koorimuusika lavastuse idee algataja. Olles tutvustanud oma esmaseid mõtteid lavastajatele Anne Türrpule ja Eva Kolditsale, kooskõlastasime kontseptsiooni kirja ja telefoni teel. Siis kohtusime, et leppida kokku kasutatavate kooriteoste põhirepertuaar ning üldised lavastusideed. Lavastuse oluliseks või isegi määravaks komponendiks on olnud etenduskoha välja mõtlemine.³⁹ Lavastajatega toimunud

³⁹ Pean Anne Türrpud “koha-lavastajaks”, kelle jaoks mängib keskkond, kus etendused toimuvad, väga olulist rolli. Türrpu on oma doktoritöös öelnud: „Virtuaalse ruumi moodustavad: 1. näitleja(d), 2. antud ruum (keskkond), 3. loodud ruum (MES), 4. publik ja 5. suhestumised nende vahel [...] Virtuaalse ruumi kujundi abil olen püüdnud näidata publiku, keskkonna ja esitaja vahel toimuvaid protsesse. Suuremate lavastajateatri etenduste puhul hakkavad selles ruumis lisaks publikule, keskkonnale ja etendajale kõnelema ka lavakujundus, muusikaline kujundus, valguskujundus ja muidugi ka juhus (isegi juhus ruudus), sest mida rohkem on

kontseptsiooni-arutelud olid aluseks neile sisulistele printsiipidele, mida rakendasin koorile helitööd õpetades.

Enne prooviperioodi tegelesin ka korraldusliku poolega: käisin tutvumas etenduste toimumiskohtadega, panin kokku lavastuse eelarve ning delegeerisin projekti korraldusliku poole koori juhatusele, jäädes selles osas ise kontaktisikuks.

Lavastuse valmimisprotsess on alanud kooriproovides, kus tegelesin paralleelselt nii lavastuse tutvustamisega kui ka muusika õpetamisega. Andsin ülevaate üldisest kontseptsioonist, põhjendasin iga muusikapala valikut ja kohta lavastuslikus tervikus ning avasin võimalusel laulu tausta.⁴⁰ Kolme siinses töös käsitletud kontsertlavastuse ettevalmistamisel olen järjest rohkem teadvustanud, kui oluline on laulude avamine lavastuslikus kontekstis. Eriti viimases, „Meditatsioonides Tormisega”, mis sisaldas 30 laulu, tundsin, et vaid nii, kui põhjendan neist igaühe kohta tervikus, suudavad lauljad neid järjest meelde jätta. „Ingerimaa õhtute” proovides rääkisin selle maa minevikust ning selgitasin, miks on vajalik näha ja kogeda tänast Ingerimaad.

Muusikalises osas õpetasin häälepartiisid ja seejärel kooslaulmist, mille käigus andsin hinnanguid edasijõudmise kohta. Pähe õppimine ehk noodist loobumine on olnud lauljatele kõige raskem ja vastumeelsem etapp. Ent nagu juba varem nimetatud, aitab selles lavastuslike ideede tutvustamine ja meelde tuletamine, mida pean üheks dirigendi motivatsioonistrateegiaks, kuna see lisab proovi põnevust ja elavdab laulja fantaasiat.

Kui muusika oli enam-vähem selge, külastasid lavastajad paari proovi, et kuulata õpitut ning rääkida koorile nende näitlejarollidest, aga samuti kostüümidest ja kujundusest. Lavastust „Meditatsioonid Tormisega” ette valmistades läks Anne Tärnpu kaugemale, andes koorile näpunäiteid meditatiivsetest harjutustest, mida igaüks võiks lavastuse õnnestumiseks teha.

Teine etapp koorimuusika lavastusprotsessis – koostöö lavastajatega ehk repertuaari ja lavastusliku plaani ühildamine – oli koorile ühtaegu põnev ja pingeline. Koori jaoks peavad sulanduma mitme juhtfiguuri – dirigendi ja lavastaja(te) interpretatsioonilised taotlused, kuid

struktureeritud osiseid, mida keerulisemad need on, seda rohkem on paralleelseid määramatusi, juhuse allikaid.” (Tärnpu 2013: 80)

⁴⁰ Siinkohal olen palju õppinud Anne Tärnpu, kes tunneb regilaulu sisulisi kihte ja ajaloolist tausta. Meenub „Külavahelaulude“ tsükli viimane Kihnu rahvalaul „Siin meie seltsis selle aasta“, mis kõlab reipalt ja rõõmsalt, ja mis sai esialgu õpitudki rändamise ja merele mineku lauluna. Anne Tärnpu viitas aga vanemale rahvalaulule, kus merele minek tähendab surma minekut. See oli Toonela tee kirjeldus. Kuigi 19. sajandi lõpul kirjapandud laulud ei kanna enam sellist müütilist iseloomu nagu vanad regilaulud, jääb müstifikatsioon nendesse mingil määral alles (Vestlus Anne Tärnpuga 29.12.2008)

nende „keeled” on erinevad. Selles etapis olen püüdnud jääda tahaplaanile ja lasknud tegutseda rohkem lavastajatel, tajuda ka ise, mida nad teevad. Tihti on siiski olnud vajadus olla vahendaja koori ja lavastajate vahel, eriti esimeses lavastuses “Pariisi linnas Londonis”, kus tajusin lauljate “peata olekut”. Samuti tajusin enda vahendajarolli olulisust viimases lavastuses „Meditatsioonid Tormisega”, kus meditatiivne rännak lavastuses ei olnud kõigile mõistetav. Oli lauljaid, kelle jaoks tekitas probleemi arusaamine, miks on vaja liikuda laval üliaeglaselt, kuidas mõjub publikule koori kohalolek, seismine, liikumine.⁴¹ Dirigendina leidsin, et saan lavastajate soovi vahendada läbi keskendumisharjutuste ning laulude tempode aeglustamisega, mis andis minu meelest soovitud tulemust.

Lavastusetapis tekkis vahel pingeid seetõttu, et mõnel lauljal ei olnud muusika ja tekstid peas, mistõttu olnud neil võimalik keskenduda lavastaja antud ülesannetele. See tekitas pahameelt eelkõige kooriliikmetes, kes olid südamega asja juures. Dirigendina olen siis klaarinud nii lauljate omavahelisi suhteid kui ka parandanud koori ja lavastajate vahelist kommunikatsiooni.

Kõnealune etapp lisas dirigendile uue ülesande: lisaks muusikalise kvaliteedi nõudmisele ja hoidmisele, oli minulgi vaja pähe õppida kogu lavastuse partituur koos liikumiste ning žestide ja miimikaga. Olles muusikajuhina selles töö faasis küll tagaplaanil, olen siiski teinud lavastuse tervikkontseptsiooni puudutavaid ettepanekuid. Lisaks võtsin olukordades, kus lauljad ei sõandanud lavastajale küsimusi esitada, ka küsija-rolli, mille kaudu püüdsin koorile lavastajate soove lähemale tuua.

Nagu eelnevalt mainitud, tekib just lavastustöö etapis kõige enam arusaamatusi või isegi konfliktseid situatsioone, kus kõik lauljad ei tunnetä lavastuse suurt pilti, ei mõista/ei oska/ei taha olla lavastajate tööriist ning kriitikat võetakse isiklikult. Tihtipeale oodatakse dirigendilt „poolte” valimist ehk laulja eest väljaastumist. Kuna esmane kontseptsioon oli kõigi lavastuste puhul tekkinud kolme inimese – dirigendi ja kahe lavastaja – koostöös, siis

⁴¹ Nii „Pariisi linnas Londonis” kui „Meditatsioonid Tormisega” prooviperioodil kõrvaldati üks laulja, kes ei suutnud kohaneda lavastusliku materjaliga. “Pariisi linnas...” kõrvaldati laulja, kel ei olnud aega/soovi käia kõikides lavastusproovides, “Meditatsioonides...” paluti lahkuda lauljal, kes näitas välja nii proovides kui esietenduses soovimatust realiseerida lavastajate nõudmisi. Mõlemal korral oli tegu meeslauljatega. Selline otsus sünnib lavastajatel koos dirigendiga. Siiski on need kaks erandjuhtumid, mis küll mõjutasid lauljate emotsioone, kuid hea kommunikatsioon ja selgitused taastasid proovimeeleolu kiiresti. Teises proovietapis on toonitanud lavastajad koorile, et vägisi kaasa teha ei saa, kes tunneb, et ei taha, pole vaja. Sealjuures on muidugi mööndud, et koor lauljateta ei toimi. Ka see on seadnud mulle kui dirigendile kõrgendatud ülesande motiveerimisel.

vaatamata sellele, et dirigent on kooriga üks kooslus, on tekkinud olukordi, kus ma ei ole oma lauljaid toetanud.⁴²

Kolmandas etapis ehk koorimuusika etendustel on dirigent koos lauljatega n.-ö. samal tasandil. Olin etendustel nii dirigent, näitleja kui „inspitsient”, kes liigub kostümeeritult koos kooriga laval ning ühtlasi vastutab, et kogu lavastus kulgeks plaanipäraselt. Muusika kvaliteetse esituse kõrval sai oluliseks ka lavalise liikumise ja miimika tõetruudus. Laulja eduootus realiseerub siis, kui õnnestuvad nii muusikaline kui lavastuslik pool. See omakorda annab tegevusele vajaliku väärtuse ning tugevdab sisemist motivatsiooni.⁴³

Viimases lavastusprotsessi etapis, st pärast iga etendust andsid dirigent ja lavastajad koorile tagasisidet. See on olnud lauljate motivatsiooni jaoks kõige olulisem etapp. Heaks tavaks peavad lauljad seda, kui dirigent annab tagasisidet muusikalise poole ning lavastajad liikumise kohta, vastupidisel juhul tekitab olukord arusaamatusi ning see madaldab motiveeritust, mis selgus viimase lavastuse käigus. Tagasiside ei olnud dirigendi ja lavastajate vahel kokku lepitud, mõlemad pooled püüdsid parandada oma vastutusalas tekkinud vigu. Enamasti tuli lauljal leppida arvustava, puudujääke esile toova kriitikaga (eriti prooviperioodil), mida kiputi aga isiklikult võtma. Leian aga, et kriitika käigus toimus tegelikult etenduse analüüs ning püüd kasvatada kooriliikme enda vastutustunnet.⁴⁴

Kuna lauljate puhul on tegu harrastajatega, kes soovivad küll areneda, kuid kes ei ole koorilaulu hobiks valides arvestanud näitlejakoolitusega, on motiveerimine osutunud lavastuslikes projektides oluliselt keerulisemaks kui tavaproovides. Teatakse küll, et tulemus on põnevam kui tavaline koorikontsert, kuid piirangud (töö, pere jne), mis kaasnevad suurema ajakuluga, on ilmsed. VP lauljad on olnud paindlikud, tehes ümber töögraafikuid ning võtnud

⁴² „Meditatsioonide...” prooviperioodil tekkis mitmeid konfliktseid situatsioone. Lavastajad ei olnud rahul, et mõnel lauljal polnud laulud peas, mispeale kogu koor sai sõnavalangu osaliseks. Dirigendilt oodati põhjendust, miks laulud peas ei ole, kuid sel hetkel astusin neutraalsesse tsooni. Põhjuseks oli varasem kokkulepe lauljatega, et sõnad õpitakse iseseisvalt pähe lavastusproovide ajaks. Vastastikune usaldus oli sellega kõikuma löödud.

⁴³ Motivatsiooniteoorias on üheks haruks eduootuste-väärtuste mudel (*expectancy-value model*) näitab, et tegevusele pühendavat pingutust mõjutavad järgmised tegurid: a) millisel määral inimene eeldab või ootab, et suudab tegevuse sooritada tulemuslikult ja b) kui suurt väärtust ta omistab tasule ja tegevusprotsessis osalemisele (Brophy 2014: 30). Saavutusmotivatsioon oleneb nii edu saavutamise tõenäosusest kui ka selle väärtusest. Kui laulja tunneb, et tal pole võimalik jõuda eesmärgini, kui näiteks tema võimekus ehk kompetentsus on madal, ei hakka ta selle poole püüdlumagi (Krull 2000).

⁴⁴ „Meditatsioonide...” prooviperioodil oli mitmeid lauljaid, kellele ei sobinud proovide kellaajad ning kes seetõttu hilinesid. Lavastajad eeldasid, et varasemalt kokkulepitud ajad on vastuvõetavad kõigile. Nii tekkis olukordi, kus laulja hilines ning tulles ei olnud keskendunud, lobiseti omavahel, mistõttu kogu protsess, k.a teised lauljad olid häiritud. Sellest tulenevalt tuli pidevalt meelde tuletada, mida ja miks koor teeb. Samas said sellise noomituse osaliseks ka need lauljad, kes olid oma tööandjatega saavutanud kokkulepped ning iga kord õigel ajal kohal.

välja ka osa puhkusest. Seetõttu on lauljad olnud tundlikumad negatiivse tagasiside osas ning mõnelgi juhul olen tajunud nende motivatsiooni langust.

Vaadeldava kolme lavastuse käigus on dirigendi roll muutunud. „Pariisi linnas Londonis” protsessis oli koostöö lavastajatega värske ning juhid nõ kompasid koori võimeid ja piire. See tähendas, et proovides tehti palju muutusi, lavastusproovid olid pikad, kuid lõppesid positiivse kogemuse ja tagasisidega pärast õnnestunud etendusi. „Ingerimaa õhtutes” olin teadlikum lavastajate töömeetoditest, seega suutsin koori paremini ette valmistada ning motiveerida. Rahulikuma õhkkonna tingis see, et enamus laule said selgeks varakult, kui enne Eestis toimunud etendusi esitati neid Peterburi Jaani kirikus. „Meditatsioonid Tormisega” on olnud kõige keerulisema protsessiga lavastus. Kuigi olin varasemast palju teadlikum lavastuslikust tööst, märkasin, et koor pidi pingutama oma võimete piiril. Dirigendina püüdsin olukorda pehmendada, seda eelkõige sõbraliku kommunikatsiooni kaudu lavastajate ja lauljate vahel. Enesemääramisteooriast lähtuvalt oli tolles lavastuses kõige rohkem vajakajäämisi koorilauljate autonoomsuse ja kompetentsuse tajumises. Lauljad ei näinud sageli lavastuse terviklikku eesmärki, nende valikuvabadus olid väga piiratud ning näitlemisoskuse puudulikkus tekitas neid ebakompetentsusest tulenevaid kahtlusi.

Kokkuvõtlikult saab tõdeda, et koorimuusika lavastused, mida dirigendina võtsin VP töökavadesse selleks, et mitmekesistada koori repertuaari, kasvatada lauljate huvitatust ja motivatsiooni ning edasi viia koori kunstilist taset, tõid kaasa terve rea uusi väljakutseid, sh koori dirigendi rolli muutumise.

3. Veljo Tormise koorimuusika lavastuste mõjust Noorte Segakoor Vox Populi lauljate motivatsioonile

Alates 2009. aastast on Vox Populi osalenud kokku üheksas lavastuses, lisaks teinud kaasa kahe lavastusprojekti massistseenides.⁴⁵ Kuigi VP tegevus on mitmekesine, on viimastel aastatel paljud lauljad liitunud kooriga just seetõttu, et kaasa teha lavastustes, mis näitab, et VP etendused on silmatorkavad ning loonud koori imago.

2015. aastat võib pidada VP lavastuslikes esitustes murranguliseks. Osaleti kahes suures projektis: Teater NO99 muusikalis „Savisaar” (lavastajad Ene-Liis Semper ja Tiit Ojasoo) ning Anne Tüürpu ja Eva Kolditsa lavastuses „Meditatsioonid Tormisega.” Murrangut tajun eelkõige selles, et märkasin esimest korda lauljate motivatsiooni langust erinevatel põhjustel. Muusikal „Savisaar” oli väga intensiivse proovi- ja etendusperioodiga, mis seadis harrastuslauljad sisuliselt professionaalse teatritöötaja situatsiooni ning sundis muud kohustused jätma tahaplaanile.⁴⁶ Vaatamata pingutustele tundus koori huvitatus olevat kõrge. Pool aastat hiljem algasid proovid järgmise lavastusega „Meditatsioonid Tormisega”, mille puhul oli juba tööprotsessi alguses märgata motivatsiooni langust. Näiteks osalesid vaid vähesed lauljad proovide sissejuhatuseks toimunud meditatsiooniharjutustes, mida viis läbi Liina Jaska. Ometi olid need mõeldud hädavajalikuks häälestumiseks ja sulandumiseks lavastuse atmosfääri. Mõistsin, et meditatsioon ning budistlikud mantrad olid paljude lauljate jaoks arusaamatu teema, põhjustades olukorra, kus proovides ei õnnestunud kõigilt kätte saada oodatud tunnetust, mis ajas segadusse ka lavastajad. See tekitas asjaosaliste vahel mitmeid konflikte. Õhus oli tunda pinget, rõõmutust ja nõutust. Lisaks lahkus koorist 12 lauljat, mis andis veel kord ajendi koorilavastuste tähenduse ja mõju analüüsimiseks.

Olen olnud veendunud, et koorimuusika lavastused on välised stiimulid lauljate sisemise motivatsiooni hoidmiseks ning pidanud lavastuslikku protsessi oluliseks, saavutamaks sisemise motivatsiooni tugevnemist ja vooseisundit. Ilmnes, et see ei toiminud. Koorilauljate küsitluste kaudu otsisin sellisele olukorrale selgitust.

⁴⁵ 20.08.2009 avati renoveeritud Tallinna Vabaduse väljak etendusega, mille massistseenis osalesid ka VP lauljad, lavastajaks Mart Koldits. Samuti osales VP XXXIV Vanalinna Päevade avaetenduses „Meistrimäng” 30.05.2015, lavastajaks Tamur Tohver. Kooril oli kanda kogu etenduse muusikaline osa. Mõlemasse projekti kutsusid koori lavastajad.

⁴⁶ Paljud lauljad pidid võtma töölt puhkepäevi; perekondlikud sündmused jäid tahaplaanile; teatris olid kinnitatud igale osalejale grimmiajad, kuhu hilineda ei saanud jne.

3.1. Küsitluste valim ja analüüsimeetod

Nagu kirjutasin siinse uurimuse sissejuhatuses (ptk 1.3.), kasutan kirjalike küsimustike ja intervjuude vastuste tõlgendamiseks nii standardiseeritud kontentanalüüsi kui ka kvalitatiivset sisuanalüüsi. Nimetatuist esimest rakendan ankeetküsitluste nende vastuste puhul, mis on üheselt tõlgendatavad, see tähendab, et tulemusi saab väljendada arvulistes näitajates (skaaladena, graafikutena, protsentides). Kvalitatiivse sisuanalüüsi abil uurin vastuseid põhjalikult, püüdes neist tuua välja tähtsamad sisulised kategooriad ja esmapilgul varjatud tähendused ning seosed. Selle meetodi terminoloogiast tulenevalt on minu valim strateegiline ja juhtumipõhine: analüüsi aluseks on teatava kindla tunnuse alusel (osalemine kooritöös) tehtud valim, mis piirdub VP liikmetelt saadud vastustega küsitluste ja intervjuude käigus. Seega püüan piiratud tekstikogumit uurides näidata üldistavalt, mis tugevdab ja pärsib lauljate motivatsiooni kooritöös ning milliseid järeldusi saab sellest teha dirigent.

Ajavahemikul 2013–2016 küsitlesin VP lauljaid kirjalikult kokku viiel korral. Neist kaks, kaheaastase vahega (veebruar 2014 ja august 2016) esitatud küsimustikud olid ühe ja sama pealkirjaga „Kes laulavad Vox Populis?” (vt Lisa 2) Mõlema eesmärk oli saada teavet lauljate vanuse, töö- ja elukoha, perekonnaseisu, hariduse ja erinevate hobide kohta. Lisaks uurisin, mis on laulja jaoks oluline VP tegevuses, kuidas hinnatakse enda kohusetundlikkust koorilaulu harrastamisel ning lauljate arvamust koori taseme kohta. Kaks sarnast küsitlust võimaldasid andmeid võrrelda ning uurida kooriliikmete arvamuste ja hinnangute muutumist. Esitatud 27-st küsimusest 19 olid suletud, st neile olid ette antud variandid või hindamisskaala: üheksa küsimust olid valikvastustega, kümnele ootas vastust etteantud skaalal. Ülejäänud kaheksa küsimust olid avatud, st et neile sai vastata vabalt, oma sõnadega.

Esimene kord, 2014. aasta veebruaris vastast küsitlusele 63 ning teine kord 2016. aastal 44 lauljat. Kahe aastaga oli muutunud meeste osakaal kooris: mehi laulis 2016. aastal kooris protsentuaalselt vähem kui 2014. aastal. Kahe aastaga oli tõusnud koori keskmine vanus, mis 2014 oli 27,7 ja 2016. aastal 28,4 aastat. Haridustasemelt oli mõlemal korral kõige rohkem magistrikraadiga inimesi. Vox Populit hinnati hobina kõrgelt mõlemal aastal, kuid 2016. aastal oli lisandunud neid, kes vastasid, et käivad kooris siis, kui aega saavad/viitsivad. Aja muutudes on suurenenud seltskonna ja sõpruskonna tähtsus, mis näitab, et üht inimese põhuvajadustest – kuuluvust – rahuldab VP arvestatavalt. Varasemast olulisemaks peeti 2016. aastal hea esitus kvaliteedi saavutamist, ent laululaagrid ei ole võrreldes 2014. aastaga enam nii olulised. See tähendab, et ühine vastutus hea tulemuse eest on kasvanud. Laululaagrite

vähene väärtustamine võib olla tingitud sellest, et kooris on rohkem nooditundjaid (2014. aastal 50%, 2016: 70%) ning seetõttu omandatakse nooditekstid kiiremini. Lavastusprojekte hinnatakse kõrgemalt 2016. aasta vastustes, mis on tõenäoliselt tingitud sellest, et tagasivaates väärtustatakse neid rohkem kui pingelist protsessi kaasa tehes.

Veel enne kõnealust küsitlust „Kes laulavad Vox Populis”, koostas ajavahemikus 23.11.2013–23.01.2014 küsimustiku „Vox Populi Sinu elus”, millele vastasid ainult need lauljad, kes küsitluse ajaks olid osalenud vähemalt kahes koorilavastuses. Kokku vastas 17 lauljat ehk umbes 1/3 koori liikmetest, neist 12 naist ja 5 meest vanuses 19–34 aastat. Nendest kolm olid laulnud Vox Populis alates 2006. aastast ehk koori algusest ning tollal noorim laulja liitunud aastal 2011. Küsitluse kaudu uurisin osalejate hinnanguid ja mõtteid lavastuste „Pariisi linnas Londonis”, ja „Ingerimaa õhtud” kohta.

Ajavahemikus 20.11.2015–29.12.2015 vastasid 41 VP lauljat küsimustikule, mis uuris nende kogemusi koorimuusika lavastusega „Meditatsioonid Tormisega” (vt Lisa 4). Küsimustiku saatsin 42-le lauljale, kellest 29 olid naised ning 13 mehed vanuses 17–41 aastat. Tagasi sain 41 vastuste lehte. Küsimustikus esines nii valikvastuseid kui ka vaba valikuga vastuseid. Lisaks tuli põhjendada oma arvamust küsimusele „miks?”.

23.–26. detsembril 2016 viisin VP lauljate seas vooseisundi mõõtmise psühholoogide Andero Uusbergi ja Kaspar Kruupi 2015. aastal väljatöötatud mudeli järgi. Sain tagasiside 49 vastajalt, kellest 76% oli naised ning 24% mehed vanuses 17–37 aastat; lauljate keskmiseks vanuseks 28,4 aastat. Küsimustik toetub Uusbergi ja Kruubi 2015. aastal väljatöötatud mudelile ja „mõõdikule”, mille aluseks on Csikszentmihalyi vooseisundi teooria (vt ptk 1.2.3.).

Intervjuud viisin läbi kolme meeslauljaga 2014–2015 aastatel ning 12 lauljaga 2015. aasta sügisel, kes peale kontsertlavastust „Meditatsioonid Tormisega” ja kontsertreisi Ameerika Ühendriikidesse lahkusid koorist. Tegemist oli poolstruktureeritud intervjuudega, mille eesmärk oli välja selgitada koorist lahkumise põhjus, uurida laulja motivatsiooni nii kontsertlavastuses „Meditatsioonid Tormisega” kui ka USA kontsertreisi suhtes. Kõik intervjuud on salvestatud, mille põhjal on valminud kokkuvõtlik analüüs ning järeldused (vt ptk 3.2.3.). Üks intervjuudest on transkribeeritud ja lisatud käesolevasse töösse (vt Lisa 6).

3.2. Vox Populi lauljate vastuste analüüs ja arutelu

Järgmistes peatükkides analüüsin VP lauljate vastuseid küsitlustele ja intervjuudele. Esimeses kolmes alapeatükis (3.2.1.–3.2.3.) toon üldistavalt välja kesksed teemad, millele küsitlused olid fookustatud. Tsiteerin lauljate vastuseid ning kommenteerin neid enda kui dirigendi aspektist, samuti lähtudes enesemääramisteooriast ning vooseisundi kirjeldustest. Neil juhtudel, kus vastuseid saab tõlgendada ühemõtteliselt, st neis ilmnevad selged piirid erinevate hinnangute vahel, kasutan näitlikustamiseks diagramme.

Alapeatükis 3.2.4. analüüsin lauljate seisukohti, mis ilmnedid pikemate intervjuude käigus. Viimases alapeatükis (3.2.5.) püüan välja tuua olulisemad tendentsid kõigi küsitluste põhjal ja teha omapoolseid järeldusi lavastusprojektidest VP tegevuses.

3.2.1. Teatrikunst ja koorilaulu kooseksisteerimine laulja aspektist

Pea poolte VP lauljate arvates on muusika ja teater kaks erinevat maailma: nii arvas 54% lauljatest 2015. aastal. Ollakse nõus, et teatril ja muusikal on ühisosa ning mitmeid lõimumispunkte, kuid rõhuasetus siiski erinev. Mõlemad kunstiliigid saavad täisväärtuslikult eksisteerida ka teineteiseta:

Muusikat saab teha ilma teatrit tegemata ja teatrit saab teha ilma muusikat tegemata. Neid kahte maailma saab aga soovi korral kokku panna: muusikalised lavastused, muusikalid jne aga minu jaoks on nad kaks täiesti eraldi seisvat asja.

Sellel lihtsal põhjusel, et minu jaoks on teater alati olnud rohkem visuaalne kogemus, kus üldine pilt tegevusest maalitakse näitlejate ja füüsiliste objektidega suuremas osas silmadele vastuvõtmiseks. Muusika aga on heliline kogemus, kus pilt sõnumist, mida muusikapala edasi proovib anda, tuleb ise ette kujutada.

Teater on minu jaoks suures osas siiski sõnalavastused, millel pole muusikaga midagi pistmist. Muusikalid ja muud muusikalavastused on aga selline väike vahepealne sild kahe maailma vahel.

Siiski usuvad 46% lauljatest, et teatri ja muusika omavaheline põimine moodustab terviku, mis võimaldab tervikteose ideestikku paremini publikuni viia. Need lauljad peavad teatrit ja muusikat lahutamatuks üheks kunstivormiks.

Sealjuures on just isiklik kogemus – osalemine koorimuusika lavastustes – muutnud 71% lauljate arusaama teatrikunstist. Mitme kooriliikme arvates on näitlejatöö tunduvalt

keerulisem, kui nad olid varasemalt ette kujutanud. Samuti tuuakse välja, et lavastustes osalemine on muutnud laulja suhestumist teatriga üldiselt: etendusi vaadatakse kriitilisemalt, märgates ka detaile, mis varem jäid tähelepanuta: valgus, muusika sobivus, tegelaste lavaline liikumine jm.

Teatris töötaval inimesel peab kahtlemata olema suur pingetaluvus, et vastu pidada intensiivsed proovid. Teatrit vaatan teisiti, püüan kujutleda, mis emotsioonile keegi mõtleb, et võimalikult tõetruu välja paista. Koorikontsert kui selline, mitte lavastus, on minu jaoks siiski lihtsalt kontsert. Mitte halvas mõttes... aga lavastuses on kooril ikka tunduvalt suurem ja sügavam sisu.

Muidugi vaatan teatrit teise pilguga, kui ise olen saanud etenduses kaasa teha: näen, milline protsess tuleb läbida enne kui etendus publiku silmadeni jõuab.

Arusaam on laienenud teatrikunsti lavatagusele, kuidas ja kui täielikult ikkagi pilti vaatajatele luuakse.

Muutunud on see, et nüüd olen näinud teatrikunsti telgitaguseid ja milline töö, vaev ja koostöö on vajalik lõpptoote valmimiseks. Õigem oleks öelda, et see arusaam pole muutunud, vaid on tekkinud. Nii varem kui ka praegu teatritükki vaadates ei mõtle ma millegi muu kui kogemuse peale, mida antud etendus mulle annab/anda tahab. Võibolla hindan nüüd vaikumisi kõikide inimeste tööd rohkem, kes sellega seotud on.

Olen näinud eesriide taha. Näinud kuidas see asi kokku pannakse ja millega vaeva nähakse. Seega oskan ise rohkem väärtustada ja hinnata tehtud tööd.

Vaatan teatrit selles mõttes teisiti, et oskan pöörata tähelepanu märksõnadele ehk nendele traagelniitidele, mis seob etenduse üheks tervikuks. Samuti oskan märgata etenduse rütmi. Kindlasti on austus teatritegijate vastu veelgi suurem - alustada igal õhtul nullist, teha peent käsitööd ja anda iga kord endast kõik. Kuid samuti tean ma nüüd seda tunnet, mis valdab kunstnikku pärast sellist pingutust. Koorikontsert on žanr omaette, arusaam sellest ei ole muutunud. Küll aga toob kontsert-etendus kindlasti koorimuusika nii mõnelegi inimesele lähemale.

Kuigi osalemine koorimuusika lavastustes on muutnud arusaama nii teatrist kui ka kontsertlavastustest, siis 34% eelistab lauljana siiski klassikalisi koorikontserte:

Minule meeldib siiski ainult laulda, keskenduda teosele, mida esitame. Kui on lavastus, siis on suur rõhk ka liikumisel ja mõtted võivad laiali minna.

[Kontsert on] lihtsam ning saab kvaliteetsemat muusikat nautida. Saab ka lauljana minna rohkem "muusika sisse" ning ei pea keskenduma lavastuslikule osale.

Mulle meeldib võimalus keskenduda täielikult helilise teose edasi andmisele. Liikumised ja lavastus võimaldavad küll täiuslikumat pilti, aga samas kärbivad lauljate hääle tekitamisele keskendumist ja laulu kvaliteedi kui sellise säilimist.

Vastusevariandid ei võimaldanud küll eelistada mõlemat – nii klassikalist koorikontserti kui

ka lavastuslikku koorikontserti, kuid 15% lauljatest avaldas siiski mõlemale toetust:

Sellele soovin vastata tegelikult 50% klassikalist ja 50% lavastatud kontserti. Seetõttu selline valik, et kuna kontsert-etenduste puhul läheb väga suur energia ja lisaaeg ka lavastusliku poole omandamisele ja kontseptsiooni mõistmisele, et ainult selliste projektide tegemisel on kooris käimine juba rohkem kui hobi. Aeg-ajalt lavastuslikke kontserte andes on see heaks vahelduseks ja edasiviivaks jõuks. Klassikaliste koorikontsertide andmine on võimalus puhtalt musitseerimisele keskenduda. Liikumise lisandudes on sõltuvalt päevast ja enda kontsentreerumise võimest vahel veidi kannatanud ka oma võime ainult väga head muusikalist panust anda.

Suurem enamus (66%) valib endale meelepärasemaks koorilavastuses osalemise, arvates, et sellel žanril on suurem ja sügavam mõju publikule kui tavapärasel koorikontserdil, ning ka esitajatel on põnevam. Leitakse sedagi, et lavastuste kaudu on kooril ja lauljal suurem võimalus areneda. Pea pooled lauljad (49%) on tundnud vajadust lavastuslike elementide järele, olles ise kuulaja rollis mõnel koorikontserdil. 51% lauljatel aga pole tekkinud soovi lavastuslike elementide järele, kuna nad kas ei käi kuigi tihti koorikontsertidel ja seetõttu valivad hoolega, mida näha-kuulda soovivad või naudivad klassikalist kontserti ilma lavastuseta.

Kuna ise pole enam harjunud lihtsalt seistes, tuima näoga lauldes kontserti andma, siis sooviks samasugust elamust ka pealtvaatajana saada.

Kui minna klassikalist muusikat kuulama, siis sinna ikka ei pane küll koori liikumist juurde. Kui minna kuulama kontserti, kus koor on midagi juba lavastanud, siis tõesti jääb mul mõnikord tunne, et lavastuslik pool on jäänud poolikuks ja tahaks teisiti teha. Eriti, kui keegi on juba midagi lavastanud, siis tekib tahtmine üht-teist muuta...

Küsitluses, kus palusin hinnata kõige meeldejäävamaid koorimuusika lavastusi viimastest aastatest,⁴⁷ nimetati kõige enam muusikali „Savisaar”, mille puhul hinnati koostööd professionaalsete näitlejatega ning oldi vaimustuses suurest auditooriumist, kellele etendusi anti. See motiveeris igal etendusel panustamast, kuigi intervjuudest selgub ka, et „Savisaar” oli mahukaim projekt, mis tõi kaasa palju piiranguid pere- ja tööelus.

Suhteliselt vähe oli vastustes mainitud Veljo Tormise koorimuusika lavastusi. „Meditatsioon Tormisega” tõi välja viis ning „Pariisi linnas Londonis” neli vastajat. Esimest nimetatut meenutati eelkõige seetõttu, et koor oli peaosas. Teine aga jäi hinge VP esimese koorilavastusena, kus oli eriline atmosfäär tänu etenduspaigale ning lauljate esimesele

⁴⁷ Küsitluse valim oli suhteliselt väike: vastanutest olid vaid 13 osalenud ajavahemikul 2010–2015 kõigis lavastusprojektides. Seetõttu pole võimalik teha adekvaatseid järeldusi VP liikmete hinnangute kohta tervikuna, kuid teatavad eelistused ja tendentsid on siiski märgatavad.

kogemusele. Paradoksaalsel kombel ei mainitud kordagi „Ingerimaa õhtuid”, mis oli samas kõige põhjalikumalt ette valmistatud projekt.

Kokkuvõtlikuna võib järeldada, et VP lauljate seas on nii neid, kes eelistavad lavastuslikke projekte kui ka neid, kes annaksid paremal meelel klassikalisi kontserte. Kuna enamus koorimuusika lavastusi on valminud lavastajate Anne Tärnu ja Eva Kolditsa käe all, siis võib arvata, et töömahukas muusikal „Savisaar” pakkus vaheldust just lavastajatöö ning ka muusikalise materjali poolest. Dirigendi jaoks olid antud vastuseks signaaliks pakkuda edaspidi vaheldusrikkamat kontserthooaega jälgides, et kaks suurt lavastuslikku projekti ei langeks ühte poolaastasse, mis võib saada takistuseks motivatsiooni hoidmisel (vt lähemalt ptk 3.2.2.).

3.2.2. Vox Populi lauljate motiveeritus koorimuusika lavastustes

Kontsertlavastused on üks Vox Populi plaanitavatest eesmärkidest, mille nimel üheskoos pingutatakse ning mis samas loovad eeldatavalt igas lauljas tunde, et tema panus kooritöös on individuaalselt märgatav ja vajalik. Kolme aasta vältel (2014–2016) tehtud küsitlused lavastustes osalemise motiveerituse kohta on näidanud, et huvi nendes kaasa teha on enamikul lauljatest kõrge. Samas ei ole see siiski üheselt nii, kui analüüsida kõiki kooriliikmete vastuseid. Vaatlen järgnevalt, kas ja kuidas on kontsertlavastused mõjutanud lauljaid kooriga liituma ning milliseid muutusi oma suhtumises on kooritegevuse käigus kogetud. Seejärel peatun konkreetsemalt kõige komplitseeritumaks osutunud projektil – „Meditatsioonid Tormisega” – ning arutlen, mis olid enesemääramise teooriast lähtudes need probleemid, mis tõid kaasa koorilauljate kriitilised ja vastuolulised hinnangud ning 12 laulja lahkumise VP-st. Keskendudes autonoomsusele kui ühele inimese psühholoogilisele põhivajadusele, vaatlen, mida saanuksid dirigent ja lavastajad teha, et lauljate autonoomsustaju olnuks suurem ning nende välise motivatsiooni dünaamika võinuks kasvada vähemalt integreerituse astmele; või veelgi parem – lauljad oleksid sisemiselt motiveeritud.

Kooriga liitumise eesmärk võib vastavalt motivatsiooniteooriale olla seotud huviga avastada midagi uut ja saada varasemast erinevaid teadmisi; samuti võib otsust mõjutada saavutamisevajadus või soov kogeda innustavaid elamusi (ptk 1.2.2.). VP-i liikmete vastustest ilmneb, et kõik need faktorid on lauljate hulgas esindatud. Mõnedki noored inimesed on liitunud kooriga just uute kogemuste, st koorimuusika lavastustes osalemise ootuses, mis

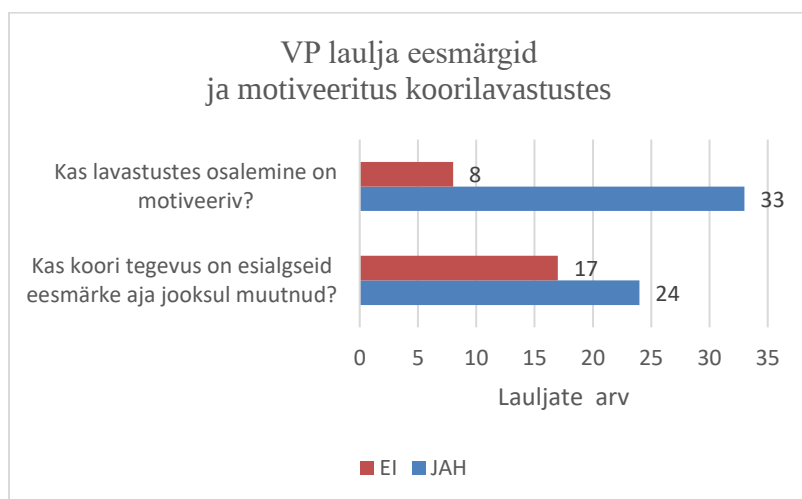
näitab, et nende jaoks seondub koori kuvand eelkõige selle valdkonnaga. Nagu selgub allolevast diagrammist (näide 7), on lavastused motiveerinud 33 lauljat. Mõned on aga tulnud lihtsat uudishimust ning aja jooksul on lavastusprojektide tähendus saanud nende jaoks üha olulisemaks. Neid mõtteid väljendavad järgmised katkendid lauljate vastustest:

Lavastused on põhjus, miks Vox Populisse laulma läksin. Mulle meeldib luua ja aidata kaasa erinevate maailmade loomisesse. See on asi, millega tahan tulevikus jätkata.

Kui alguses tulin koori lihtsalt laulmise pärast, siis nüüd ootan rohkemat. Lavastuste tegemine on teinud nõudlikumaks ning harjumuspärane koorimuusika enam ei rahulda.

Lavastus ise on vaheldus tavalistele kontsertidele ja toob kaasa ka kõrgendatud huvi publiku poolt. See peaks juba ise piisavalt motiveeriv olema.

Eesmärk oli end lauldes välja elada, suhelda kooriliikmetega, teha mõni konkurss siin ja seal ja mõni kontsert. Praegu [lavastusprojekti ajal – J.F.] on aga ajakava nii tihe, et paned nii puhkuse töölt selle alla kui ka perekondlikud suhted.

Näide 7. VP lauljate eesmärgid ja motiveeritus lavastustes osaleda 2015. aasta seisuga

Kontsertlavastus rahuldab mitmete lauljate saavutusvajadust, sundides neid pingutama ja end ületama. Samas on lavastusprotsessides kui tõsisel vaba aja tegevuses on täheldatud nii hüvesid kui ka piiranguid:

Lavastuses osalemine nõuab lauljalt hoopis midagi muud, kui tavalist koorikontserti tehes. Sul on vaja laval olla nii näitleja kui laulja rollis. See nõuab suurt keskendumist ja valmisolekut – peab nõ rollis olema. Eriti, kui lavastust teha erinevates ruumides, on iga etendus erinev – kas on vaja dünaamiliselt teist moodi laulda, liikumine on erinev, võib olla, et mõned laulud üldse ei sobigi selle ruumiga ja need tuleb ära jätta. Terve see protsess, mis kaasneb lavastuste tegemisega, on väga põnev ja samas ka nõudlik. See kõik motiveerib seda tegema.

Raske muidugi, aga väga arendav ja lõppkokkuvõttes tulles tagasi selle juurde, et mida suurem on pingutus, seda suurem on rahulolu, kui asi tehtud saab. Kui ei oleks koormav, siis järelikult ei ole pingutus piisav ja rahulolu pakkuv.

Meditatsioonides Tormisega, kus tuli 30 laulu järjest laulda + liikumine – see on suurt pingutust nõudev, aga ei midagi ületamatut. Asi on seda väärt ning tänuks on hea enesetunne pärast õnnestunud etendust ja publiku rõõm.

Selle kõrval on mõnede lauljate jaoks sisemine motivatsioon lavastusprojektide käigus aga selgelt vähenenud ning inimesed tajuvad vaid välise motivatsiooni aspekte – survet tegevus lõpule viia või kogeda heakskiitu:

Lavastuse lavastamine võtab nii palju aega ja energiat ning annab nii vähe vastu.

Ideeliselt on [lavastusprojekt – J.F.] motiveeriv. Samas pean tunnistama, et see aeg, mis kulub proovidele, on kurnav.

Kui lavastus ei ole mu südame jaoks number üks soov ja kirg mida teha, siis minus tekib kindlasti neid momente tihedamini, kus ma ei jaksa ja mõtlen, et ei taha jätkata. Samas jällegi, kui etendus on läbi ja keegi mu enda tutvavatest seda vaatamas käis ja kommenteerib, on uhke ja hea tunne, mis motiveerib.

Nagu kirjeldasin siinse töö teoreetilises osas (ptk. 1.2.2.), on inimese kolm psühholoogilist põhivajadust autonoomsus, kompetentsus ja seotus/kuuluvus. Sealjuures rõhutatakse kognitiivse hindamise uuringutes (*CET*; Deci; Ryan 2000a), et sisemise motivatsiooni kasvuks on hädavajalik inimese autonoomsuse ja kompetentsuse tajumine. Sealjuures saab kriitiliselt tähtsaks juhtide (dirigendi ja lavastajate) käitumine ja tööstiil. Enesemääramise teoorias laiemalt käsitletakse samuti juhtide olulist rolli alluvate/lauljate motivatsiooni dünaamikas, näidates, et kuuluvust saab kasvatada tunnustamise ja väärtustamisega, mis viib lauljate välise regulatsioonitaju vähenemiseni ning järjest suureneva sisemise motiveerituseni. Tuginedes eelöeldule, vaatlen järgnevalt kooriliikmete hinnanguid lavastuse „Meditatsioonid Tormisega“ tööprotsessile.

Küsitlusele antud vastuste põhjal ilmneb kõigepealt, et lavastuse proovides ei saanud lauljad sageli dirigendi ja lavastajate nõudmistest aru, st nad tajusid oma ebakompetentsust ning ei mõistnud, mida neilt täpselt oodati. Seda väljendas üks inimene nii: „Koormav oli "Meditatsioonid Tormisega". Ma ei mõistnud lavastajate mõttekäiku.“ Pikkade ja kurnavate proovide ja graafikuväliste lisaproovide käigus ei olnud lauljatel piisavalt iseseisvaid otsustusvõimalusi ehk autonoomsust. Selgelt tuli välja, et juhtidel tuleb kogu lavastusprotsess (proovid, etendused) pikalt ette planeerida, sellest lauljaid teavitada ning suhtuda mõistvalt kooriliikmete probleemidesse, mis tekivad harrastuste ühildamisel muude kohustustega:

Õhtused pikad proovid, eriti nädal enne reisi [Ameerika Ühendriikidesse – J.F.]. On

loomulik, et tuleb ette ootamatuid proove, kuid ka nende mahutamine graafikusse polnud kerge.

Järgmisel korral oleks vajalik varem prooviperioodiga alustada, et ei tekiks lõpuspurdi tunnet.

Peale täispikka tööpäeva õhtul veel õige mitu tundi väga mõttetöötihtedas proovis aega veeta oli lihtsalt kurnav. Ja kui seda teha mitu päeva järjest siis jääb mingil hetkel ööunest lihtsalt väheks, et end järgmiseks päevaks välja puhata.

(Raske oli) graafiku sobitamine kooriväliste tegevustega s.h. töölkäimisega. Tegevuse tihtedus oli osaliselt nii piiri peal, et (polnud selge), kust lõpeb hobi ja algab nn. elukutseline pühendumus.

Koormavaks muutis see, et asjad, mille oleks saanud ära teha ühe prooviga, võtsid aega 3-4 proovi, sest koor oli liiga mugav.

Pikad proovid. Palju läbirääkimisi tööandjaga. Vajalikud ümberkorraldused kodustes kohustustes.

Lavastajate ja dirigendi endi analüüsist⁴⁸ selgub, et motivatsiooni kahandas lühike prooviperiood ning lavastajate sekkumine muusikalisse poolde. Selline arvamus kumas ka lauljate vastustest: „Lavastajad „istusid kohati pähe”. Lavastajad ei peaks õpetama laulmist vaid jääma oma liistude juurde.”

Lauljate sõnul tekkisid tagasilöögid juhtide kommunikatsioonist, see tähendab et proovide tagasiside oli lauljate jaoks liiga negatiivne, juhtide stiil autoritaarne. Selliseid hinnanguid ilmnas paljude lauljate vastustest:

See oli esimene kord, kui ma mõnel määral demotiveeritud olin. Seda sellepärast, et meile pidevalt heideti midagi ette ning ähvardati lausa etendused ära jätta. Võibolla nad arvasid, et see sunnib meid pingutama ja asjad kiiremini selgeks saama, aga samas oli pidevalt negatiivne tunne sees, mis hoidis tagasi. Kuna pidevalt oli tunne nagu ma teeks midagi valesti. Seda negatiivset tunnet ei olnud õnneks kogu aeg, oli ka helgemaid hetki.

Ebastabiilne, pidevas muutumises, konkreetne, ähvardav, kummalised meetodid.

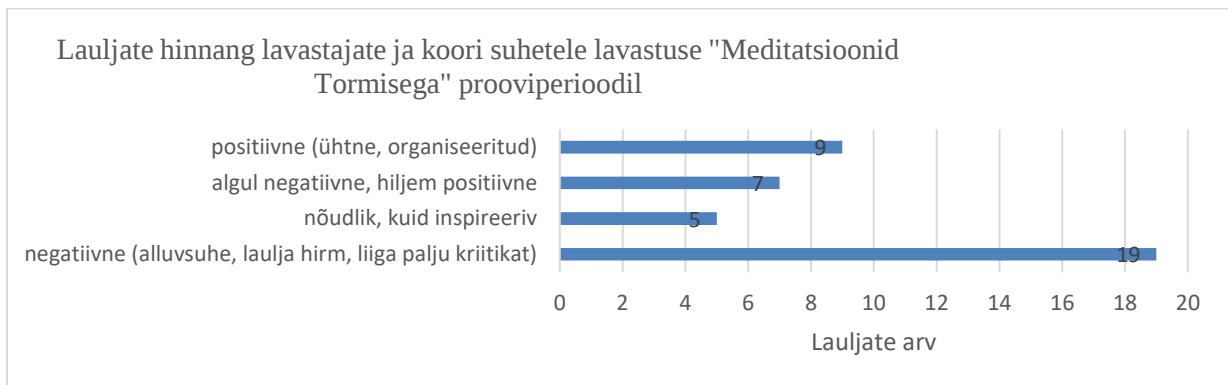
Algus oli paljutöotav ja andis hea tunnetuse sellest, mis toimuma hakkas. Vahapeal läks liiga pingeliseks ning lavastaja(d) muutusid demotiveerivaks „piitsa andmisega” niigi pingelises ja väga lühiajalises lavastusprotsessis, lõpp oli jälle põnev ning koostöö toimis hästi.

Palju piitsa, vähe präänikut. Üldiselt on raske siin midagi kommenteerida. Selge on, et lavastaja on boss ja tema tahtmine peab sündima. Samas ei olnud minu arvates lavastajate ja lauljate vahelised suhted kõige paremad ning sünergiat ei tekkinud.

Alluvussuhteline. Pingeline. Vabakutseliste suhtes liiga nõudlik. Liiga kõrged ootused.

⁴⁸ Vestlusest lavastajate Anne Törnpu ja Eva Kolditsaga 2015. detsembris.

Segadusttekitav (vahendatud ja vahendamata käsuliin).

Näide 8. Lauljate ja lavastajate suhe „Meditatsioonid Tormisega“ prooviperioodil oli paljudele negatiivne tänu autoritaarsele juhtimisstiilile.

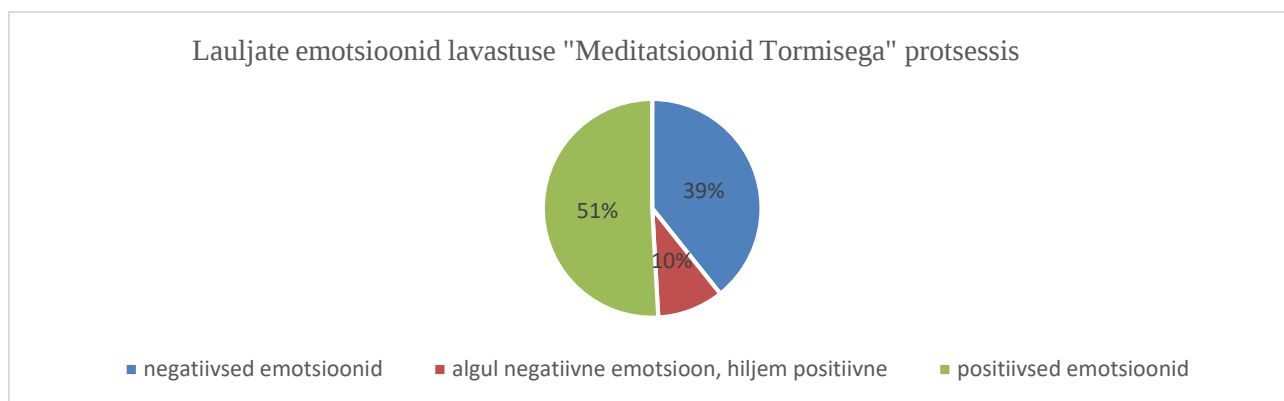
Nagu ilmneb tagasisidest ja ülal toodud diagrammist (näide 8), leidis 66% lauljatest, et lavastuses osalemine oli koormav ning vastastikused suhted lavastajatega olid problemaatilised. Sellest võib järeldada, et üle poolte lauljatest tunnetasid protsessis välist või pealesurutud regulatsiooni. See tõi kaasa sisemise motivatsiooni selge languse: tegutseti eelkõige karistuse vältimise lootuses ning tõenäoliselt ei olnud selles etapis kuigi suur lauljate endi huvi saavutada kõrgetasemeline kunstiline tulemus. Kinnitust sai *SDT* väide, et eelkõige loomingulistes ja kunstilistes tegevustes kujuneb autoritaarne juhtimisstiil tugevaks motivatsiooni pärssivaks teguriks, mistõttu on lauljatel keeruline leida tegevuse seesmisi tõukejõude. Sellest tulenevalt ei olnud pea vastajate puhul rahuldatud ei autonoomia, kompetentsuse ega kuuluvuse vajadus.

Siiski andis 34% lauljatest protsessi kohta positiivseid vastuseid, mis näitab, et nad tulid juhtide püstitatud eesmärkidega kaasa. Sellest võib järeldada, et nende motivatsioon oli omaksvõetud või integreeritud regulatsiooni tasemel:

Iga lavastus ja selleks ettevalmistamine on koormav, sest see nõuab igapäeva elu kõrvalt rohkem nii ajalist ressursi kui ka energiat. Samas toimub kogu protsessi käigus energia taastootmine ja kõik uued kogemused teevad asja kindlasti väga väärtuslikuks.

Tähelepanu väärib asjaolu, et kui oma emotsioone „Meditatsioonide...“ tööprotsessis kirjeldasid algul pooled lauljad positiivsete ja pooled negatiivsetena (vt näide 9), siis tegevuse käigus kasvas positiivne suhtumine märkimisväärselt. Sellest võib järeldada, et hoolimata problemaatilisest prooviperioodist kasvas siiski lauljate motiveeritus, mis oli ilmselt seotud nende kompetentsustaju kasvamisega ja oodatava eesmärgi (etendused ja kontsertreis USA-

sse) käegakatsutavaks saamisega.

Näide 9. Lauljate positiivsed ning negatiivsed emotsioonid lavastuse „Meditatsioonid Tormisega” protsessis jagunevad algselt pooleks, hiljem leiab 10%, et protsess oli positiivne.

Kui eeltoodu puudutab eelkõige hinnanguid lavastajatele ning lavastajate ja koori suhetele, siis eraldi tundsin huvi dirigendi positsioneerimise kohta. Lauljad kirjeldasid suhet dirigendiga erinevalt: mõned pingeliseks, teised pigem tavapäraseks. Mõned märkasid, et dirigent on lavastuslikus protsessis taandunud samuti koorilaulja positsioonile, st ta on lavastajate „tööriist”; teised oodanuksid koorijuhilt suuremat poolehoidu lauljatele:

Laulude õppimisel oli ta [dirigent – J.F.] nii nagu ikka. Lavastuses – ma ei oska isegi öelda. Ma taandasin dirigendi oma peas kooriliikmeks, kuna lavastusliku poole pealt pidi ka dirigent tegema nii nagu lavastajad ütlesid.

Pingeline. Aega jäi väheks ja seetõttu nõudis dirigent lauljatelt teatud ohverdusi, mis on küll arusaadav, arvestades dirigendi vastutust, aga meie asjaarmastajate koori puhul tekitab ikka pingeid. Samuti tundsid paljud lauljad, et dirigent oleks võinud koori eest välja astuda, kui lavastajad meid võib-olla asjatult ründasid.

Dirigent oli samuti nõudlik, kuid ei karjunud meie peale. Mõnikord närviline, kuid hea tulemuse saavutamine tekitab pinges olekut ja see on arusaadav.

Dirigent toetus väga palju lavastajate soovidele ja tundus, et pidi oma nägemust natuke tahaplaanile hoidma.

Kokkuvõttes võib järeldada, et autoritaarne juhtimisstiil, korralikult läbi mõtlemata ajaplaneerimine (pikad päevad, ootamatud lisaproovid) ja lavastajate sekkumine laulmisesse ehk dirigendi tööalale mõjutas paljude lauljate motivatsiooni välist regulatsiooni. Sellest võis tekkida ahel, kus väline regulatsioon oli niipalju tugev, et proovides ei tekkinud soovi pingutada. Tavaliselt kaldutakse sel puhul süüdistama teisi, eelkõige juhte, mis ka vastustest läbi kumab.

3.2.3. Intervjuude kokkuvõte koorist lahkunud lauljatega

Nagu varem märgitud, oli 2014/2015 hooaeg VP-le pingeline ning lõppes 12 laulja lahkumisega koorist. Soovisin uurida põhjusi, miks nad kooritegevuse katkestasid ja lahkusid sotsiaalsest grupist, mis varasemalt oli pakkunud võimalust tunda seotust ja kompetentsitunnet.

Olin VP tegevusloos tegelikult täheldanud, et suurtel projektidel on lauljate liikumisele kindel mõju: enne seda liitub kooriga tavaliselt uusi lauljaid, kes on ettevõtmisest huvitatud. Samal ajal lahkub suurte projektide lõppedes inimesi, kes on mõistnud, et sellise aja- ja energiakuluga harrastus on nende jaoks ülejõukäiv.

Et aru saada koorist äraminejate motiividest ning mõelda dirigendina läbi oma edasised tegevussuunad, korraldasin lahkuvate lauljatega intervjuu. Täpsemalt: jätsin kõrvale kaks inimest, kelle lahkumine oli seotud elukoha vahetusega ning poolstruktureeritud intervjuu viisin läbi 12 endise kooriliikmega ajavahemikus 19.02.–03.03.2016. Intervjuude kohad said valitud intervjuueeritavate soovide järgi, johtudes nende töökoha aadressist vms. Mitu intervjuud toimus Teater NO99 kohvikus, kuhu küsitletavad ise soovisid tulla. Üldine õhkkond oli meeldiv ja pingevaba. Dirigendina taandasin ennast uurija tasandile ning palusin rääkida võimalikult ausalt. Intervjuud toimusid 3–4 kuud peale lauljate lahkumist, mida loen piisavalt pikaks ajaks, et emotsioonid jõuavad raugeda. Siinses uurimuses transkribeeritud intervjuu (Lisa 6) on tehtud Heiliga, kes oli tol hetkel VP kõige noorem liige. Heili on varem laulnud minu käe all lastekooris ning tema soov tulla VP-sse oli väga suur, seetõttu huvitas tema arvamus mind väga.

Järgnevalt teen kokkuvõtte jutuaajamistest kooriliikmetega, tuues välja nii üksikvastuseid kui ka omapoolseid kommentaare, üldistusi ja järeldusi.

Esimene põhiküsimus oli järgmine: mis hetkel tundsid, et sa enam kooris ei jätka? Oli see hetkeotsus või kaalusid seda juba pikemat aega? Kas teadsid seda enne USA reisi või selgines see reisi ajal?

Mitte ühelgi juhul polnud see hetkeotsus. Üheteistkümmel lauljal oli otsus selge enne USA reisi, ühel selgines välisreisi ajal vajadus võtta koorist ajutine paus. Põhjused lahkumiseks olid erinevaid: üks laulja ütles, et kuna tal jäi vahele “Savisaare” lavastus, siis tagasi tulla oli

raske, kuna ta ei tajunud enam kuuluvust kooriseltskonnaga. Viis lauljat tõid lahkumise põhjuseks tiheda lisaproovigraafiku, mis algas “Savisaarest” ega jätnud enam aega isiklikuks eluks aega, sealjuures tuli ühel lauljal loobuda mitmest perekondlikust sündmusest. Teine laulja tundis, et talle ei sobi kaks proovi nädalas, rääkimata lisaajast etendustele.

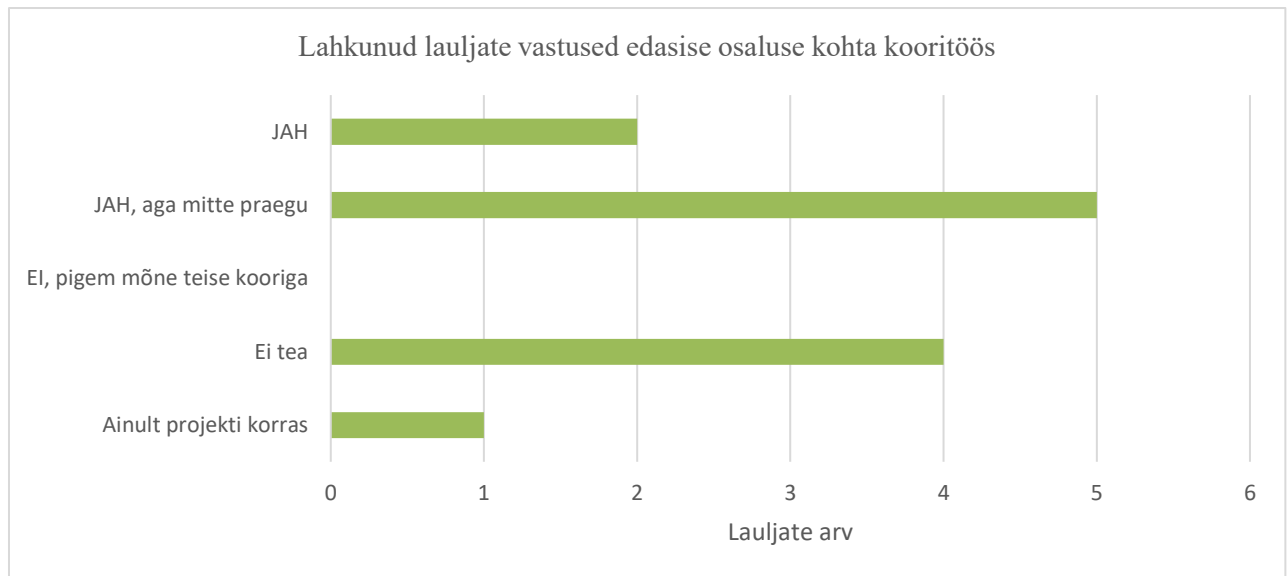
Üks laulja tõi välja, et talle teatraalne koor ei sobi ning määravaks sai lavastuse “Meditatsioonid Tormisega” prooviprotsess, kus lavastajad olid liiga isiklikud. Ka teine laulja nimetas neid proove frustrerivaks, kuna ta vajab tervikpilti sellest, mida lavastatakse, kuid seda proovide ajal ei tulnud.

Seega, lähtudes enesemääramise teooriast, jäi lauljatel puudu iseseisva otsustamise õigusest ja vabadusest ning vähemalt ühel lauljal ka kompetentsustajust, kuna tal puudus terviklik ülevaade planeeritud lavastusest. Need faktorid viisid koorilauljad seisundisse, kus neil puudus igasugune huvi ja tahe oma harrastusega tegelda.

Teine küsimus oli: kas koorist lahkumine on sinu jaoks ajutine puhkus koorilaulust või tegid selle hobiga “lõpparve”?

Üldiselt vastati, et lõpparvet ei ole teinud, üks laulja laulab edasi teises kooris ning üks tuli Vox Populisse veebruaris 2016 tagasi. Kaks lauljat on valinud endale uue hobi, tantsimise, ja arvavad, et niipea koorilaulule ei pühendu. Üks neist kahest ütles, et lavastatud kontserdid olid just tema jaoks, kuid mingil hetkel hakkas ta tundma end kooris üksikuna; teine kurtis üheülbalise repertuaari üle.

Minu jaoks selgus asjaolu, et koori aldirühmas tekkisid lauljate vahel lahkkelid, kuna kõigil ei olnud kokkulepitud ajaks repertuaar selge, öeldi seda ka otse, millest tekkisid pinged.

Näide 10. “Kas liituisid Vox Populiga” annab kinnitust, et mitmed lauljad olid teinud küll otsuse loobuda, kuid kannavad endas lootust millalgi uuesti koorilauluga tegeleda.

Küsisin kõigi koorist lahkunud liikmete käest ka nende hinnangut „Meditatsioonide“ lavastusprotsessile, kuna just see osutus murdepunktiks. Ilmnes, et enamikul oli tõepoolest selle lavastusega probleeme: prooviperioodi peeti frustrerivaks, kuna lavastajad ei valgustanud tervikkontseptsiooni ning ka üksiklauljate roll polnud selge. Probleem oli ka erinevas maitstes (ei sobinud kas lavastus üldse või konkreetne projekt) või igavuses, mõttelistes seostes surmaga; mediteerimise vastuvõetamatuses. Mõnel korral nimetati lavastajate ebameeldivat käitumist proovides, sh liigsest privaatsfääri tungimist, mis lõi väga pingelise prooviõhkkonna, mida kasvasid veelgi ähvardused etenduste ärajäämisest. Probleeme tekkis ka retseptsiooniga: kaks meeslauljat nimetasid, et nad ei saanud aru, kas publikule etendus meeldis, üks laulja tõi välja oma sõprade kriitilise hinnangu.

„Meditatsioonide“ lavastusprotsessi käigus loodi pretsedent sellega, et lavastajad kõrvaldasid ühe huvi mitte ilmutanud laulja. Tema vastustes ilmnes solvumine ja mõistmatus, samuti tajust ta tugevalt negatiivset meelestatust ja alandust.

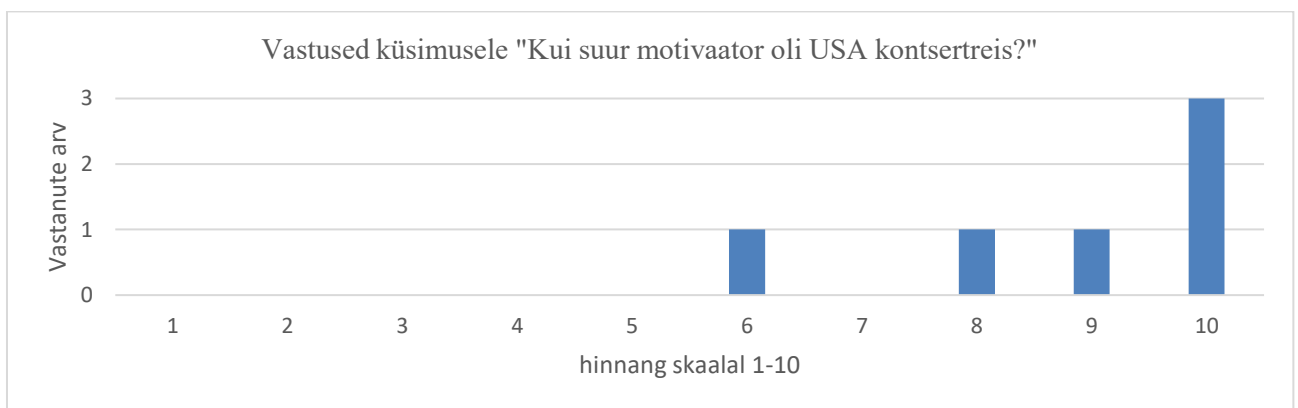
Uurisin veel, et kas koorisiseselt oleks saanud midagi muuta, et otsust koorist lahkumiseks poleks tulnud. Sellele vastati üldiselt, et otsus lahkuda on olnud isiklik ja seda ei ole seostatud koori juhtkonna või lauljaskonnaga. Siiski üks laulja on selle teravalt välja toonud ning koori juhatuse aadressil negatiivseid märkusi teinud. Antud emotsioonid on seotud isiklike sündmustega: “Kui koori nõ "president" unustab liikmete sünnipäevad (laulja tsitaat: „Jah,

mul oli 1. märtsil sünnipäev ja kommidki kaasas ja sai need koju tagasi viidud“), siis tekib tõsine küsimus sellise persooni vajaduse järele. Samuti ei näidanud president üles initsiatiivi kriisiolukorras kui otsisime hotelli.

Küsimustele kas sinu koorist lahkumist on mõjutanud kuidagi ka teised selle aasta lahkujad, kas oled teiste lahkujatega sel teemal arutlenud ja mis võisid sinu arvates olla nende lahkumise põhjused, vastati järgmiselt: kuigi seltskonda ning head läbisaamist pidasid kõik vastajat oluliseks, siis kõik lauljad arvasid, et lahkumine on olnud nende isiklik otsus. Kolm lauljat nendivad, et olulised inimesed olid lahkumas või lahkunud ning nad ei näinud seda “oma” seltskonda, kelle pärast kooris käia. Üks laulja tundis ennast samuti viimasel ajal üksikuna. Kaks lauljat tõid välja seltskonna uuenemist ja noorenemist, paljud on uued ja võõrad, kellega pole leitud ühist keelt.

Kõik vastajad olid kellegagi lahkumise teemal arutlenud ning üldiselt teati ka üksikute lahkumise põhjust. Seda ei seostatud aga enda lahkumisega.

Palusin hinnata USA-reisi 10–pallisel skaalal kui motivaatorit kooris laulmisel. 12-st lauljast 6 vastasid sellele küsimusele numbriga, ülejäänud jätsid otseselt vastamata vastates “ei tea”, kolm vastajat ei pidanud seda motivaatoriks, vaid ütlesid, et nad tegid seda kohusetundest, et see oli antud projekti osa.

Näide 11. „Kui suur motivaator oli USA kontsertreis“ võimaldab järeldada, et kolme vastaja jaoks oli kontsertreis välismaal põhjuseks, miks ei lahkutud koorist enne reisi.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et koorist lahkunud lauljate kolm psühholoogilist vajadust – autonoomia, kompetentsus ja seotus – olid jäänud rahuldamata. Mõnel juhul ka kõik kolm korraga, sest tajuti sõpruskonna vähenemist, pingeid oma häälerühmas ehk ei tajutud seotuse

vajaduse rahuldamist, samuti viidati lavastajate isiklikuks minemisele ehk tajuti, et ei olnud protsessis järelkult kompetentne, ja autonoomia vajadus ei rahuldunud prooviprotsessis tajutud autokraatsele juhtimisstiilile.

Seetõttu võib järeldada, et antud lauljad tegutsesid vaid välise motivatsiooni ajel, kus tegevus oli suunatud välise kontrolli regulatsiooni kaudu, misjuhul püütakse tegevus lõpule viia eelkõige ebameeldivuste vältimiseks ning kus tegutsemise ajendiks on „käegakatsutav“ tulemus või ootus, milleks seekord oli kontsertreis Ameerika Ühendriikides.

Mitmetest vastustest jäi kõlama, et kuigi lahkuti peale lavastuse „Meditatsioonid Tormisega“ lisaetendusi, tunti pingeid juba varem, seoses muusikali „Savisaar“ ettevalmistusega ja selle ajakuluga. Nii võib järeldada, et koorilavastustega kui tõsise vaba aja tegevusega kaasnenud piirangud, eriti ajanappus ning perekohustused, ei kaalunud üles sotsiaalseid ja isiklikke hüvesid ning viisid motivatsiooni languseni ja lõpuks koorist loobumiseni.

3.2.4. Vox Populi lauljate vooseisundi taju koorilavastustes 2016. aasta küsitluse järgi

2016. aasta lõpul viisin Vox Populis läbi viimase küsitluse, mille käigus soovisin mõõta koorilavastustes osalemise voopotentsiaali: lauljate fokuseeritust, hasartsust, motiveeritust, pädevust, hakkamasaamiskindlust, naudingut ja arengut.

Antud küsimustik toetus vooseisundi mõõtmise mudelile ja mõõdikule/küsimustikule, mille koostasid Andero Uusberg ja Kaspar Kruup (vt ptk 1.2.3.).

Küsitlesin ja analüüsisin VP lauljate vooseisundit 2016. aasta detsembris, mil koori tegevusse kõige suuremat komplitseeritust kaasa toonud lavastusest „Meditatsioonid Tormisega“ oli möödunud juba umbes 14 kuud ning viimane koorimuusika lavastus „Nüüd ep on ilus elada!“ toimus kaks kuud varem, oktoobris 2016 VP 10. sünnipäeva tähistamiseks.⁴⁹

Edasi liikudes varasematest lauljate motivatsiooni puudutavaid küsitlustest, huvitas mind seekord, kui palju koorimuusika lavastuse žanr üleüldse tekitab osalejates kulgemise/voo tajumist, see tähendab seisundit, milles lauljad on eelneva pingutuse tulemusel koorimuusika

⁴⁹ Vox Populi 10. sünnipäeva kontsertetendus „Nüüd ep on ilus elada!“ toimus Kultuurikatlas 15. oktoobril 2016. Lavastajad olid taas Anne Tärnu ja Eva Koldits, lisaks koorile tegid kaasa Lauri Kaldoja ja Bert Raudsepp.

lavastuste esitamisel äärmiselt keskendunud, nad tunnevad tegevusest naudingut ja mõistavad, et arenevad selle kaudu edasi. Uurisin nende hasartsuse ja hakkamasaamiskindluse tajumist lavastusprojektide käigus ning ka seda, kuidas nad hindavad enda pädevust. Selliste küsimuste püstitamise juurde juhtis mind arusaam, et vooseisund eeldab inimese sisemist motiveeritust ja selle tajumise tunnistamine peegeldab kooriliikmete huvitatust ja heaolu mõnevõrra teisest aspektist, kui varasemad küsitlused.

Tulemuste tõlgendamisel toetun siinses töös Uusbergi ja Kruupi valideerimisuuringu kirjeldavale statistikale. Nende mõneti eksperimentaalses uuringus osales 252 vastajast koosnev nn. mugavusvalim vanuses 18–66 aastat, keskmise vanusega 32,3 aastat; vastajatest 29% olid mehed ja ülejäänud naised. Standardhälbeks (SD) saadi 10,4 (Uusberg, Kruup 2015: 13–18). Koostatud küsimustikus paluti vastajatel meenutada oma kolme erinevasse hinnangukategooriasse (kaasahaarav, ülekoormav ja rutiinne) kuuluvat tegevust, mille kohta esitati 33 erinevat väidet. Neid mõõdeti skaalal 5–1, kus 5 tähistas väidet „olen täiesti nõus“ ja 1 oli „ei ole nõus“. Vastuste analüüsi tulemusena valmis skaala, mille kokkuvõtte on toodud siinse töö näites 12. Sellest ilmneb, et erinevaid tegevusi meenutades hindasid vastajad näiteks keskmist (M) motiveeritust hindeg 4,2 (standardhälve 3,6) jne.

Uusberg/Kruup mudel	M	SD
Motiveeritus	4,2	3,6
Pädevus	0,0	3,2
Hakkamasaamiskindlus	8,2	2,8
Fokusseeritus	7,1	3,2
Hasartsus	6,7	3,9
Nauding	2,2	4,3
Areng	3,5	3,6

Näide 12. Uusbergi ja Kruupi küsimustiku skaalade üldkeskmise, mis on saadud „kaasahaarava“, „rutiinse“ ja „ülekoormava“ tegevuse hinnangute keskmisena

Kasutades Uusbergi-Kruupi mudeli järgi üldkeskmise leidmist ning nende koostatud küsimustikku (vt ptk 1.2.3.), palusin Vox Populi lauljatel hinnata oma kogemust lavastusprojektides (küsimusi vt Lisa 5). Igas kategoorias (motiveeritus, pädevus, hakkamasaamiskindlus, fokusseeritus, hasartsus, nauding ja areng) oli kolm küsimust.

Tulemuse arvutamiseks tuli igasse kategooriasse kuuluvatele küsimustele antud vastused omavahel liita.

Vastajaid oli kokku 52, kellest 65% olid osalenud kolmes ja enamas VP kontsertlavastuses, 25% kahes ning 10% ühes kontsertlavastuse protsessis. 48 vastanut pidas kontsertlavastuses kaasa tegemist kas oluliseks või väga oluliseks ning vaid ühe vastaja jaoks ei olnud see tähtis. Selgelt motiveerituna tundsid lavastusprojektide käigus end 24 vastajat, kuus lauljat kaldusid hinnangu andmisel pigem skaala teisele poole ehk ei tundnud erilist indu. Järgmine küsimus oli intrigeeriv, sest lauljad pidid andma hinnangu teesile: koorimuusikalavastused on minu jaoks mõttetus. 42 vastajat ei olnud sellega üldse nõus, kuid kahe vastaja arvates vastab väide tõele.

Kõige suurem ebakindlus ilmnis lauljate vastustes oma pädevuse hindamisel. Päril ebapädevana keegi ennast ei tundnud, kuid 24 lauljat ei olnud veendunud, et teavad, mida antud tegevus endast kujutab või mida järgmiseks teha. Samas tundsid enam kui pooled, et nad said väga hästi hakkama. Teisisõnu, hakkamasaamiskindlust testivad küsimused näitasid lauljate positiivset enesehinnangut. Fokuseerituse kohta seevastu tuli tagasiside, mille kohaselt ligi kolmandikul lauljatel kipub keskendumine tööprotsessis kaduma. Põhjusi selleks võib olla erinevaid, kuid kuna varasemalt on välja toodud liiga hiliseid proovide kellaaegu, siis võib arvata, et väsimus on üks faktor, mis takistab lauljate fookustatuse püsimist. Fookuse kadumine omakorda minetab ka tegevuse hasartsuse, mida kinnitavad vastused selle valdkonna küsimustele: 1/3 lauljatest hindas oma hasartsust kontsertlavastuste ettevalmistamisel pigem madalaks kui kõrgeks. Mis puutub naudingusse ja soovi sama tegevust korduvalt kogeda, siis enamik lauljaist kirjutas, et protsessis oli nauditav osaleda. Paar-kolm inimest aga ei tundnud, et see neile midagi andnud oleks ning üks pidas lavastustes osalemist tüütuks. Arengut märkasid peaaegu kõik: oldi arvamusel, et saadi millegi uuega hakkama. Vaid kahe laulja arvates lavastused neid ei arenda.

Asetades kooriliikmete vastused võrdlevana Uusbergi-Kruupi väljatöötatud skaalale (vt näide 13), võib järeldada, et lauljate motiveeritus koorimuusika lavastuste protsessis on üldiselt kõrge (80%). Veelgi tähelepanuväärsem on hakkamasaamiskindlus ning fokuseeritus (91%); samuti on kõrged ka nauding, hasartsuse ja arengu tajumine. Lauljate pädevusetunne seevastu jääb alla keskmise (41%). Võib arvata, et üheks põhjuseks on lauljate lavalise/näitlejakogemuse vähesus või puudumine. Samas võib pädevustunde madal näitaja olla tingitud ka sellest, et lauljal pole piisavalt selget ülevaadet lavastuse kontseptsioonist

ja/või pole neile piisavalt hästi selgitatud, mida, miks ja kuidas tegema peab. See viitab puudulikule kommunikatsioonile. Kui sellele lisada lavastajate autoritaarne suhtlusstiil, mida toodi välja eelmistes küsitlustes, siis on pädevuse puudujäägi tajumine seaduspärane.

VP tulemus	M	SD	Protsentiili mediaan
Motiveeritus	7,47	1,86	80%
Pädevus	-0,86	2,07	41%
Hakkamasaamiskindlus	12,57	1,67	91%
Fokusseeritus	12,31	2,21	91%
Hasartus	11,9	2,46	87%
Nauding	7,16	2,03	85%
Areng	7,49	1,78	84%

Näide 13. Vox Populi vooseisundi mõõtmise tulemus Uusbergi ja Kruupi mudeli järgi.

Vooseisundi käsitlest lõpetades saan tõdeda, et dirigendil on oluline roll laulja vooseisundi mõjutamisel, sest just juht saab mõjutada oma kindluse ja tunnustusega lauljate hakkamasaamiskindlust, mis omakorda käivitab osalejate tugeva fokusseerituse. Nagu ilmneb VP skaalalt, on mõlemad heal tasemele (91%).

Olen vooteooriast oma õpingute ja varasema töö käigus kahetsusväärselt vähe kuulnud. Leian, et vooseisundi teooria, selle analüüs ja vahendid kulgemise tajuni jõudmiseks on vajalikud igale juhile, kes tegelevad grupi- ehk meeskonnatööga, kus eesmärkide saavutamiseks tuleb ühendada indiviidide erinevad kompetentsid ja isikuomadused. Vooseisundi uurimine võimaldab juhil saada kiiret tagasisidet ning vajadusel korrigeerida oma tegevust, et lauljate motivatsiooni hoida või kasvatada.

3.2.5. Arutelu koorimuusika lavastustest Vox Populi tegevuses

Koorimuusika lavastused on Vox Populi tegevuses olulised mitmel põhjusel. Kõigepealt: dirigendina olen lavastuslikke projekte käsitanud võimalusena rikastada ja mitmekesistada koori repertuaari ja praktikat. Arvestades, et lavastatud koorimuusika on aja jooksul kujunenud kindlaks osaks VP esinemistest ja avalikust kuvandist, mis omakorda on innustanud kooriga liituma mõnedki uued lauljad, võib öelda, et selles osas on lavastusprojektid olnud õigustatud ja vajalikud. Teiseks: kunstilisest aspektist lähtuvalt olen

dirigendina leidnud, et teoste lavastamine avab nii esitajate kui ka kuulajate jaoks muusika uued kihid ja tähendused. Veljo Tormise kooriteoste puhul on Anne Türnpu ja Eva Koldits osutunud lavastajateks, kelle ideed ja kontseptsioon on olnud mulle vastuvõetavad ja südamelähedased ning seetõttu on koostöö nendega jätkunud mitme aasta vältel erinevates projektides. Tuginedes koorilauljate ja kuulajate tagasisidele võib öelda, et kontsertetendused on tõepoolest sageli avardanud helitööde tähendusvälja ja olnud kunstiliselt elamuslikud.

Kolmas oluline põhjus koorimuusika lavastusteks on minu kui juhi silmis seisnenud võimaluses nende kaudu kasvatada lauljate huvitatust ja motivatsiooni. Lähtudes eeldusest, et kooriga ühinenud noortel inimestel on (esmane) sisemine motivatsioon ühise musitseerimise vastu, on dirigendil vajadus ja kohustus laulja motivatsiooni „toita”, leides selleks erinevaid vahendeid ja stiimuleid. VP-i töös pean üheks tähtsamaks võimaluseks just koorimuusika lavastusi, mis pakuvad lauljatele uusi väljakutseid: avastusi muusikas ja teatrimaailmas, võimalust end proovile panna, rakendades oma võimeid ja oskusi suuremal määral kui n.ö tavapärase kooritöö puhul. Toetudes vastustele, mida VP-i lauljad on andnud 2015. aastal korraldatud küsitluses oma eelistuste kohta (traditsiooniline kooritegevus vs lavastused, vt näide 14), saab tõdeda, et koor on lavastuslike projektide osas selgelt soosiv: 49% lauljatest eelistab lavastusi, 32% soovib mõlemas osaleda ning vaid 19% ehk alla viiendiku toetab eelkõige traditsioonilist kooritegevust. Sellised eelistused annavad mulle kui dirigendile hea orientiiri tuleviku osas: VP-i töösuundadesse jäävad kontsertlavastused ka edaspidi.

Näide 14. VP lauljate vastused kooritegevuse eelistuste kohta

Hoolimata valdavast toetusest, on lavastusprojektid kaasa toonud erinevaid probleeme: motivatsiooni langust, mis 12-l lauljal päädis koorist lahkumisega, ning komplitseeritud vastastikuseid suhteid juhtidega (dirigendiga, lavastajatega), omavahel ja lähedastega või tööalaselt.

Arvestades siinses töös varem käsitletud teemaga kooritööst kui tõsisest vaba aja tegevusest, millele pühendumine eeldab pingutust ja valmidust panustada sellesse erinevaid ressursse, kujunevad lavastusprojektid tavapärasest veelgi nõudlikumaks tööharuks. Kuna lavastustes osalemine toob lauljatele kaasa aja- ja töömahukad lisaproovid ja täiendava ajakulu, ei ole mõned lauljad osanud sellega arvestada ning pole valmis nii suuri piiranguid ületama. Paljud lauljad on pidanud kontsertlavastuste perioodil läbirääkimisi oma tööandjatega, teavitanud lähedasi tihedast proovigraafikust ning kokkuvõttes tulnud suure koormusega hästi toime. Samal ajal on aga ka lauljaid, kelle huvitatud ja motivatsioon on selliste takistuste puhul märgatavalt langenud.

Kooriliikmete motiveerituse üle arutledes väärrib veel kord peatuda kahel psühholoogilisel põhivajadusel – autonoomia ja kompetentsus. Autonoomiataju on kooritöös põhimõtteliselt suhteline kategooria: koori tullakse küll omal vabal tahtel, kuid edasist (konkursse, projekte, esinemisi, repertuaari jne) määrab paljuski dirigent, kes ei saa eesmärgiks seatud hea tulemuse nimel lubada lauljatele täielikku iseseisvust ja otsustusõigust (proovidest puududa jms). Seega tuleb igal kooriliikmel koori tegevuses arvestada autonoomsuse mõningase kaotusega. Ent siiski – silmas pidades, et kunstiliste praktikate puhul on ühistegevuseks vaja kõigi asjaosaliste loovat panust, peavad kollektiivi juhid (dirigent ja lavastajad) ilmselt võimalikult vähe piirama lauljate autonoomsuse tajumist. Sama oluline on kompetentsus, mille tunnetamisest võib saada üks olulisemaid motivatsiooni käivitajaid. Just see selgus ka VP lauljate vastustest küsimustikule: viidates „Meditatsioonid Tormisega” lavastuse proovidele, kus lauljate jaoks tekitas kõige enam negatiivseid emotsioone see, et nad ei saanud aru kontseptsioonist ning neile heideti ette ebakompetentsust laulmisel, võib öelda, et kompetentsuse tajumine on äärmiselt oluline. Just selle lavastuse tööprotsessis jäi rahuldamata paljude autonoomiavajadus ning lauljatel tekkis ebakompetentsuse tunne. Siin on otsene seos sisemise motivatsiooni tingijatega. Paljud lauljad tegutsesid eelkõige välise regulatsiooni ajal, see tähendab, et nad tegid seda, mida kästi teha. Protsess ei olnud nauditav, sest see ei jõudnud sisemise regulatsioonini, kus tuntakse tegevuse kasulikkust ning enda arengut.⁵⁰

⁵⁰ Võrdluseks toodi Teater NO99 muusikali „Savisaar“, kus nii etenduse sisu, kontseptsioon kui ka laulja positsioon selles lavastuses olid selgelt arusaadavad. Lavastaja ei kommenteerinud muusikalist poolt, vaid ainult

Selline üldistus ei laiene kõikidele VP lauljatele, aga kehtib kindlasti nende 12 puhul, kes lahkusid koorist mingil muul põhjusel kui kolimine teise linna või riiki.

Kõik eeltoodu – lavastuslike projektide vajaduse tunnetamine, lauljate valmidus ületada keerukaid piiranguid, kooriliikmete optimaalne autonoomia ja piisav kompetentsusetaju – on põhimõtteliselt taandatav hästi toimivale kommunikatsioonile, see tähendab selgele ja vastastikku lugupidavale suhtlusele koori ja juhtide vahel. Nagu kirjutasin varem (ptk 2.3.1.), peavad VP lauljad koorijuhi kõige olulisemaks omaduseks head suhtlemisoskust. Ehkki see võib dirigentidele ja lavastajatele kui oma ala väärtustavatele professionaalidele tunduda ootamatu, näitab siinne uurimus, et motivatsiooni dünaamika on vahetult seotud sellega, kuidas juhid suhtlevad, millisel moel nad selgitavad oma kontseptsiooni ja eesmärgid. Autoritaarne juhtimis- ja suhtlusstiil laadis „palju piitsa, vähe präänikut”, nagu kirjutas üks laulja „Meditatsioonide...” kohta, ei ole viljakas ja jätkusuutlik.

Kokkuvõttes saab järeldada, et koorimuusika lavastus on VP laulja jaoks motiveeriv kooritöö osa, kuid sellelt protsessilt oodatakse paremat ajaplaneerimist dirigendi kui ka lavastajate poolt, selgemat tervikpilti kogu lavastusest ehk kontseptsioonist, kus laulja liigub, ning konstruktiivset tagasisidet, kus ei oleks negatiivset ülekaalus ehk head kommunikatsiooni.

lavastuslikku liikumist. Muusikalise poole eest vastutas dirigent, kes ei olnud lavastuses samaväärne osaleja koorilauljatega, vaid juhtis koori tegevust lava tagant.

4. Kokkuvõte

Käesolevat dissertatsiooni „Harrastuskoori motivatsioonist ja dirigendi rollist selle kujundamisel Noorte Segakoori Vox Populi koorimuusika lavastuste näitel“ ajendas kirjutama minu pikaajaline (2006–2017) tegevus Vox Populi (VP) dirigendina ning huvi lähemalt tundma õppida lauljate motiveeritust ja selle dünaamikat.

VP on üle 10 aasta tegutsenud asjaarmastajate koor, milles laulab üle 50 inimese keskmise vanusega umbes 30 aastat. Enamik lauljatest töötab erinevatel ametikohtadel, umbes kolmandik on üliõpilased. VP lauljad tegelevad erinevate hobidega, enamik tunnistab, et kooritöö on siiski kõige olulisem. Repertuaar, mida noortekoor esitab, on mitmekesine: kavades on eesti ja paljude teiste maade heliloojate loomingut. Dirigendina on mu tähtsaimaks eesmärgiks teoste valikul lauljate vokaalse võimekuse arendamine ning soov leida muusikat, mis on koori jaoks huvitav ja elamuslik.

Vox Populi tegevushooajad on olnud töömahult erinevad, kuid enamasti mahub ühte aastasse 3–4 erineva suuruse ja repertuaariga projekti. Kontserte antakse aastas keskmiselt kümme. Kuni aastani 2009 esines VP n-ö tavapärase koorikontsertidega. Alates 2009. aastast on koor teinud koostööd professionaalsete teatrilavastajatega, kellega on valminud kokku 9 kontsertlavastust. Käesolevas töös uurin neist kolme Veljo Tormise muusikale loodud lavastust: „Pariisi linnas Londonis“ (esitatud 2010 ja 2011), „Ingerimaa õhtud“ (2012) ja „Meditatsioonid Tormisega“ (2015). Kõigi nende lavastajateks on olnud Anne Tärnpu ja Eva Koldits. Tormise rahvamuusikal põhinev looming on minu ja lavastajate ideede kohaselt hea aines lavastamiseks, kuna pärimuslik tekst ja selle ajalooline kontekst võimaldavad välja tuua palju erinevaid tähendustasandeid.

„Pariisi linnas Londonis“ oli VP-i esimene tõsine lavastuslik projekt, mille ettevalmistus oli töömahukas ja keeruline, kuna osalistel puudus ettekujutus koorilaulja teatri-alasest rollist ja suutlikkusest. „Ingerimaa õhtute“ ettevalmistus oli põhjalik, hõlmates muuhulgas koori külaskäiku Ingerimaale, mis andis kõigile asjaosalistele vahetu kultuurikogemuse, aidates sel moel lavastajatel kergemini oma ideedega lauljateni jõuda. „Meditatsioonid Tormisega“ on Vox Populi lavastustest kõige lühema ja intensiivseima prooviperioodiga, mille käigus tekkis palju suhtlusprobleeme ja pingeid. Etenduste lõppedes lahkus koorist 12 lauljat, mis tõstatas juba varem uuritud lauljate motivatsiooniprobleemaatika uude valgusesse.

Käesoleva väitekirja eesmärk on uurida harrastuskoori lauljate motivatsiooni ning dirigendi võimalusi, tähtsust ja tähendust motivatsiooni kujundamisel. Analüüsin kolme koorimuusika lavastuse alusel, kuidas lavastamise protsess ning dirigendi, koori ja lavastajate koostöö on mõjutanud lauljate motivatsiooni. Dissertatsiooni probleemid, millele otsin vastust, on järgmised: miks noored inimesed hakkavad tegelema koorilauluga, mis mõjutab lauljate motivatsiooni, milliseid vahendeid ja stiimuleid saab kasutada dirigent, et motiveerida lauljaid püüdlema järjest parema kunstilise ja tehnilise taseme poole. Käsitlemaks neid küsimusi, viisin VP lauljate hulgas ajavahemikul 2013–2016 läbi viis kirjalikku küsitlust ja intervjuud. Lisaks sellele olen alates 2009. aastast, kui VP praktikasse lisandusid lavastatud kontsertetendused, teinud osalusvaatlusi kultuuriantropoloogide välitööde eeskujul. See tähendab, et lavastajate töö etapis jälgisin ja analüüsisin nende tegevust ja suhtlust kooriga.

Selleks, et käesolevas töös analüüsida lauljate motivatsiooni ja tegureid, mis seda mõjutavad koorimuusika lavastuste protsessis, avasin esmalt kooritöö kui tõsise vaba aja tegevuse, tuginedes Robert Stebbinsi ja Epp Reiska töödele. Stebbins liigitab kohustustest üle jäävat aega täitvad tegevused argi- ja tõsisteks vaba aja tegevusteks. Kooritöö kuulub selgelt viimasesse kategooriasse, kuna eeldab pühendumust ja planeeritust, pakkudes vastu erinevaid hüvesid. Reiska vaatleb noorte inimeste vaba aja kasutust, tuues mh välja sisemised ja välised piirangud selle sisustamisel. Sarnast situatsiooni tuvastasin oma uurimuses ka VP-i lauljatel.

Motivatsiooniteooria paljudest harudest valisin siinse uurimuse lähtekohaks enesemääramise teooria (*self-determination theory*; *SDT*), mille alusepanijateks on Edward L. Deci ja Richard M. Ryan. Minu hinnangul sisaldab *SDT* kõige selgemaid ja adekvaatsemaid mõisteid ning vahendeid, et analüüsida juhi (dirigendi ja lavastajate) võimalusi mõjutada tegevusest innustunud asjaarmastajate (koorilauljate) motivatsiooni. Nimelt: nii nagu teised teoreetikud, jaotavad ka Deci ja Ryan motivatsiooni sisemiseks ja väliseks. Ent erinevalt paljudest teistest uurijatest, näitavad nad välist motivatsiooni neljaastmelisena, alates etapist, kus inimese tegevust juhib üksnes väline regulatsioon kuni integreeritud tasandini, mis on üsna lähedane sisemisele motivatsioonile. Samuti on siinse uurimuse jaoks oluline, et Deci ja Ryan toovad välja inimese kolm peamist psühholoogilist vajadust – autonoomsuse, kompetentsuse ja kuuluvuse – ja kirjeldavad nende seoseid motiveerituse astmete ja inimese käitumismustritega.

Rakendades kirjeldatud teoreetilisi aspekte VP-i lauljate motivatsiooni analüüsimiseks, tõin oma töös välja, et ehkki noored inimesed valivad oma vaba aja sisustamiseks koorilaulu siis,

kui nad on selleks sisemiselt motiveeritud, pole motivatsioon koori „hallis argipäevas“ konstantne. Koor on spetsiifiline kooslus ja struktuur, kus kõik tegevused ei saagi tõukuda vaid sisemisest motivatsioonist, kuna tegemist on küll kollektiivse praktikaga, kuid sellel on samas juht – dirigent, kes vastutab repertuaari, projektide, kontsertide ja kunstilise tulemuse eest. Paratamatult tuleb lauljal oma sisemised huvid aeg-ajalt tahaplaanile jätta ja juhul omakorda on vajadus kasutada nõ väliseid motivaatoreid. Oluline on, et dirigent tajuks oma võimalusi ja oskaks analüüsida kooris valitsevat motivatsioonitaset. Samuti on oluline, et dirigent tunneks ära demotivaatorid. Pakkudes lauljatele kooritöös psühholoogiliste vajaduste rahuldamise võimalusi, saab mõjutada motivatsiooni dünaamikat. Samas ei tohi unustada, et sisemine motivatsioon avaldub vaid tegevuste puhul, mis on laulja jaoks väljakutsuvad, uudsed ja väärtuslikud.

Kui laulja sisemine motivatsioon on kõrge, siis saab ta kogeda oma tegevuses haripunkti, mida psühholoogias nimetatakse vooseisundiks (ka kulgemiseks; *flow*), mida esimesena uuris Mihaly Csikszentmihalyi, kirjeldades seda seisundit kui äärmiselt keskendunut, ennastunustavat kogemust, mida saavutatakse pingutuse tulemusel ning mis pakub tõelist naudingut. Csikszentmihalyi kontseptsioonile baseerudes töötasid Andero Uusberg ja Kaspar Kruup oma mudeli, mille kohaselt vooseisundi eeldusteks on ennekõike inimese täielik fookusseeritus ning hasartsus. Mida rohkem on tegevuses fookusseeritust ja hasartsust, seda tõenäolisemalt tekitab see vooseisundi. Selle mudeli alusel koostasid Uusberg ja Kruup küsimustiku, mille kaudu saab inimese vookogemust kindlaks määrata ning mida rakendasin ka oma uurimuses. Selgus, et lauljate osalemine kontsertlavastustes on pakkunud enamikule neist vooseisundit. Ilmselt tuleb see asjaolust, et lavastustes tuleb lauljatel end tõsiselt proovile panna ja rakendada kogu oma loomingulist potentsiaali. Arvan aga, et vookogemus oleks olnud veel kõrgem, kui lauljate pädevus olnuks nii suur, et nad oleksid võinud unustada kõik muu, mõtlemata tulemusele, edule või ebaedule, tasule või muudele isiklikele või sotsiaalsetele eesmärkidele. Just selline olukord võimaldab kõige tõenäolisemalt luua vooseisundi.

Kirjeldades oma töös kronoloogilises järjestuses põhjalikult kolme Veljo Tormise kooriteoste lavastusprotsesse ja etendusi, näitasin, millised olid lavastuste sarnased ja erinevad kogemused koori, dirigendi ja lavastajate jaoks. Kui kahe esimese lavastuse tööprotsess oli ühelt poolt uudne – lauljate jaoks esimene näitlejaroll, suhtlemine lavastajate kui uute juhtidega dirigendi kõrval, ning teiselt poolt andis see kõigile osapooltele võimaluse kohaneda üksteise töö- ja suhtlusstiiliga, siis kolmas lavastus – „Meditatsioonid Tormisega” – kujunes

kõigi jaoks problemaatiliseks. Selle põhjuseks oli kõigepealt asjaolu, et ühte aastasse langes kaks keerukat projekti: vaid pool aastat pärast „Savisaare“ etendusi teatris NO99 algasid proovid järgmise lavastusega. Ilmnes, et harrastuskoori jaoks on selline intensiivsus liiga kõrge. Teiseks, kohe prooviperioodi alguses avaldunud probleemiks, said budistlikud mantrad, mis olid paljude lauljate jaoks võõrad, ent lavastajad pidasid nende praktiseerimist vajalikuks, et saavutada õiget tunnetust. Kolmandaks häirivaks faktoriks oli lavastajate autoritaarne, järsk ja nõudlik tööstiil, mida paljud lauljad tõlgendasid alandavana. Lisaks tunnistasid kooriliikmed, et neile jäid lavastuse terviklik kontseptsioon ja juhtide taotlused selgusetuks, vähemalt prooviperioodi algupoolel.

Käsitledes „Meditatsioone Tormisega” enesemääramise teooria raamistikus, saab järeldada, et selle ettevalmistusprotsessis jäid rahuldamata inimese peamised psühholoogilised vajadused. Laulja, kes tunneb oma valikuvabaduse vähenemist (liiga intensiivne töö) ning on sunnitud tegelema talle võõra vaimse praktikaga (budistlikud mantrad) ja täitma autoritaarse juhi käske, ei saa tajuda autonoomsust. Pädevustunnet vähendas teadmatus lavastuse terviklikust kontseptsioonist, ning kuuluvust ei saa kogeda olukorras, kus koos tegutsevad inimesed üksteist ei väärtusta ega tunnusta. Järelikult oli vähemalt lavastuse ettevalmistusprotsessis lauljate motivatsioon tugevas languses ning sellest tulenevalt on mõisteta mõnede lauljate järjest tugevnenud otsus koorist lahkuda. Samas tundub, et kontsertreis Ameerika Ühendriikidesse sai siiski paljudele motiveerivaks ja pakkus rahuldust hea tulemuse saavutamisest.

Lisaks konkreetsete lavastusprojektide põhjal tehtud küsitlustele ja nende analüüsile, uurisin lauljatel ka üldistatult nende suhestumist kooritööga; arusaamist hea dirigendi omadustest; hinnanguid lavastatud koorimuusikale kui uudsele žanrile ning edaspidiseid eelistusi.

Kooriliikmete vastuste uurimisest tulid üldistavalt välja järgmised olulised punktid:

- (1) Koorimuusika lavastustes osalemine on muutnud 71% laulja arusaama teatrikunstist. Mitme laulja arvates on näitlejatöö tunduvalt keerulisem, kui nad varem ette kujutasid. Olles kaasa teinud lavastuslikes protsessides, vaadatakse erinevaid etendusi kriitilisemalt, jälgides ka detaile, millele varem ei osatud tähelepanu pöörata, nagu näiteks valgus, muusika sobivus, masside liikumisstseenid jm.
- (2) Hoolimata esile kerkinud probleemidest ja takistustest, on koorimuusika lavastused enamike lauljate jaoks jätkuvalt huvipakkuv ja motiveeriv žanr, sest see kätkeb endas

uudsust nii repertuaari kui lavastusprotsessi. Selgub, et VP-sse on soovitud liikmeks astuda just sooviga osaleda koorimuusika lavastustes. Sellest võib järeldada, et koor on kogunud kontsertlavastustega tuntust ning ühtlasi võib pidada žanri motivatsiooni käivitajaks. Enamik vastajaid (59%) nendib, et nende eesmärgid on kooris laulmise ajal muutunud, suurel osal just (lavastusprojektide osas) positiivses suunas.

- (3) Samas on üsna paljudele lauljatele lavastuses osalemine koormav. Kõige probleemsem on ajaressursi leidmise, mis toob kaasa keerukaid läbirääkimisi ja kokkuleppeid tööandjate ja perekondadega. Mõnelegi lauljale tundub, et harrastuskooris osalemine on muutumas teiseks tööks peale põhitööd.
- (4) Lauljate hinnangute põhjal on koori ja juhtide vahel toimiv hea, adekvaatne ja sõbralik kommunikatsioon väga oluline. Just head suhtlusoskust hinnatakse dirigendi tegevuseski tähtsamaks kui muid omadusi (näiteks muusika-alast professionaalsust). Lauljad ootavad, et neile tutvustataks nii eesootavaid suuri projekte ja tööplaani, aga ka kontsertlavastuse keskseid ideid, eesmärke ja tervikpilti.

Arvestades, et üks käesoleva uurimuse praktilistest eesmärkidest oli planeerida ja arvestada edaspidi paremini dirigendi rolliga harrastuskoori tegevuses, toon dirigendi tööks välja järgmised järeldused:

- (1) harrastuskoori motivatsiooni suurendab eesmärgistatud tegevus. See tähendab, et dirigent peab suhtlema kooriga selgelt ja positiivselt ning valdama täpset ja pikaajalist ajaplaneerimist. Kõik tegevused, mis pakuvad lauljale hakkamasaamiskindlust ja fookuseeritust, kasvatavad motivatsiooni ja suurendavad võimalust pikaajaliseks ja edukaks kooritegevuseks.
- (2) motivatsiooni vähendavad autoritaarne juhtimisstiil, halb ajaplaneerimine (lühikesed etteteatamised, üle kokkulepitud aja kestvad proovid jms), vähene kommunikatsioon.

Käesolev töö keskendus koorilauljate motivatsiooni probleematikale, mida analüüsiti koorimuusika lavastuste protsessi kaudu. Kuigi Eestis on koorilaul väga populaarne hobi, siis koorilauljate motivatsiooni pole teaduslikult varem uuritud. Ometi on koorilauljate mobiilsus suur: kollektiive vahetatakse, aga koorist ka lahkutakse pärast aastat või paari osalemist. Leian, et selline liikumine ja püsimatus ühe koori liikmena muudab meeskonnatöö ja eesmärkide poole liikumise keeruliseks. Koorilauljate motivatsiooni uurimine erinevatest vaatevinklitest võimaldab dirigendi tööd teadlikumalt planeerida ja teostada. Loodan, et minu

uurimus ärgitab dirigente mõtlema lauljate sisemise motivatsiooni üle ja otsima teadmisi vooseisundi kohta või tegema aastas korra rahuloluküsitlusi ja õppima seeläbi oma meeskonda ning ka iseennast ja oma töömeetodite mõju paremini tundma.

Allikad

Kiseljova, Jelena 2012. [Annotatsioon ansamblist Röntyskä] – Kontsertlavastuse „Ingerimaa õhtud“ kavaleht.

Türnpu, Anne 2012. Kontsertlavastuse „Ingerimaa õhtud“ kavaleht.

Türnpu, Anne 2015. Kontsertlavastuse „Meditatsioonid Tormisega“ kavaleht.

Kasutatud kirjandus

Bailey, Betty A; Davidson, Jane W. 2005. Effects of group singing and performance for marginalized and middle-class singers. – *Psychology of Music*. No 33: 3, pp. 269–303.

Barba, Eugenio 1999. *Paberlaevuke. Sissejuhatus teatri antropoloogiasse*. Tallinn: Eesti Teatriliit.

Beck, Robert J. 2000. Choral singing, performance perception, and immune system changes in salivary immunoglobulin A and cortisol. – *Music Perception*. No 18:1, pp. 87–106.

Brophy, Jere 2014. *Kuidas õpilasi motiveerida*. Tallinn: SA Archimedes ja Leelo Jõulu.

Clift, Stephen; Hancox, Grenville; Morrison, Ian; Hess, Bärbel; Kreutz, Gunter; Stewart, Don 2010. Choral singing and psychological wellbeing: Quantitative and qualitative findings from English choirs in a cross-national survey. – *Journal of Applied Arts and Health*. No 1: 1, pp. 19–34.

Coatsworth, Douglas; Conroy, David; Kaye, Miranda 2006. Coaching Climates and the Destructive Effects of Mastery-Avoidance Achievement Goals on Situational Motivation. – *Journal of Sport & Exercise Psychology*. No 28, pp 69–92.

Csikszentmihályi, Mihaly 1990. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper & Row.

Csikszentmihályi, Mihály 2007. *Kulgemine: optimaalse kogemuse psühholoogia*. Tallinn: Pegasus.

Deci, Edward L; Koestner, Richard; Ryan, Richard M. 1999. A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation – *Psychological Bulletin*. Nov. 125, pp 692–700.

Deci, Edward L.; Schwartz, Allan J.; Sheinman, Louise; Ryan, Richard M. 1981. An Instrument to Assess Adults' Orientation Toward Control Versus Autonomy With Children: Reflections on Intrinsic Motivation and Perceived Competence. – *Journal of Educational Psychology*. No 73, pp. 642–650.

Deci, Edward L.; Ryan, Richard M. 1985. *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

Deci, Edward L.; Ryan, Richard M. 1985. The General Causality Orientation Scale: Self-determination in Personality. – *Journal of Research in Personality*. No 19, pp. 109–134.

Deci, Edward L., Vallerand, Robert J., Pelletier, Luc G.; Ryan, Richard M. 1991. Motivation and Education: The Self-Determination Perspective. – *Educational Psychologist*. No 26 (3), pp. 325–346.

Deci, Edward L.; Ryan, Richard M. 1996. Need Satisfaction and the Self-regulation of Learning. – *Learning & Individual Differences*. No 8 (3), pp. 165–174.

Deci, Edward L.; Ryan, Richard M. 2000b. The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-determination of Behavior. – *Psychological Inquiry*, Vol. 11(4), pp. 227–269.

Deci, Edward L.; Ryan, Richard M. 2000–2001. Self-determination Theory: An Approach to Human Motivation & Personality. University of Rochester, <http://psych.rochester.edu/SDT/>, 02.11.2015.

Deci, Edward L.; Ryan, Richard M. 2004. *Handbook of self-determination research*. Rochester (N.Y.): University of Rochester Press.

Deci, Edward L., Ryan Richard M. 2006. Self-Regulation and the Problem of Human Autonomy: Does Psychology Need Choice, Self-Determination, and Will?. – *Journal of Personality*, No 74: 6, pp. 1557–1586.

Deci, Edward L.; Ryan, Richard M. 2008. Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. – *Canadian Psychology* 49: 3, pp. 182–185.

Deci, Edward L.; Ryan, Richard M., Guay, Frederic 2014. Self-determination theory and actualization of human potential. – *Theory Driving Research*, pp. 109–133.

Denny, Richard 2006. *Motivate to Win: How to Motivate Yourself and Others*. Third Edition. London: Kogan Page Limited.

Durrant, Colin 2003. *Choral Conducting: Philosophy and Practice*. New York & London: Routledge.

Fredrickson, Scott 2004. *Motivating your choir*. From Popular Choral Handbook. Mission Viejo: Scott Music Publications.

Freeman, Paul; Rees, Tim 2009. Social support moderates the relationship between stressors and task performance through self-efficacy. – *Journal of Social and Clinical Psychology*. No 28 (2), pp. 244–263.

Fucci Amato, Rita de Cassia; Amato Neto, João 2008. *The role of the choir conductor in motivating his group: conceptual revision, suggestions, and a perspective of music*

undergraduate students. Proceedings of the 19th. Annual Production and Operations Management Society (POMS) Conference. POMS, La Jolla, California, USA.

Hagger, Martin S; Hein, Vello; Koka, Andre; Pihu, Maret 2008. How students' perceptions of teachers' autonomy-supportive behaviors affect physical activity behavior: an application of the trans-contextual model. – *European Journal of Sport Science*. No 8 (4), pp. 193–204.

Kalmus, Veronika; Masso, Anu; Linno, Merle 2015. Kvalitatiivne sisuanalüüs. – *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>, 20.10.2015.

Kalmus, Veronika 2015. Standardiseeritud kontentanalüüs. – *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*, <http://samm.ut.ee/kontentanalyys>, 20.10.2015.

Kask, Leelo 2015. Kontsert-etendus „Meditatsioonid Tormisega“ Vox Populi esituses. – *Vaba Eesti Sõna*, 22.10.

Kawulich, Barbara B 2005. Participant Observation as a Data Collection Method. – *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*. Vol. 6, No. 2, Art. 43 <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/466/996#g2>; 31.10.2015.

Krull, Edgar 2000. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikool.

Kuusk, Priit 2000. *Veljo Tormis: joni pärast heliloojaks!* Tallinn: Prisma Print.

Laherand, Meri-Liis 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Lamont, Alexandra 2011. Negotiating music in the real world: development, motivation, process, and effect. – *Music and the Mind*. Ed Irène Deliège and Jane Davidson. Oxford; New York: Oxford University Press, pp. 47–64.

Lamont, Alexandra 2012. Emotion, engagement and meaning in strong experiences in music performance. – *Psychology of Music*. No 40 (5), pp. 574–594.

Lauristin, Marju; Vihalemm, Peeter 2013. *Minu laulu- ja tantsupidu*. Sotsioloogilise uuringu aruanne. Eesti Laulu- ja Tantsupeo Sihtasutus.

Lebrecht, Norman 1991. *Maestro Myth: Great Conductors in Pursuit of Power*. London: Simon & Schuster LTD.

Litman, Peter 2006. The relationship between gesture and sound: A pilot study of choral conducting behaviour in two related settings. – *Visions of Research in Music Education*. Vol 8, September.

Mayring, Philipp 2000. Qualitative Content Analysis. – *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*. Vol 1, No 2, Art. 20. <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/466/996#g1>, 31.10.2015.

McCarthy, James 2013. Does it really matter if a choir is `professional` or `amateur`? – *Gramophone*. July 17th, <https://www.gramophone.co.uk/features/focus/does-it-really-matter-if-a-choir-is-%E2%80%98professional%E2%80%99-or-%E2%80%98amateur%E2%80%99>, 27.11.2015.

Mitchell, Terence R. 1982. Motivation: New Directions for Theory, Research, and Practice. – *Academy of Management Review*. Vol 7; pp. 80–88. http://www.jstor.org/stable/257251?seq=2#page_scan_tab_contents, 17.09.2014.

Poggy, Isabella 2011. *Music and leadership: the Choir Conductor's multimodal communication*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Reeve, Johnmarshall, Jang, Hyungshim, Carrell, Dan, Jeon, Soohyun, & Barch, Jon. 2004. Enhancing Students' Engagement by Increasing Teachers' Autonomy Support. – *Motivation and Emotion*. Vol. 28 (6), No. 2.

Reeve, Johnmarshall 2005. *Understanding Motivation and Emotion*. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Reiska, Epp 2011. *Noorte täiskasvanute osalus tõsistes vabaaja tegevustes: motivatsioon, takistused ja strateegiad*. Magistritöö käsikiri. Tallinna Ülikool.

Rolsten, Kathy K. 2011. *The Performance Production Process of an Outstanding High School Choir*. Dissertation. University of South Florida.

Rookäär, Marge-Ly 2015. Meditatsioon Tormiseta. – *Sirp*, 18.09.

Ryan, Richard M.; Deci, Edward L. 2000. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions – *Contemporary Educational Psychology*. No 25, pp. 54–67.

Saar, Paul 2007. Ingeri kiriku minevikust ja olevikust. – *Eesti Kirik* nr 44, 14.11., nr 45, 21.11., nr 46 28.11., nr 47 05.12.

Schechner, Richard 2002. *Performance Studies: An Introduction*. London, New York: Routledge Classics.

Schunk, Dale H.; Pintrich, Paul, R.; Meece, Judith, L. 2008. *Motivation in Education: theory, research and Applications*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Sevagin, Anna-Sophia 2016. *Kontsert-etenduse „Meditatsioonid Tormisega“ muusikaline dramaturgia*. 12. klassi lõputöö. Tallinna Muusikakeskkool.

Spradley, James P. 1980. *Participant observation*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Stebbins, Robert A. 1998. *After Work: The Search for an Optimal Leisure Lifestyle*. Calgary: Detselig Enterprises Ltd.

Stebbins, Robert A. 2007. *Serious Leisure: A Perspective for Our Time*. New Brunswick, London: Transaction Publishers.

Sutton, Ruth E. 2005. Assessment of Student Learning: Moving from Compliance to Internalization. – *Assessment Update*. Vol. 17 (11/12), No 6.

Tõnurist, Igor 1996. Isuri rahvamuusikast I. – *Mäetagused: Hüperajakiri* 1/2, lk. 75–80.

Türnpu, Anne 2011. *Trikster loomas maailma ja iseennast*. Doktoritöö käsikiri. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstikool.

Uusberg, Andero; Kruup, Kaspar 2015. *Vookogemuse mõõdikutepaketi arendamine*. Lõppraporti käsikiri. Tartu Ülikool; Flowtime OÜ.

Vallerand Robert J.; Reid Greg 1984. On the Casual Effects of Perceived Competence on Intrinsic Motivation: A Test of Cognitive Evaluation Theory – *Journal of Sport Psychology*. No 6 pp. 94–102.

Vansteenkiste, Maarten; Lens, Willy; Deci, Edward L. 2006. Intrinsic Versus Extrinsic Goal Contents in Self – Determination Theory: Another Look at the Quality of Academic Motivation. – *Educational Psychologist*. No 41 (1), pp. 19 – 31.

Viilup, Kaspar 2015. Koos Tormisega peaaegu metsas. Arvustus. – *kultuur.err.ee*, 13.09.2015, <http://kultuur.err.ee/v/teater/arvustus/7313cb6c-6a3d-4c5f-9eca-7961cddbc0ce/arvustus-koos-tormisega-peaaegu-metsas>, 15.09.2015.

Vroom, Victor H.; Deci Edward L. 1983. *Management and Motivation*. London: Penguin Books Ltd.

Wehmeyer, Michael L. 1999. A Functional Model of Self-determination: Describing Development and Implementing Instruction. – *Focus on Autism & Other Developmental Disabilities* Vol 14 (1), pp. 53-62.

Wilson, Sarah R. 2011. *Community Choir: What Motivates People to Join, Stay, and Sing*. A Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements of the Degree of Master of Education. University of Victoria.

Summary

My long-term activity (2006 - 2017) as a conductor of Vox Populi (VP) and the interest to learn the motivation of singers and its dynamics in depth motivated me to write the dissertation "Regarding The Motivation of an Amateur Choir and the Role of a Conductor in its Development on the Example of the Productions by the Youth Choir Vox Populi".

VP is an amateur choir that has been active for more than 10 years and consists of more than 50 singers with the average age of roughly 30 years. Most of the singers work in various fields, roughly a third consists of students. The singers in VP have various hobbies, most of them acknowledge choir work to be most important. The repertoire by the youth choir is diverse: the programmes include works by composers from Estonia and many other countries. My main goal as a conductor, when choosing the repertoire, is to develop the vocal capabilities of the singers and to find music that is interesting and offers experiences.

The active seasons have a varying degree of work load, but ordinarily 3 to 4 projects with various capacity and repertoire will be carried out within one. Ten concerts are performed in a year on average. VP performed so-called ordinary choir concerts until 2009. The choir has collaborated with professional directors since 2009, who have produced 9 concert stagings. In this work I will research three productions which used music by Veljo Tormis: "In the Parisian City of London" ("Pariisi linnas Londonis", performed in 2010 and 2011), "Ingrian Evenings" ("Ingerimaa õhtud", 2012) and „Meditations with Tormis" ("Meditatsioonid Tormisega", 2015). All these have been staged by Anne Türnpu and Eva Koldits. The works by Tormis, which are based on traditional music, make up a good staging material according to my ideas with the directors, because traditional texts and their historic backgrounds allow to present a multitude of meanings.

"In the Parisian City of London" was the first serious staged project by VP with a laborious and complicated preparation, since the parties lacked the imagination concerning the theatrical roles and capabilities of a choir singer. "Ingrian Evenings" involved a thorough preparation, including a visit to Ingria by the choir, to provide a direct cultural experience for the people involved to be able for the directors to reach the singers with their ideas. "Meditations with Tormis" had the shortest and most intense rehearsal period out of all the projects by VP, during which many communication problems and tensions arose. 12 singers

left the choir after the final performance and the previously studied topic regarding problems with motivation resurfaced.

The aim of this dissertation is to examine the motivation of the singers in an amateur choir and the opportunities, importance and the meaning of the conductor in the forming of motivation. Based on 3 shows of choral music I will analyse the influence of the staging process and the cooperation between the conductor, choir and directors on the motivation of singers. **Problems** in the dissertation which I'm looking for an answer to, are the following: why do young people pick up choral singing, what affects the singers motivation, what are the resources and incentives usable by a conductor to motivate the singers to strive for an increasingly better artistic and technical level. I carried out five written surveys and interviews among the singers in VP between 2013-2016 to address these issues. In addition, since 2009, when the practice in VP started to include concert performances, I've been carrying out participational surveys on the example of cultural anthropologists. This means, that during the directors work I watched and analyzed their actions and relations with the choir.

Based on the works by Robert Stebbins and Epp Reiska, I chose to open up the choral work as serious activity during leisure to be able to analyze the motivation of singers and the influencing factors during the process of the staging of a choral work. Stebbins classifies the obligations throughout leisure as common and serious leisure activities. Choral work can clearly be classified into the latter, because it presumes commitment and planning, and provides various benefits. Reiska looks at the usage of leisure time by young people and among other presents internal and external limitations in its fulfilment. I discovered a similar situation in my research regarding singers of VP.

Amongst the numerous branches in motivation theory I chose the self-determination theory (SDT) by Edward L. Deci and Richard M. Ryan. The *SDT* includes the most clear and adequate definitions and means to analyze a leaders (conductor and directors) opportunities to influence the motivation of enthusiastic amateurs (choir singers) in my estimation. Namely: as others theorists, Deci and Ryan also classify motivation to be internal and external. However, unlike many other researchers, they show, that the external motivation consists of four levels, where the human activity is guided only by external regulations until the integrated level,

which is relatively similar to internal motivation. It is also important for this study, that Deci and Ryan elicit the three main psychological needs of a human – the autonomy, competence and affiliation – and describe their relations with the levels of motivation and human behavioural patterns.

In my dissertation I've presented through the implementation of the described theoretical aspects to analyse the motivation of the singers in VP, that although young people choose the choral singing to fulfil their leisure time in case of internal motivation, the motivation within the “grizzly working day” is not constant. The choir is a specific mixture and a structure, where all the actions can't base only on internal motivation, because although this is a collective activity, it still has a leader - a conductor, who is responsible for the repertoire, projects, concerts and artistic result. Inevitably, the singer must suppress its own internal interests from time to time and the leader needs to use external motivators. It is important for the conductor to know own capabilities and to be able to analyse the level of motivation within the choir. It is also important for the conductor to recognize demotivators. By offering the singers possibilities to satisfy psychological needs, the dynamics of the motivation can be influenced. However it should not be forgotten that the inner motivation manifests itself only in case of challenging, novel and valuable activities for the singer.

In case of a singers high internal motivation it is possible to experience a climax, which in psychology is referred to as flow and was first researched by Mihaly Csikszentmihalyi - this has been also described as extreme focusing, an ardent experience that is achieved through exertion and which offers true pleasure. According to the concept by Csikszentmihalyi, Andero Uusberg and Kaspar Kruup created their own model, which states that above all, the flow is the total focus and human passion. With an increase in focusing and passion in an activity, the probability of creating a flow increases. Uusberg and Kruup compiled a questionnaire based on this model, which I used in my research to allow to determine the flow of a person. It emerged, that the participation in a concert show has offered flow to most of the singers. This is probably due to the factor, that the singers really need to test themselves and employ their whole potential. I do think, that the experience of the flow would have been higher, if their competence would have allowed them to forget everything else - not to think about the result, success or failure, or any other personal or social aim. It is exactly this kind of a situation, that allows a flow with a higher probability.

Describing in my work the staging processes and shows of each of the choir pieces by Veljo Tormis in depth and in chronological order, I presented the similar and different experiences of the choir, conductor and the directors. If the working process of the first two shows was novel in a way - first acting for the singers, communication with the directors as new leaders next to the conductor, secondarily providing all the participants a way to adjust to each others work and communication style, than the third, “Meditations with Tormis”, turned out to be problematic for everyone. Mainly caused by the fact, that two difficult projects happened to take place in one year, as only after half a year after the performances of “Savisaar” in theatre No99, rehearsals for a new show already started. It appeared, that such intensity is too much for an amateur choir. Secondarily, a problem emerged right from the start in the form of Buddhist mantras, that were strange to many of the singers, but were also being considered important by the directors to accomplish the right perception. The third disturbing factor was the authoritarian, steep and demanding working style of the directors, which by many singers was interpreted as humiliating. In addition, a number of members in the choir admitted, that the whole conception and the endeavours by the leaders remained unclear, at least in the beginning of the rehearsing period.

By putting the “Meditations” within the framework of the self-determination theory, it could be deducted, that the main psychological needs of a human were not satisfied within the preparative process. A singer, who acknowledges a decrease in his freedom of choice (too much intensive work) and is forced to deal with strange practices (Buddhist mantras) and to follow the orders by an authoritarian leader, isn’t able to perceive autonomy. Feeling of competence was decrease by not understanding the whole conception of the show, and affiliation can’t be perceived in a situation, where people working together do not value or respect each other. Consequently, at least in the preparatory process, the motivation of the singers was strongly declining and the increasingly strong desire of some singers to leave the choir can be understandable. However, it seems that the concert tour in the United States turned out to be motivational for many and offered reward through achieving a good result.

In addition to questionnaires and analyzes according to specific staging projects, I also studied in a more general level the relationships that the singers had towards the work in a choir; their understandings regarding the characteristics of a good conductor; evaluations regarding the staged choral music as a novel genre and future preferences.

The following important key points emerged from the answers of the members of the choir:

- (1) Participation in stagings of choral music has changed the perception of theatric arts in 71%. Many of the singers believe, that acting is far more complicated as they previously imagined. Through the participation in staging processes, various shows will be watched more critically and details, to which no attention was being paid previously, will be observed, such as the lighting, suitability of the music, motions in mass scenes etc.
- (2) Despite the encountered problems and obstacles, stagings of choral music are for most still an interesting and a motivating genre, as it involves novelty in repertoire and staging process. It emerged, that one reason to become a VP member is to participate in such stagings of choral music. It can be concluded, that the choir has acquired reputation with such concert stagings and can be considered to be a motivation trigger in this genre. Most of the questioned (59%) asserts, that their aims have changed throughout their involvement in the choir, mainly in a positive direction (regarding the staging projects).
- (3) The participation in stagings is however gruelling on many of the singers. The main problem is in allocation of time, that leads to complex negotiations and agreements with employers and families. Some of the singers feel, that participation in an amateur choir is becoming a second work in addition to the main job.
- (4) According to the beliefs of the singers, a good, adequate and friendly communication is very important. Specifically, a good communication skill is evaluated to be more important than other features (such as musical professionalism). The singers expect to be introduced to the upcoming large projects and working schedules, but also to the main ideas, aims and the whole picture a concert performance.

The work at hand focused on the problem of motivation within choir singers, which was analysed through the process of staging choral music. Although choral music is a very popular hobby in Estonia, the motivation has never been scientifically studied. Yet the mobility of choral singers is large: people switch between collectives, but also leave after participating for a year or two. I believe, that such volatility and restlessness as a member of a choir complicates the teamwork and the strive towards goals. The research into the motivation of choir singers allows to plan and carry out conducting in a more deliberate way. I hope that my

study will encourage conductors to think about the internal motivation of singers and to seek knowledge regarding the flow and to perform satisfaction surveys once a year and learn through this about the team, but also about themselves and the effect of their work methods.

Lisa 1. Küsimustik VP lauljatele 2013. aastal „Vox Populi Sinu elus“

1. Sinu vanus *
2. Sugu *
3. Mis aastast alates oled Sa Vox Populi laulnud? *
4. Kas on ette tulnud pause laulmisest, kui jah, siis mis põhjusel ja miks tulid tagasi? *
5. Kas oled enne Vox Populit kokku puutunud muusikaga, kui jah, siis kuidas/kus täpsemalt? *
6. Kui võrdled kolme lavastust - "Tokerjad", "Ingerimaa õhtud" ja "Pariisi linnas Londonis" - milline neist nõudis kõige suuremat kontsentratsiooni, milline oli muusikaliselt kõige nõudlikum, mis Sinu arvates "töötas" publiku jaoks kõige paremini, miks? *
7. Mõeldes eelmises küsimuses olevatele lavastustele, palun kirjelda: *
 - lavastuses kõlanud laulude prooviperioodi
 - lavastuse prooviperioodi
 - lauljate kui näitlejate kontsentratsiooni
 - mida tehti enne etenduste algust, kuidas "soojendati" ja koguti etenduseks energiat
 - etenduse sisu ja mõte
 - koori roll lavastuses, üksiku laulja - Sinu - roll lavastuses
 - lavastuste kriitikat
 - oma isiklike muljeid, muresid-rõõme
8. Kas Sulle meeldib laulda Tormise teoseid? Miks? *
9. Kas koorilaul on Sinu jaoks pühendumus või peale-tööd-hobi? *
10. Mis toob Sind igal teisipäeval ja neljapäeval kooriproovi? Miks oled valinud oma hobiks Vox Populis laulmise? *
11. Kas oled varem laulnud mõnes teises kooris? Millises? Kuidas võrdled Vox Populit eelmise kooriga - kas midagi on teisiti, kas koorielu vastab ootustele? *
12. Kuidas mõjutavad kooris käimist teised lauljad? Kas koorisiseselt on olemas sõpruskond, kuhu kuulud ja kellega koos ka peale proove kohtud? *
13. Mis roll on Sinu jaoks koorijuhil? *
14. Kuidas hindad repertuaari ja kavade raskusastet? Kas Sinu jaoks on üldine koori repertuaar pigem lihtne või keeruline? *
15. Kas väljaspool kooritööd peaks olema rohkem sotsiaalseid üritusi, too mõni näide! *
16. Kas Vox Populis tekivad vahel ka sisemised pinged? Kui, siis kuidas neid lahendatakse, kuidas ise pingeolukorda enda jaoks lahendad? *
17. Missugused Vox Populi traditsioonilised üritused või kontserdid on Sulle olulist mõju avaldanud? Too palun mõned näited! *

Lisa 2. Küsimused Vox Populi lauljatele 2014. ja 2016. aastal „Kes laulavad Vox Populis?“

1. Sugu *
2. Vanus *
3. Mis linnas oled sündinud? *
4. Mitu aastat oled elanud Tallinnas/Harjumaal?
5. Sinu perekonnaseis *
6. Kas kohtusid oma praeguse elukaaslasega Vox Populis?
7. Kas laps(ed) on sündinud Vox Populis laulmise ajal?
8. Kas töötad või õpid? *
9. Märgi omandatud või hetkel omandamisel haridus? *
10. Mis on Sinu ametinimetus? * Võis vastata üldiselt (spetsialist, õpetaja, arst jne.)
11. Kui suur on Sinu töökoormus? *
12. Kui suur on Sinu kuu sissetulek? * valikuvariandid
13. Vox Populile kulub nädalas 3,5 tundi, kas Sul on veel hobisid ja mitu tundi nädalas nende peale kulub? * valikuvariandid
14. Nimeta peale Vox Populis laulmise oma teised hobid!
15. Kuidas hindad Vox Populit hobina? * skaala 1-6 (1-käin siis kui viitsid, 6- pühendun täiega)
16. Kuidas tuled enamasti Vox Populi proovi? *
17. Kuidas hindad enda kohusetundlikkust kooriproovides käimisel? * skaala 1-5 (1-väga halb, 5- väga hea)
18. Hinda, kui oluline on Sinu jaoks Vox Populiga tegelemisel: * skaala 1-6 (1- ei ole oluline, 6- väga oluline)
18. Seltskond ja sõbrad
19. Esituskvaliteet
20. Koorikonkursid
21. Laululaagrid
22. Lavastuslikud projektid, kontsert-etendused
23. Kontserdid ja väljasõidud
24. Laulupeol osalemine
19. Kuidas hindad Vox Populi koori üldist taset? * skaala 1-6 (1-madal, 6-kõrge)
20. Kas oled õppinud muusikakoolis, kui jah, siis millises?
21. Mis aastast alates laulad Vox Populis? *

Lisa 3. Segakoori K.O.O.R., Kaarli koguduse segakoori ja VP motivatsiooni uuring 2015. aastal

Tere, mina olen Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia doktorant ja dirigent Janne Fridolin. Minu üheks uurimusteemaks on koorilaulja ning tema motivatsioon kooris laulmisel. Olen Noorte Segakoori Vox Populi dirigent olnud 9 aastat, alates koori loomisest, ning mind on huvitanud need inimesed, kes tulevad peale oma põhitööd laulmisega tegelema. Nad on väga erinevate erialade esindajad, väga erineva majandusliku kui ka haridusliku taustaga. Aja jooksul on mulle tundunud, et lauljatel on kooris laulmisel ka erinev motivatsioon.

Uuringu eesmärgiks on saada teada, millised koorilaulja tüpaažid on olemas ning mis on erinevate tüpaažide motivatsioon kooris laulmisel. Uuring peadib analüüsiga dirigendi vaatenurgast - milliseid motivatsiooniallikaid saab pakkuda dirigent erineva taustaga lauljatega töötades.

Sedalaadi uuring on esmakordne Eesti pikaajalises koorimuusika traditsiooni ajaloos.

Küsitluse tulemused on anonüümsed, Teie nime ja vastuseid ei avalikustata, need on vajalikud vaid analüüsiks.

KOORILAULU TRADITSIOONI PÜSIVUS

K1. Kas Teie arvates on kooris laulmine oluline?

- 4. Väga oluline
- 3. Pigem oluline
- 2. Pigem ebaoluline
- 1. Täiesti ebaoluline
- 9. EI TEA, EI OSKA ÖELDA

K2. Kui kestlik, jätkusuutlik on Teie arvates koorilaulu harrastamise traditsioon tänapäeva Eestis?

- 4. See on väga tugev, kestlik, jätkusuutlik
- 3. See on veel tugev, kuigi on mõningaid nõrgenemise märke
- 2. See on viimastel aastakümnetel oluliselt nõrgenenud
- 1. See on väljasuremise ohus, kui midagi kiiresti ette ei võta
- 9. EI TEA, EI OSKA ÖELDA

K3. Kas Teie arvates on soovitatav, et kõik Eestis kasvavad lapsed õpiksid koolis koorilaulu?

- 1. Jah, need peaksid kindlasti kohustuslikult kuuluma kooli õppekavasse kui oluline alus rahvusliku eneseteadvuse kujunemisele
- 2. Need peaksid olema kavas soovitusliku valikainena, kuid mitte kõigile kohustuslik õppeaine
- 3. Ei peaks, on palju olulisemaid asju, mida tänapäeva lapsed peavad oskama
- 9. EI TEA, EI OSKA ÖELDA

TEIST ENDAST JA TEIE KOORILAULUHARRASTUSEST

K4. Kas kultuur üldiselt on Teie elus olulisel kohal?

1. Täiesti ebaolulisel
2. Mitte eriti olulisel
3. Küllaltki olulisel
4. Väga olulisel

K5. Kui sageli Teie kodus lauldakse, mängitakse ise pilli?

		Sageli	Aeg-ajalt	Praegu enam mitte, varem küll	Mitte kunagi
A	Perekondlikel sündmustel (sünnipäevadel, pulmades vm)				
B	Pühadel, pidudel (jaanipäeval, jõuludel vm)				
C	Lihtsalt niisama koos olles				
D	Lastele				
E	Omaette, iseendale				

K6. Ma loetlen Teile erinevaid muusikastiile. Palun öelge, kuivõrd need Teile meeldivad.

		Väga meeldib	Üldiselt meeldib	Raske öelda	Üldiselt ei meeldi	Üldse ei meeldi	Ei tea seda stiili, ei kujuta ette
A	Klassikaline sümfooniline või kammermuusika						
B	Kaasaegne sümfooniline või kammermuusika						
C	Kaasaegne koorimuusika						
D	Traditsiooniline eesti koorilaul						
E	Keskaegne ja renessansimuusika						
F	Vaimulik muusika						
G	Ooperimuusika						
H	Opereti, muusikali muusika						
I	Filmimuusika						
J	Pärimusmuusika						
K	Rahvalikud laulud ja pillilood						
L	Pop-muusika						
M	Jazzmuusika						
N	Rokkmuusika						
O	Diskomuusika						
P	Punk						

K7. Milline koorimuusika repertuaar Teile meeldib?

		Väga meeldib	Üldiselt meeldib	Raske öelda	Üldiselt ei meeldi	Üldse ei meeldi	Ei tea seda stiili, ei kujuta ette
A	Vanamuusika						
B	Klassikaline koorimuusika						
C	Kaasaegne koorimuusika						
D	Rahvalaulu seaded						
E	Vaimulik muusika						
F	Lihtsad rahvalikud koorilaulud						
G	Pop-muusika						
H	Jazzmuusika						

K8. Kas Te olete õppinud muusikat, laulmist või pillimängu?

	Muusikat, laulmist, pillimängu
Ainena põhikoolis	
Ainena keskkoolis, gümnaasiumis, kutsekoolis	
Huvikoolis (muusikakoolis, muusikaklassis)	
Erialana kõrgkoolis	
Huviringis, isetegevuskollektiivis, klubis, stuudios	
Eraõpetaja juures	
Omal käel, iseõppijana	
Mujal, kus? KIRJUTAGE:	_____
EI OLE ÕPPINUD	

K9. Kas Te tunnete noodikirja?

1. Jah
2. Ei

K10. Mida pakub Teie jaoks koorilauluga tegelemine?

		Seda eriti	Mõnevõrra ka seda	Seda mitte	EI OSKA ÕELDA
A	Eneseväljendusrõõmu				
B	Kunstihamust, emotsionaalset naudingut				
C	Vaimset rikastumist				

D	Häid kaaslast, sõpra, suhtlemisvõimalust				
E	Toremaid üritusi, seltskondlikku tegevust				
F	Ühiseid laagreid ja reise				
G	Esinemiste elevust, laval oleku elamusi				
H	Tunnustust, edukogemust				
I	Enesekindlust, esinemisoskust				
J	Sisukat ja kasulikku vaba aja veetmist				

K11. Mitu aastat olete tegelenud koorilauluga?

K12. Järjestage kolm kontserti/projekti, mis Teile on kooris laulmise ajal enim meeldinud, alustades kõige mõjusamast!

1. _____

2. _____

3. _____

K13. Millist projekti sellel hooajal kõige enam ootate?

		Seda eriti	Mõnevõrra ka seda	Seda mitte	EI OSKA ÕELDA
A	Konkurssi				
B	Laululaagrit				
C	Jõulukontserti				
D	Koorireisi				
E	Muu.....				

K14. Millised on Teie üldisemad soovid ja ootused koori repertuaari osas?

		Olen täiesti nõus	Olen pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus	Ei tea, ei oska öelda
A	Kavas peaks olema rohkem rahvalaulu seadeid					
B	Kava peaks olema jõukohane kõigile kooriliikmetele					
C	Kava peaks olema kunstiliselt kõrgel tasemel					
D	Kavas võiks olla rohkem kaasaegset koorimuusikat					
E	Kavas peaks olema rohkem vaimulikke laule					
F	Kavas peaks olema rohkem isamaalisi laule					
G	Kavas peaks olema rohkem klassikalist koorilaulu					

H	Kavas võiks olla rohkem suurvorme (kantaate, ooperikoore, oratooriumeid, missasid)					
I	Kavas võiks olla lihtsaid koorilaule, mille kohe proovis selgeks saab					

K15. Missugune koorilaulja Te olete?

A	Olen 100% kohal, käin igas proovis (va haiguste ajal)	
B	Olen 85-90% kohal, puudun ainult siis, kui on erakorralised töö- ja/või kooliülesanded	
C	Olen üle poole proovidest kohal, puudun töö/kooli ja isiklike probleemide tõttu	
D	Käin kohal vähem kui pooled proovid, puudun isiklike, töö- ja/või kooliülesannete tõttu, vahel ka huvipuuduse tõttu	
E	Käin kohal harva, enamasti on mul probleeme motivatsiooni leidmisega	

MOTIVATSIOONIST

K16. Mis või kes Teid koorilaulu harrastamise juures kõige enam motiveerib?

1. _____
2. _____
3. _____

K17. Kas teie kooril on välja kujunenud motiveerimise strateegiad?

1. JAH
2. EI

JAH-vastuse puhul palun tooge näiteid:

EI-vastuse puhul palun kirjutage, kuidas Teie arvates saaks koor kui organisatsioon oma lauljaid motiveerida:

K18. Kas Teid on kooriproovis või mõnel koori üritusel tunnustatud?

1. JAH, sageli
2. JAH, mõnikord
3. JAH, kuid liiga harva

4. EI, mitte kunagi

Kui JAH, siis mille eest Teid tunnustati? _____

K19. Millised dirigendi omadused on Teie arvates kõige enam lauljaid motiveerivad?

		See eriti	Mõnevõrra ka see	See mitte	<i>EI OSKA ÕELDA</i>
A	Dirigendi käeline täpsus ehk tehnilised oskused				
B	Dirigendi terav ja täpne kuulmismeel				
C	Dirigendi teadmised koori repertuaarist				
D	Dirigendi teadmised vokaaltehnikast ehk hääleseadest				
E	Dirigendi suhtlemisstiil				
F	Dirigendi sisemine ambitsioon				
G	Dirigendi huumorimeel				

K20. Missugused motiveerivad omadused ja/või motivatsiooni strateegiad on Teie koori dirigendil?

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

KÜSIMUSED TEIE ENDA KOHTA

K21. Vastaja sugu.

1. Mees
2. Naine

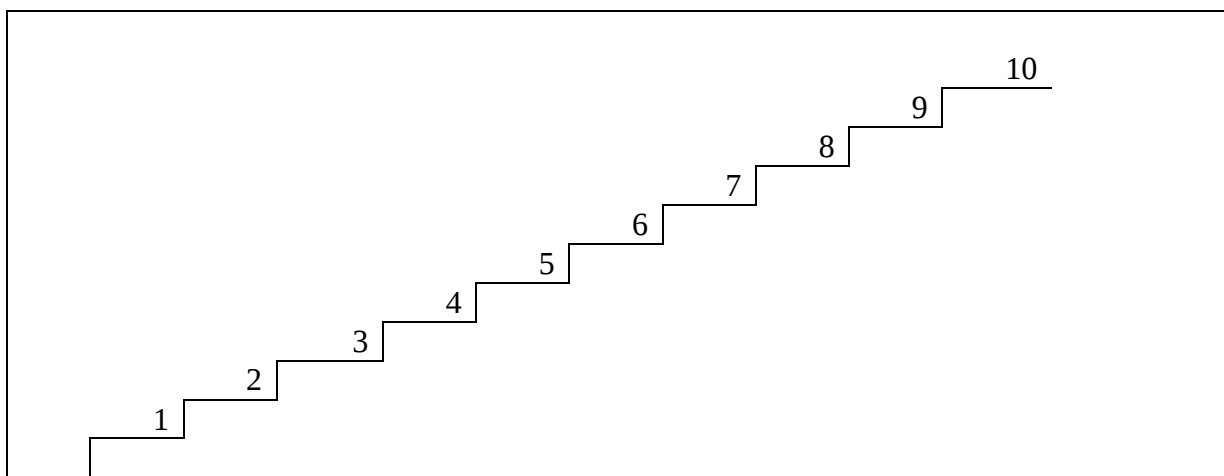
K22. Kui vana Te olete?

_____ aastane

K23. Milline on Teie kõrgeim lõpetatud haridustase?

1. Algharidus
 2. Põhiharidus
 3. Kutseharidus (ilma keskhariduseta)
 4. Keskharidus
 5. Keskharidus + kutseharidus
 6. Rakenduslik kõrgharidus
 7. Ülikooliharidus, kraadiharidus
 8. Muu haridus, milline? *KIRJUTAGE:*
-

K24. Inimesed asuvad ühiskonnas erinevates kihtides. Tinglikult saab seda kujutleda trepina, millel võib liikuda nii üles, päris tippu kui alla, päris põhja. Trepil ülemine, kümnes aste kujutab ühiskonna tippu, kõige rikkamaid ja mõjukamaid inimesi. Alumine, esimene aste aga on neile, kes tunnevad, et on praktiliselt ühiskonnast välja tõrjutud. Kuidas Te hindate, millisel astmel, millises ühiskonnakihis asute praegu Teie?

_____ astmel

K25. Milline on viimasel ajal olnud Teie pere keskmine netosissetulek ühe pereliikme kohta kuus? Liitke kokku kõigi pereliikmete palgad, stipendiumid, toetused, pensionid, muud sissetulekud ja jagage summa pärast maksude mahaarvamist pereliikmete arvuga.

Kuni 60 eurot pereliikme kohta	1
61-100 eurot	2
101-130 eurot	3
131-160 eurot	4
161-200 eurot	5
201-250 eurot	6
251-300 eurot	7

301-400 eurot	8
401-500 eurot	9
501-600 eurot	10
601-800 eurot	11
801-1000 eurot	12
Üle 1000 euro pereliikme kohta	13
<i>KEELDUS</i>	88
<i>EI TEA, EI OSKA ÕELDA</i>	99

K26. Teie perekonnaseis:

1. Vallaline
2. Suhtes
3. Abielus või kooselus, lasteta pere
4. Abielus või kooselus, lastega pere

K27. Kas Te õpite või töötate?

1. Õpin
2. Töötan
3. Õpin ja töötan

K28. Kas Teil on peale koorilaulu veel hobisid ja mitu tundi nädalas nende peale kulub?

1. Ei ole
2. Jah, 1-2 tundi
3. Jah, 3-4 tundi
4. Jah, 5 tundi ja rohkem

K29. Kas olete lauljana seotud veel mõne kooriga?

1. Jah, laulan mitmes kooris
2. Ei, laulan vaid ühes kooris

Lisa 4. VP lauljate tagasiside lavastusele "Meditatsioonid Tormisega" 2015. aastal

1. Kas muusika ja teater on Sinu jaoks kaks erinevat maailma? *
Palun põhjenda oma vastust! *
2. Kas kaasategemine teatriprojektides on muutnud Sinu arusaama teatrikunstist? *
Jah-vastuse puhul palun kirjelda kuidas on Sinu arusaam muutunud? Kas vaatad teatrit teisiti? Kas see on muutnud Sinu arusaama koorikontserdist?
3. Kui peaksid valima, siis kumb vorm Sulle lauljana rohkem meeldiks, millises parema meelega osaleksid, kas: *
 - Klassikaline koorikontsert
 - Lavastatud koorikontsertPalun põhjenda oma valikut! *
4. Kas mõnel kontserdil kuulajana olles on tekkinud soov lavastuslike elementide järele (nagu nt koori liikumine vms)? *
Miks? *
5. Mida tähendab Sinu jaoks koori sünergia? Kas tunned selle ära? Kui JAH, siis, kas ta on Sinu jaoks vajalik vahend koorilavastuste protsessis? *
6. Kas teatriprojekti osaledes tunned vajadust publikupoolse tagasiside järele? *
Jah-vastuse puhul palun põhjenda, miks see Sinu jaoks oluline on.
7. Millised harjutused on Sind aidanud teatriprojektides? *
8. Kas ja kuidas erinevad Sinu jaoks dirigendi ja lavastaja tööstiilid/meetodid? *
9. Milline koorilaulja Sa oled, kas pigem: *
 - koorimassi sulanduv, soovin mitte silma/kõrva paista
 - solistlik, massist eristuv
10. Millistes Vox Populi lavastustes oled kaasa teinud *
 - "Pariisi linnas Londonis"
 - Uku Masingu 100.sünnipäevale pühendatud lavastus
 - "Ingerimaa õhtud"
 - "Tokerjad"
 - "Savisaar"
 - "Meditatsioonid Tormisega"
11. Kui oled osalenud vähemalt kolmes teatriprojekti (vt eelmist küsimust), palun too välja Sinu jaoks kõige olulisem projekt ja põhjendus - miks just see! *
12. Kas lavastustes osalemine on Sinu jaoks motiveeriv? *
Palun põhjenda oma vastust! *
13. Milliste märksõnadega iseloomustaksid koori ja lavastajate vahelist koostööd lavastuses "Meditatsioonid Tormisega"? *
14. Milliste märksõnadega iseloomustaksid dirigendi ja koori vahelist koostööd lavastuses "Meditatsioonid Tormisega"? *
15. Milliste märksõnadega iseloomustaksid dirigendi ja lavastajate vahelist koostööd lavastuses "Meditatsioonid Tormisega"? *
16. Palun järjest 3 enim meelde jäänud emotsiooni või olukorda, mis Sind positiivselt või negatiivselt mõjutasid "Meditatsioonid Tormisega" proovi- ning etendusteperioodil! *

17. Kuidas Sinu suhe koori ja dirigendiga on peale etendusi muutunud? *
18. Meenuta eesmäärke, miks Vox Populisse astusid. Kas koori tegevus on Sinu esialgseid eesmäärke aja jooksul muutnud? *
Palun põhjenda oma vastust! *
19. Järjesta kolm motivatsiooniallikat, mis Sind Vox Populi kooris hoiavad! *
20. Kuidas hindad Vox Populi eelmist hooaega? * skaala 1-10
Palun põhjenda oma hinnangut *
21. Kas lavatüüses osalemine oli Sinu jaoks koormav? *
Jah-vastuse puhul palun põhjenda, mis muutis osalemise koormavaks!
22. Kuidas Sulle tundub, kas tulevikus eelistad Vox Populi kooris lauldes traditsioonilist kooritegevust või peaks koor jätkama kontsertetenduste lavale toomist?

Lisa 5. VP koorimuusika lavastuste protsessis osalemise vooseisundi mõõtmine 2016. aastal

Armas laulja!

Palun meenuta Vox Populi kontsertlavastustes osalemist. Kõige parem, kui suudad minna hetkeks ajas tagasi 2015.a. augustisse-septembris, Teatrisse NO99, lavastuse "Meditatsioonid Tormisega" protsessi...Kui see tundub liiga kauge, siis võid mõelda ka Vox Populi juubelilavastuse peale ning vastata allolevatele küsimustele. Mõistan, et kõik lavastused ja proovid on erinevad, kuid püüa enda jaoks koorimuusika lavastuse protsessi hetkel üldistada.

Mind huvitab kõige enam Sinu tunne lavastuslikus protsessis, suhe koorimuusika lavastustesse, sest Sa tegelikult oled ju laulja!

Vasta järgnevatele küsimustele mõeldes kontsertlavastuste protsessi peale.

Hinda, kui hästi järgnevad väited seda protsessi Sinu jaoks kirjeldavad.

Kasuta selleks järgnevat skaalat:

1: ei nõustu üldse - 2: pigem ei nõustu - 3: nii ja naa (või ei oska öelda) - 4: pigem nõustun - 5:

nõustun täielikult.

1. Sugu *
2. Vanus *
3. Olen osalenud *
 - ühes Vox Populi koorimuusika lavastuses ja selle protsessis
 - kahes Vox Populi koorimuusika lavastuses ja selle protsessis
 - kolmes ja enamas Vox Populi koorimuusika lavastuses ja selle protsessis

Motivatsioon

1. Koorilavastuses osalemine on minu jaoks oluline. *
2. Olen lavastuse protsessis motiveeritud. *
3. Koorimuusika lavastused on minu jaoks mõttetud *

Pädevus

1. Protsessis olles ma ei saanud aru, kuidas mul läheb *
2. Tundsin end kontsertlavastuses ebapädevana *
3. Teadsin pidevalt mida järgmiseks teha *

Hakkamasaamiskindlus

1. Tundsin et tulen ootamatustega toime *
2. Suutsin teha kiireid otsuseid *
3. Seisin silmitsi jõukohase väljakutsega *

Fokusseeritus

1. Unustasin selles protsessis muud mured *
2. Sain segamatult keskenduda kogu lavastuslikule protsessile *
3. Olin kontsertlavastuses täielikult keskendunud *

Hasartsus

1. Kontsertlavastuses otsekui unustasin end *
2. Kontsertlavastuses aeg otsekui lendas *
3. Olin hoos *

Nauding

1. Tahan koorimuusika lavastustes uuesti osaleda *
2. Nautisin seda kogemust *
3. Koorimuusika lavastustes osalemine on minu jaoks tüütu *

Areng

1. Nägin selles protsessis võimalusi õppimiseks *
2. Tundsin, et sain millegi uuega hakkama *
3. Koorimuusikalavastuste protsess ei arenda mind *

Lisa 6. Intervjuu koorist lahkunud Heiliga, 23.02.2016

1. Mis hetkel tundsid, et sa enam kooris ei jätkka? Oli see hetkeotsus või kaalusid seda juba pikemat aega? Kas teadsid seda enne USA reisi või selgines see reisi ajal?

See otsus tuli enne USA-d. Ma eeldasin, et “Meditatsioonid Tormisega” etendused on sarnased “Savisaarega”. Aga tuli välja, et need on palju raskemad ja eeldavad rohkem tööd. Ma hindasin enda võimalusi ja aega valesti: mul oli koolivahetus samal ajal, ja siis proovid...kõik see kasvas ühel hetkel üle pea. Ameerikas tundsin sama, et proovid olid nii väsitavad ja tahtsin mingil hetkel seda reisi rohkem lõbureisina võtta...sel hetkel tuli otsus, et pean millestki loobuma.

Kas otsus sündis pigem USA-s või varem?

Poolenisti USA-s, kuid kaalusin seda juba varem.

Kas “Savisaare” etendused ei tekitanud sinus sellist tunnet, et proovid on väsitavad ja motivatsioon kaob?

Ei, see oli teistmoodi etendus. Suhtlesin seal rohkem näitlejatega.

Kas võin järeldada, et “Meditatsioonide” prooviperiood viis motivatsiooni alla?

Jah, oleksin tahtnud olla publiku seas, vaataja. Et ise ei saanud aru, mis või kes ma olen. Oleksin tahtnud saada tervikpilti.

Kuidas sina “Meditatsioonide” proovide ajal “ellu jäid”?

Siinkohal olid mu vanemad väga toetavad.

Sa vajasid seda toetust?

Jaa, kindlasti vajasin. Ma tundsin tihti, et ma ei viitsi seda kõike teha ja siis oli ikka, et öeldi, et mõtle lõpptulemuse peale, sa lõpuks teed selle ära, sul on etendus, see tunne, mida saavutad ... See on midagi suurt, kõik see tänulikkus...

Kas sul oli lõpuks see “suur tunne”?

Jaa, oli küll, juba Eestis, esimeste etenduste ajal. Ja Ameerikas, kui publik püsti seisis.

Kas said positiivset tagasisidet meie etenduste kohta?

Jaa, sain. Ema on mul vaimu-inimene, mediteerija, tema sai sellest elamuse, minna meditatsiooni sisse.

2. Kas koorist lahkumine on sinu jaoks ajutine puhkus koorilaulust või tegid selle hobiga “lõpparve”?

Ei, lõpparvet ma kindlasti ei ole teinud. Ma vahetasin kooli ja läksin sinna koolikoori. Kuid

seal ei ole dirigent kõige parem...kõik kardavad teda. Praegu tunniplaan ei soosi seal käimist. Võtan praegu väikese puhkuse.

Kas näed võimalust tulla tagasi Vox Populisse?

Kusjuures oleks lihtsam tulla vanasse seltskonda tagasi, kuid uus väljakutse on ka hea. Ma ei ole praegu sellele mõelnud.

3. Kas oled kellegagi arutanud koorist lahkumise teemal?

Jah, mul tuli jutuks Leene ja Mariaga. Aga otsus ei sündinud nendega koos olles.

Aga olite kolmekesi koos ja rääkisite koos selles...midagi oli, mis kriipis südant?

Mind häiris see, et ma ei ole vokaalselt väga tugev. Ja vahepeal häiris, et mind tõsteti etendustel eesreast taha ritta. See halb tunne, mis kaasnes, läks nagu üle. Kuid sain aru igast sammust, et ma ei ole piisavalt pädev.

Vahepeal tundsin, et hakkas mängima ka vanus, seltskonna-tunne kadus ära. Vanusevahe hakkas tunda andma hetkedel, kui ma ei osanud seltskonnateemades kaasa rääkida. Eks see olenes inimesest ka, kuid mõnega andis tunda suur vanusevahe.

Miks Leene ja Maria ära läksid?

Nende põhjusi ma tõesti ei tea, nad ei kommenteerinud.

4. Kas USA-reis oli motivaator?

Jaa, kindlasti. Annaksin 10-pallisel skaalal 7-8.

Kas nende lavastajatega oli sinul esmakordne koostöö? Mis mulje see jättis?

Väga huvitav, Anne-Eva ütlesid kohe otse kõik välja, mis minu jaoks on väga hea stiimul enda parandamiseks. Neil oli oma visioon, mis mulle väga meeldis. Mulle meeldis, et nad tõid näiteid, kuidas midagi teha ja mis paistab valesti. See kõik oli väärt kogemus. Me olime pearollis ja lavastajad näitasid, mida peab tegema siis, kui pearollis oled, ja seda ju koor oli.

Kas laulude maht oli hoomatav?

Lastelaulude erinevad salmid ei tahtnud pähe jääda, kuid muidu oli hästi. Laulude järjekorra muutmine segas.

Sa oled olnud ka Polygon-teatris Tamur Tohver'i käe all?

Jah, aga ma tulin seal ära. Meid pandi 10. klassiga kokku ja võtsime läbi meie jaoks eelmise aasta materjali, kõik kordas ja ma ei tahtnud rohkem teha.